

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГУБЕНКО Андрій Олександрович

УДК [378.014.61:378.011.3](477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНИМИ
ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня наукового ступеня кандидата наук
(доктора філософії) з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.О. Губенко

Науковий керівник: ДОМБРОВСЬКА Світлана Миколаївна, доктор наук з
державного управління, професор

Харків – 2017

АНОТАЦІЯ

Губенко А.О. Державні механізми управління виховними технологій в системі вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2017.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню наукової проблеми розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти.

В науковому дослідженні проаналізовано результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сутності й завдань механізмів впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі, та окремлено особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі. У ході дослідження узагальнено використання зарубіжного досвіду розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні, та обґрунтовано державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти. Досліджено механізми і регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу, визначено напрями удосконалення державних механізмів формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі і сформульовано напрями модернізації механізмів управління навчально-виховним процесом в вищих навчальних закладах України.

У ході дослідження визначено наукову новизну одержаних результатів, яка полягає у вирішенні наукової проблеми розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій

щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі державного управління, соціології і соціальної роботи.

Реалізація завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів: системного аналізу, синтезу – при дослідженні сутності, основних принципів та категорій виховної політики держави у вищих навчальних закладах, опрацюванні її законодавчого забезпечення, формуванні теоретичної бази дослідження; порівняльного аналізу – для узагальнення відповідного зарубіжного досвіду; категоріального аналізу – для визначення базових понять дисертаційного дослідження, структурно-функціонального аналізу – при дослідженні завдань, функцій та напрямів діяльності органів державної влади і управління, які здійснюють формування та реалізацію виховних технологій у вищих навчальних закладах України; статистичного аналізу і соціологічних досліджень – для оцінки сучасного становища студентської молоді й з'ясування її ставлення до дій влади по здійсненню виховних заходів; аналізу та узагальнення – для теоретичного обґрунтування результатів дослідження.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства молоді і спорту України, звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України.

У першому розділі дисертаційного дослідження здійснено аналіз сучасних виховних та освітніх технологій в системі вищої освіти, окреслено механізми впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі, визначено особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі.

У другому розділі узагальнено зарубіжний досвід розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні, досліджено основні державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти, систематизовано механізми і регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу.

Третій розділ присвячено пропозиціям щодо удосконалення державного механізму формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі, сформульовано напрями впровадження інноваційних механізмів сучасних виховних технологій в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, та модернізації механізмів управління навчально-виховним процесом в вищих навчальних закладах України

В результаті проведеного дисертаційного дослідження одержані результати дозволили розв'язати науково-прикладне завдання стосовно обґрунтування теоретичних засад та опрацювання методичних положень щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти, вибору ціннісних орієнтацій студентської молоді України.

На основі узагальнення результатів наукового пошуку, спрямованого на вирішення визначених дослідницьких завдань, нами сформульовано ряд висновків, які мають теоретичне і практичне значення та містять певну новизну.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, вища освіта, державне управління, державні механізми управління виховними технологіями, регулятиви виховного потенціалу.

ANNOTATION

Gubenko A.O. Mechanisms of public administration of the educational technologies management in the system of higher education. – Qualification scientific research as a manuscript.

Thesis for the scientific degree of a candidate of science in public administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The thesis is devoted to the solving of the scientific problem of the development of the theoretical foundations and the justification of the scientific and applied recommendations concerning the improvement of the mechanisms of public administration of the educational technologies management in the system of higher education.

In the scientific research the results of the domestic and foreign scientists' studies concerning the essence and tasks of the mechanisms of introduction of the pedagogic and educational technologies in the higher school are analyzed, the features of the choice of the priorities implementation of the pedagogic and educational technologies in the higher education institutions are outlined. The research summarizes foreign experience in the development of the tools for the implementation of educational concepts in Ukraine, the state-dominant pedagogic and educational technologies in the higher education system are grounded. The mechanisms and regulatory factors of the educational potential of higher educational institution are investigated, the directions of the public mechanisms improvement of the students' pedagogic and educational programs formation in the context of improving the quality of education in the higher educational institution are determined, the directions of modernization of the mechanisms of management of pedagogic and educational process in the higher educational institutions of Ukraine are formulated.

In the course of the research the scientific novelty of the obtained results, which consists in the solving of the scientific problem of the development of the

theoretical foundations and the justification of the scientific and applied recommendations concerning the improvement of the mechanisms of public administration of the educational technologies management in the system of higher education in Ukraine, has been determined.

The theoretical and methodological basis of the thesis are the scientific researches of the domestic and foreign scientists in the field of public administration, sociology and social work.

The realization of the tasks of the research has been carried out through the comprehensive use of the general scientific and special methods: system analysis and synthesis for the study of the essence, basic principles and categories of educational policy of the state in the higher educational institutions, the elaboration of its legislative support, formation of the theoretical basis of research; comparative analysis to generalize the relevant foreign experience; categorical analysis to determine the basic concepts of the thesis, structural and functional analysis to study the tasks, functions and directions of the activity of the state power bodies and management which are responsible for the formation and implementation of the educational technologies in the higher educational institutions of Ukraine; statistical analysis and sociological research to assess the current situation among the students and to clarify its attitude to the actions of the authorities concerning the implementation of the educational activities; analysis and synthesis for the theoretical substantiation of the research results.

Information and factorial basis of the research are: the laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine, normative acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine; analytical materials of the Ministry of Youth and Sport of Ukraine, reports and analytical information of the State Statistics Service of Ukraine.

In the first section of the thesis research the analysis of modern pedagogic and educational technologies in the system of higher education has been carried out, the mechanisms of implementation of the pedagogic and educational technologies in the higher educational institutions have been outlined, the features

of the choice of the priorities implementation of the pedagogic and educational technologies in the higher education have been determined.

In the second section the foreign experience of the development of tools for the implementation of educational concepts in Ukraine has been summarized, the main state dominants of the pedagogic and educational technologies in the system of higher education have been examined, the mechanisms and regulations of the educational potential of higher educational institution have been systematized.

The third section is devoted to the proposals on the improvement of the state mechanism of the formation of the students' pedagogic and educational programs in the context of the education quality improvement at the higher educational institutions, directions of the introduction of the innovative mechanisms of modern educational technologies into the educational process of higher educational institutions and modernization of the management mechanisms of the educational process in higher educational institutions of Ukraine have been formulated.

The results of the scientific research allowed to solve the scientific and applied task concerning the substantiation of the theoretical principles and the development of methodological provisions regarding the improvement of the state mechanisms of management of educational technologies in the system of higher education, the choice of the value orientations of the student youth of Ukraine.

On the basis of the results of the scientific research, aimed at solving definite research problems, a number of conclusions that have theoretical and practical significance and contain certain novelty have been formulated.

Keywords: higher educational establishments, higher education, public administration, public mechanisms for managing of educational technology regulatives educational potential.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Губенко А.О. Механізми визначення виховних технологій в сучасному студентському середовищі/А.О. Губенко/ Науковий вісник Академії муніципального управління Серія «Управління» .- 2016.- №4.- С.203-209.

2. Губенко А.О. Механізми державного впливу на формування виховної стратегії вищих навчальних закладів в Україні/А.О. Губенко/[Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 2. – Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/10.pdf.

3. Губенко А.О. Напрями удосконалення державних механізмів реалізації виховно-освітніх технологій/А.О. Губенко/Вісник Національного університету цивільного захисту України: [зб. наук. прац]. – Вип. 2 (5).- Х.: НУЦЗУ, 2016.- С. 72 -77.- (Серія «Державне управління»)

4. Губенко А.О. Використання зарубіжного досвіду при впровадженні державних механізмів реалізації виховних концепцій в Україні /Губенко А.О/Вісник Національного університету цивільного захисту України: [зб. наук. прац]. – Вип. 1 (6).- Х.: НУЦЗУ, 2017.- С. 72 -77.- (Серія «Державне управління»)(включено до міжнародної бази Re Pec та до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International) .

5. Губенко А.О. Державного регулювання патріотичного виховання у вищих навчальних закладах/А.О. Губенко/Публічне управління та митне адміністрування .- 2016.- №2 (15).- С. 49 – 53. – (Серія «Державне управління»).

6. Губенко А. Механизмы внедрения воспитательных и образовательных технологий в высшей школе /А.Губенко/ «Власть и

общество (история, теория, практика)- 2017.- № 1(41). Тбилиси, Грузия, - С.64-73.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Губенко А.О. Державні механізми виховного потенціалу вищого навчального закладу [Електронний ресурс] А.О. Губенко: Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика :матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 22–23 лютого 2017 р. / за заг.ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2017. – Режим доступу <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/>.

8. Губенко А.О. Механізми формування патріотичного виховання українського студентства/ А.О. Губенко: Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика :матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 квітня 2016 р. / за заг.ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. – С.20-21.

9. Губенко А.О. Механізми формування екологічного виховання у студентів вищих навчальних закладів /А.О. Губенко:збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика».-Х.; НУЦЗУ, 2016.-С.121-123.

10. Губенко А.О. Державні механізми формування виховних технологій у вищих навчальних закладах України/А.О. Губенко:збірник статей та тез доповідей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук:проблеми та перспективи» (м. Дніпродзержинськ, 27 травня 2016 р.) / відп. За випуск професор К. Ю. Богомаз. – Д.: ДДТУ, 2016.- С.40-42.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	19
1.1. Виховні та освітні технології в системі вищої освіти.....	19
1.2. Державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти.....	36
1.3. Особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі.....	53
Висновки до першого розділу.....	71
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИХОВНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	76
2.1. Використання зарубіжного досвіду розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні.....	76
2.2. Механізми впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі.....	93
2.3. Механізми і регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу.....	104
Висновки до другого розділу.....	125
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	128
3.1. Удосконалення механізму формування студентської виховно- освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі.....	128
3.2. Впровадження інноваційних механізмів сучасних виховних технологій в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів...	147

3.3. Модернізація механізмів управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах України.....	163
Висновки до третього розділу.....	174
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ.....	208

ВСТУП

Актуальність теми. Усе зростаючі масштаби міграції професійних кадрів, палітра соціально-економічних проблем, що впливають на понятійну суть і значущість патріотизму і вибір ціннісних орієнтацій студентської молоді, темпи техніко - технологічного оснащення виробництва, кардинальні переорієнтації у світобаченні підростаючого покоління, формування у випускників вищих навчальних закладів уміння захищати національні інтереси своєї країни і залишатися при цьому толерантною, гуманною особою і багато інших вимог до професійної зрілості фахівців нової формації диктують необхідність удосконалення існуючих механізмів державного управління вихованням і навчанням у вищій школі. Така постановка завдання припускає усвідомлення студентами - майбутніми фахівцями, а також іншими учасниками навчально-виховного процесу безперечного факту, що полягає в тому, що кожна країна зацікавлена бути конкурентоздатною і займати гідне місце у світі. Компетентність, професіоналізм, далекоглядність, прозорливість, ерудованість, системне мислення, аналітичний розум і багато інших якостей фахівців нової формації стають домінантними критеріями оцінки їх ефективної самореалізації в умовах зближення різних культур і цивілізацій. Ці і інші якості особи, згідно Закону України «Про вищу освіту», та «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки необхідно сформувати у майбутніх фахівців в процесі модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі, зокрема шляхом удосконалення і впровадження механізмів державного управління виховно-освітніх технологій в навчальних закладах.

У зв'язку з важливістю формування у випускників вищих навчальних закладів розуміння пріоритетності технологічної досконалості країни і інноваційної активності в кожній з галузей їх професійної діяльності, виховно-освітні технології грають роль своєрідної лабораторії з розвитку у студентів здатності сприйняття нових технологічних рішень, формування і

уміння висувати ідеї, відстоювати свої позиції, проводити різні освітні тренінги з персоналом, розробляти і впроваджувати концептуальні програми інвестицій, спрямовані на підготовку і перепідготовку кадрів управлінської галузі, виховання потреби в самовдосконаленні і самореалізації, що і сформувало актуальність теми дослідження .

Проблемам удосконалення механізмів державного управління виховних технологій в системі вищої освіти, управлінському аспекту державних органів зазначеної галузі, присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених.

Значний внесок у розвиток теорії та методології державного управління, що сприяє розробці даної теми, зробили сучасні дослідники, а саме: В. Андрущенко, В. Бесчастний, Ю. Вітренко, О. Васильєва, О. Дачій, А.Дегтярь, С. Домбровська, М. Згуровський, С.Майстро, І. Лопушинський, В. Луговий, П. Надолішний, В. Огаренко, В.Садковий, В. Сиченко, Т. Фініков, А.Халецька, С. Шевченко та інші.

Аналіз проблем соціалізації сучасної студенської молоді її патріотичного виховання широко представлений у дослідженнях О. Балакіревої, В.Баглика, Л. Белової, О. Голобуцького, О. Корнієвського, В. Куліка, Н. Левковської, О.Мельниченка, В.Степанова, А. Роміна, П.Россохатського, О. Яременко та ін..

Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації механізмів державного управління формуванням виховних конценцій в вищих навчальних закладах України.

Незважаючи на значні наукові дослідження зазначеної проблеми, поглибленого дослідження потребують питання удосконалення виховних технологій в системі вищої освіти в контексті європейського вибору України. Основна проблема, з якою пов'язане дослідження, полягає у тому, що сьогодення вимагає нових стратегічних підходів до реалізації теорії освітньо-виховного процесу у вищій школі, соціальної підтримки молоді, її патріотичного настрою, та науково обґрунтованої програми і

підходів вирішення цих завдань. Тому вирішенню зазначених проблемних питань і присвячено дане дисертаційне дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Механізми формування державної молодіжної політики та системи розвитку фізичної культури і спорту в вищих навчальних закладах України з особовими умовами навчання» (державний реєстраційний номер 0115U002036), що розроблялась Навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом досліджено вдосконалення механізму формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі.

Мета і завдання дослідження Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних положень та розробка пропозицій щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти.

Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати результати наукових напрацювань та досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сутності й завдань механізмів впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі;
- окреслити особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі;
- узагальнити використання зарубіжного досвіду розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні;
- обґрунтувати державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти;
- дослідити механізми і регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу;
- визначити напрями удосконалення державних механізмів формування студентської виховно-освітньої програми в контексті

підвищення якості виховання у вищій школі

- сформулювати напрями модернізації механізмів управління навчально-виховним процесом в вищих навчальних закладах України.

Об'єкт дослідження є державне управління виховними технологіями у вищих навчальних закладах.

Предметом дослідження є державні механізми управління виховними технологіями в системі вищої освіти

Методи дослідження Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі державного управління, соціології і соціальної роботи.

Реалізація завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів: системного аналізу, синтезу – при дослідженні сутності, основних принципів та категорій виховної політики держави у вищих навчальних закладах, опрацюванні її законодавчого забезпечення, формуванні теоретичної бази дослідження; порівняльного аналізу – для узагальнення відповідного зарубіжного досвіду; категоріального аналізу – для визначення базових понять дисертаційного дослідження, структурно-функціонального аналізу – при дослідженні завдань, функцій та напрямів діяльності органів державної влади і управління, які здійснюють формування та реалізацію виховних технологій у вищих навчальних закладах України; статистичного аналізу і соціологічних досліджень – для оцінки сучасного становища студенської молоді й з'ясування її ставлення до дій влади по здійсненню виховних заходів; аналізу та узагальнення – для теоретичного обґрунтування результатів дослідження.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства молоді і спорту України, звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні науково-практичного завдання розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти.

Уперше:

- розроблено та науково обґрунтовано теоретичні положення концептуального підходу до реалізації державного управління впровадженням іноваційних механізмів сучасних виховних технологій в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів на основі впровадження: організаційного механізму (моніторинг та оцінка результативності управлінського впливу в рамках реалізації програмних заходів); інформаційно-контрольного механізму державної виховної політики, спрямованих на виконання критеріїв впливу та успішне впровадження Концепції національно-патріотичного виховання молоді України ;

удосконалено:

- інституційний механізм формування та реалізації державної політики України на основі обґрунтування домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти, посилення кадрового забезпечення та налагодження міжгалузевої координації та взаємодії;
- систематизацію теоретичних підходів до формування та реалізації державної політики формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі, що дало змогу визначити закономірності досліджень вітчизняними та західними науковцями даного процесу у XXI ст.;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат галузі науки “Державне управління” шляхом уточнення поняття державне управління виховними технологіями у вищих навчальних закладах України, що передбачає собою

нормативно визначений процес впливу органів влади на регулятивні виховного потенціалу вищого навчального закладу, з метою підвищення рівня та якості виховання студентської молоді шляхом формування та реалізації організаційних і правових механізмів державного впливу з урахуванням постійного моніторингу отриманих результатів та необхідного корегування завдань.

- підхід до застосування світового досвіду у розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні, який передбачає поглиблену конкретизацію та деталізацію законодавчого забезпечення державної регуляторної політики з метою її спрямування на розширення інноваційної діяльності у сфері виховання студентської молоді.

Практичне значення одержаних результатів Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик та рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності державними органами управління, органами місцевої влади та самоврядування, підприємствами, громадськими організаціями.

Проведені дослідження, висновки, що зроблені за їх результатами, є основою для: подальшого поглибленого наукового вивчення теорії державного управління; розробки рекомендацій щодо вдосконалення концептуальних положень і заходів щодо впровадження дієвих механізмів державного управління освітньо-виховними технологіями в системі вищої освіти. Запропоновані в дисертації положення, висновки і рекомендації мають практичне значення, що підкреслюється:

Актом впровадження результатів, в якому зазначається, що пропозиції автора використовуються викладачами кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту НУЦЗУ при викладанні дисциплін з підготовки фахівців з державного управління: «Управління соціальним і гуманітарним розвитком», «Державне управління в економічній сфері», та «Державна політика: аналіз та механізми впровадження» (Акт №3, від 16.01.2017), довідкою про впровадження у роботу Департаменту науки та освіти

Харківської обласної державної адміністрації, при формуванні виховної програми вищих навчальних закладів Харківської області (Довідка про впровадження №37, від 20.01.17), довідкою про впровадження у роботу Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради (Довідка про впровадження №112-05, від 17.03.17)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею. Висновки та результати, в тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, сформульовані й отримані здобувачем особисто.

Публікації. Основні положення дисертації викладено автором у наукових публікаціях, 6 статей (з них 5 у фахових наукових виданнях), 4 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 3.05 д.а.

Апробація результатів дисертації Основні положення та результати дисертації доповідались і обговорювались на Міжнародних, та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 28–29.04.2016 р.), Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 22–23.02.2017 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика» (м. Харків, 24.11. 2016 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Дніпродзержинськ, 27 травня 2016 р.).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (240 найменування). Загальний обсяг роботи – 198 сторінок, з них – 172 сторінок основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Виховно-освітні технології в системі вищої освіти

Реалізація програмних цілей державного управління в сфері виховання і навчання у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) традиційно позначається терміном «навчально-виховний процес», який означає взаємопов’язану і взаємодоповнюючу цих найважливіших компонентів навчальної і виховної діяльності. Це поняття в сучасному словнику позначене як «досить неоднозначне поняття» [164]. Водночас, за твердженням українських науковців, «навчальна діяльність» має безпосереднє відношення до навчального процесу, під яким, зазвичай, розуміється процес спільної діяльності його учасників [138]. Щодо компонента виховання, то найвдаліше, на наш погляд, цей термін з позиції взаємопов’язаної з навчальною діяльністю визначений В. М. Кролем: «Виховання є процесом формування інтелектуальних, духовних і фізичних сил особи» [142, с. 111]. У згаданих вище визначеннях лишається відкритим адекватне застосування терміна «навчально-виховний процес» в різних системах та етапах реалізації освітніх і виховних програм, починаючи зі шкільної лави, і до освіти у вищій школі. Особливої актуальності це питання набуває для державних механізмів управління вищими навчальними закладами, оскільки вони здебільшого виступають в ролі кінцевої інстанції, де людина, здобуваючи освіту, прямує до самостійної діяльності.

У цьому контексті слід звернути увагу на те, що студенти ВНЗ в міру завершення навчання переважно не мають інших додаткових резервів в освоєнні освітніх та виховних програм під зовнішнім контролем. Отже, вищі навчальні заклади для багатьох поколінь фахівців

залишаються підсумковим етапом переходу до виробництва, де майбутній фахівець формує свій характер і стає професіоналом. До того ж, доречним буде сформулювати запитання: «Прообраз якого фахівця на виході повинен проектувати ВНЗ? Освіченого та інтелектуального працівника, або ж вихованого та ерудованого професіонала?» Періодично здійснювані заходи «вхідного контролю» у межах навчального процесу на різних етапах навчання не можуть точно діагностувати зазначені якості в змінах і динаміці. Випускники вишів здебільшого залишаються непізнаним об'єктом; вони мають лише отримані ними оцінки дипломної роботи або проекту, а також перелік оцінок, що зазначені у додатку до диплома. Умовні оцінки не можуть бути однозначними критеріями особистих і моральних якостей фахівця. До роботи з обраного фаху повинна стати людина, котра вміє вирішувати не лише свої життєві проблеми, а й має навички розуміння іншої людини, яка піклується про зростання професіоналізму інших осіб, яка знаходяться у сфері її взаємодії як керівника, колеги, партнера, опонента, друга тощо. Фахівець повинен усвідомлювати, що не лише у нього, але і в інших можуть бути свої інтереси, і кожна думка, висловлена людиною, заслуговує на пошану з позиції того, що людина – це найвища цінність. Зазначені ситуаційні моменти ще раз доводять правомірність поставленого завдання – державного управління підготовки ВНЗ майбутнього випускника для вирішення ситуаційних завдань. Така постановка завдання дозволяє розглядати питання пріоритетності державного управління процесом вихованості над освіченістю фахівця або ж взаємодоповнюваності цих якостей в єдиній нероздільній гармонії. При пошуку відповіді на це запитання численні трактати і висловлювання відомих осіб відмічають якість вихованості як головний елемент презентації високоерудованої та освіченої людини [134].

Дана проблема може стати базисом для розгляду чинника державних механізмів виховання як пріоритетного критерію над освітою.

Така постановка питання передбачає уточнення переходу від навчально-виховного процесу у ВНЗ до розробки і впровадження механізмів удосконалення виховно-освітніх технологій в державному управлінні, націлених на розвиток особистих і професійних якостей у майбутніх фахівців. У зв'язку з цим слід констатувати, що системна теорія управління персоналом базується на тому, що саме від професійних умінь і рівня вихованості людини залежать багато «удач» і «невдач» при роботі з людьми, які виконують свої функціональні завдання [130, с. 50]. Рівень вихованості керівника і його інтелектуальний запас при цьому стає основою створення успішної команди для досягнення цілей.

Оскільки вищі навчальні заклади готують фахівців саме для роботи з персоналом, то пріоритетною якістю майбутнього фахівця є також комунікабельна компетентність. Обґрунтованістю уточнення змісту суті терміну навчально-виховного процесу з позиції розгляду його як об'єднувача виховних і освітніх технологій у ВНЗ можуть слугувати вікові та інші чинники, пов'язані з інтелектуальним потенціалом вищого навчального закладу. Підтвердженням згаданих фактів можуть бути статистичні дані соціально-демографічного портрета студентів, які навчаються з першого по п'ятий курс у багатьох освітніх установах. Також виявлено, що студентська молодь при вступі має вік від 17–18 років і до 23–26 років при закінченні ВНЗ [126]. Якщо цей чинник розглядати з позиції державного управління виховним процесом, то кожен індивід, досягаючи вказаної градації віку, має певні психофізіологічні якості, що дозволяють самостійно розвивати свої здібності і нахили. До того ж людина, як особа, визначається також зі своїми ідеалами, цілями і мотивами, про що свідчать наукові теорії та дослідження, які містяться в спеціальній літературі у галузі психології розвитку людини [130, с. 79].

Враховуючи особливості розвитку особистості у цей період, що співпадає з періодом навчання у ВНЗ, логічне осмислення кожного

поставленого завдання вимагає свого підходу для вироблення державно-управлінських підходів і технологій. Отже, у межах навчального процесу студент у взаємодії з викладачами, ровесниками, кафедрами, факультетами та іншими структурами повинен визначитися з життєвими цілями та завданнями, по змозі самостійно досягти намічених рубежів свого розвитку. У межах освоєння вимог навчальних програм дисциплін студент набуває досвіду компетентності, а при розв'язанні ситуаційних завдань набуває особистих якостей, що відбивають, передусім, рівень його вихованості, а рівень вихованості визначає ступінь його професійної зрілості. Стосовно практичної реалізації досягнень цієї мети пропонується розробити різні державно-управлінські технології з позиції їхнього максимального виховного ефекту[123, с. 89].

Також пропонується розробити індивідуальні вимоги для кожної дисципліни у вигляді зведення вимог із зазначенням професійних умінь і виявів особистих якостей студента – майбутнього фахівця. До того ж програмні вимоги дисциплін, що вивчаються, для студента можуть стати орієнтирами усвідомленого освоєння програми навчання. Водночас ставлення студента до зазначених цілей і орієнтирів може служити критерієм набору його особистих якостей на орбіті взаємин, до яких входять викладачі, студенти, кафедри, факультети та інші підрозділи ВНЗ.

Віковий чинник та резерви, відповідні інтелектуальному зростанню у ВНЗ, дають можливість перенести домінантні завдання державних механізмів управління виховним та освітнім процесом в руслі розробки і впровадження виховних та освітніх технологій. Також, на наш погляд, слід виділити наступні особливості, відображені в цілях навчально-виховного процесу і виховно-освітніх технологій. Навчально-виховний процес розглядає студента як суб'єкта навчальної діяльності з менш вираженими компонентами самоаналізу. Стосовно завдань державних механізмів формуванням виховно-освітніх технологій, то студент

здобуває навички проектування моделі свого розвитку і може здійснювати не лише самоаналіз досягнутого ним рівня, але й самооцінку, саморегуляцію, самовиховання, самонавчання та самоактуалізацію. Створюючи модель свого розвитку, студент у межах реалізації державних механізмів формування виховно-освітніх технологій, передусім, замислиться щодо своєї головної місії – навчатися не заради отримання умовних оцінок, а для здобуття сучасної освіти з усвідомленням підвищення її на всіх етапах своєї професійної діяльності. Для досягнення максимального виховного ефекту доцільно, коли на кожному етапі навчання у виші студент «захищає» власну модель розвитку у присутності своїх однокурсників, кураторів або викладачів. Розроблена і «захищена» модель дає можливість підвищити відповідальність студента, оскільки при публічному захисті він виявляє свою готовність до саморозвитку, невиконання якої побічно відбиває ступінь його особистих якостей, що не сформувалися[118].

Другим головним компонентом механізмів державного управління виховно-освітніми технологіями є розробка та зведення вимог з кожної дисципліни з позицій здобуття професійних навичок і ознайомлення з цими вимогами студентів з метою самоконтролю в період навчання і освоєння конкретної дисципліни. Такий підхід передбачає розробку і впровадження інноваційних освітніх технологій, завдяки яким студент може систематично прогнозувати, на скільки він наблизився до освоєння дисципліни і чи може він вирішувати завдання з обраного фаху, що базуються на теорії і практиці. За такої організації навчального процесу студент піддається не тимчасовим «психологічним перевантаженням» у період екзаменаційних сесій, а «плавному завантаженню» оперативної пам'яті у період навчання залежно від значущості вирішуваних завдань відповідно до затверджених графіків навчального процесу. «Зведення вимог» з дисциплін, окрім прогнозів для студентів, відіграє важливу роль

і щодо взаємо-доповнювальної дисципліни, що вивчається у межах навчальних планів і програм, напрямів і спеціальностей [108].

Прогнозованість навчального процесу у межах кожної окремої дисципліни дає можливість вирішити ще одне важливе завдання у межах розробки і впровадження державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями – навчити студентів умінь оптимізувати і раціоналізувати час, відведений для освоєння програми навчання у ВНЗ. Уміння цінувати і раціонально використовувати час є головною домінантою та компонентом будь-якого успішного керівника, про що свідчать численні трактати, підручники, популярні видання у сфері соціології, управління персоналом, психології та низки інших дисциплін.

Для підвищення ефективності і результативності впровадження виховно-освітніх технологій з позиції їхньої прогнозованості пропонується для кожної спеціальності на рині Міністерства освіти і науки України розробити ефективну модель фахівця галузі, яка визначить «зведення необхідних якостей фахівця» з позиції їхньої професійної компетенції та прояву ним моральних і особистих якостей.

Системний управлінський вплив суб'єктів державного управління підготовкою студентів пропонує різні моделі і підходи реалізації виховних та освітніх програм, кожна країна світу ставить за мету підготувати фахівців, налаштованих на служіння ідеалам нації і батьківщини. Невлаштованість у житті та соціально-економічні проблеми, певна річ, впливають на згадані добрі наміри [102, с. 88]. Через це у межах розробки виховно-освітніх технологій, як основного базису, з боку держави передбачається викладання серії економічних дисциплін з національних інтересів стосовно економічної та інформаційної безпеки. Для успішного впровадження виховно-освітніх технологій також потрібен популярний виклад економічної моделі розвитку країни як значущого компонента щодо виховання у студентів упевненості у подальшій самореалізації.

Таке завдання впливає з припущення, що почуття патріотизму і бажання служити ідеалам нації та своєму народу не можуть бути досягнуті лише за допомогою вивчення змістовної суті трактатів з виховання, участі у різних заходах з реалізації виховних програм у ВНЗ[98].

Державні механізми управління виховно-освітніми технологіями повинні створювати такі умови, за яких студент в період вивчення серії дисциплін і беручи участь в альтернативних освітніх програмах набуває якостей, що є невід'ємною частиною цілісної світової цивілізації, тобто отримані знання і професійні навички оберігають студента – майбутнього випускника – від проявів шовінізму, релігійної нетерпимості, націоналізму та інших негативних якостей.

Для досягнення відповідного виховного ефекту з боку держави у межах навчального процесу ми вважаємо за доцільне розробити серії підручників та популярних видань з урахуванням менталітету і традицій кожної країни з умовною кодовою назвою «Національні ідеї та інтереси країни», «Історична спадщина народу», «Традиції, ритуали і культурна спадщина народів світу» тощо. Слід констатувати, що багато аспектів згаданих напрямів вивчаються у рамках предметів економічного профілю, філософії, культурології, історії, етикету та низки інших дисциплін. Водночас питання набуття випускником ВНЗ такої особистої якості, як професійна мобільність в етно середовищі, залишається актуальним, оскільки у межах кожної окремої дисципліни не видається можливим здійснити порівняльний аналіз підходів і цінностей та організувати творчу дискусію зі згаданих питань. Значущість цього завдання визначається тим, що за поведінкою, рівнем вихованості, світоглядними поглядами та низкою інших комунікативних якостей одного індивіда здебільшого роблять висновки про цілу націю і цілий народ. У межах вивчення цих дисциплін і впровадження управлінських технологій студент повинен усвідомити, що від його поведінки, як майбутнього

фахівця, залежать багато «вдач» або «невдач» як на виробництві, так і у сфері його спілкування з людьми з різних аспектів [81].

Таким чином, для вдалого впровадження у сферу виховно-освітніх технологій механізми державного управління повинні мати:

- найбільш характерні ознаки державного управління: масштабність, універсальність, ієрархічність, підзаконність, виконавчо-розпорядчий та організуючий характер;

- розгалужену систему механізмів державного впливу, а саме: управлінського, правового, організаційного, економічного, соціального, мотиваційного;

- досконалу систему державного управління, переважно за рахунок використання атрибутивних (троїстих) сутнісних підсистем;

- високий ступінь системності на основі оптимального використання комплексних, системних та атрибутивних інноваційних механізмів державного управління, утворюючи цілісний інноваційний механізм системності;

- високий інноваційний потенціал за рахунок комплексного використання радикальних, модифікаційних та комбінованих механізмів державного управління [48].

Тому поняття «державне управління навчально-виховним процесом» відрізняється від поняття «державне управління виховно-освітніми технологіями» тим, що державне управління навчально-виховним процесом здійснюється у часових межах з термінами із програмними цілями затвердженого графіка навчального процесу. У межах заходів, що проводяться, де зовнішній контроль здійснюється викладачами, кафедрами, факультетами, констатуються переважно підсумкові результати і той, що переважає над самоконтролем з боку студента. Стосовно виховно-освітніх технологій, то у даному разі передбачається максимальна інформованість студента стосовно вимог до професійної компетентності, а також простежується картина набуття особистих і

моральних якостей студентом – майбутнім випускником – на основі самоконтролю, самооцінки, саморегуляції, в яких студент виявляє максимальну самостійність та активність. У межах цього завдання студент керується різними регулятивами, на основі яких вчиться проектувати власну модель розвитку. Державне управління виховно-освітніми технологіями можна реалізувати як у межах навчально-виховних процесів, так і в автономному режимі з використанням інтелектуального потенціалу кафедр, факультетів та інших системотворчих елементів ВНЗ. У рамках реалізації виховно-освітніх технологій студентові надається серія документів під умовною кодовою назвою «Етика відповідальності», до складу якої входить узагальнена модель студента і випускника. На основі самооцінки і порівняльної оцінки, студент має можливість самоудосконалювати свої плани і модель розвитку. Саме чинник самовдосконалення, що діагностується на основі системних документів з виховно-освітніх технологій, визначає ефективність запропонованого підходу щодо підвищення якості освіти та виховання на усіх ланках і щаблях освіти ВНЗ, для якої загальнонаціональні ідеї і завдання стають домінантами у справі проведення цілісної програми виховання фахівців з позиції формування у них почуття обов'язку і бажання служити ідеалам нації. Ці ідеї можна подати у вигляді наступної логіко-інформаційної структурної моделі.

Таблиця 1.1

Загальнонаціональні ідеї і цінності, що впливають із цільових завдань з формування у підростаючого покоління почуття національної самосвідомості, спрямованої на політичний та економічний прогрес країни та розгляд в цьому контексті людини як найвищої цінності.

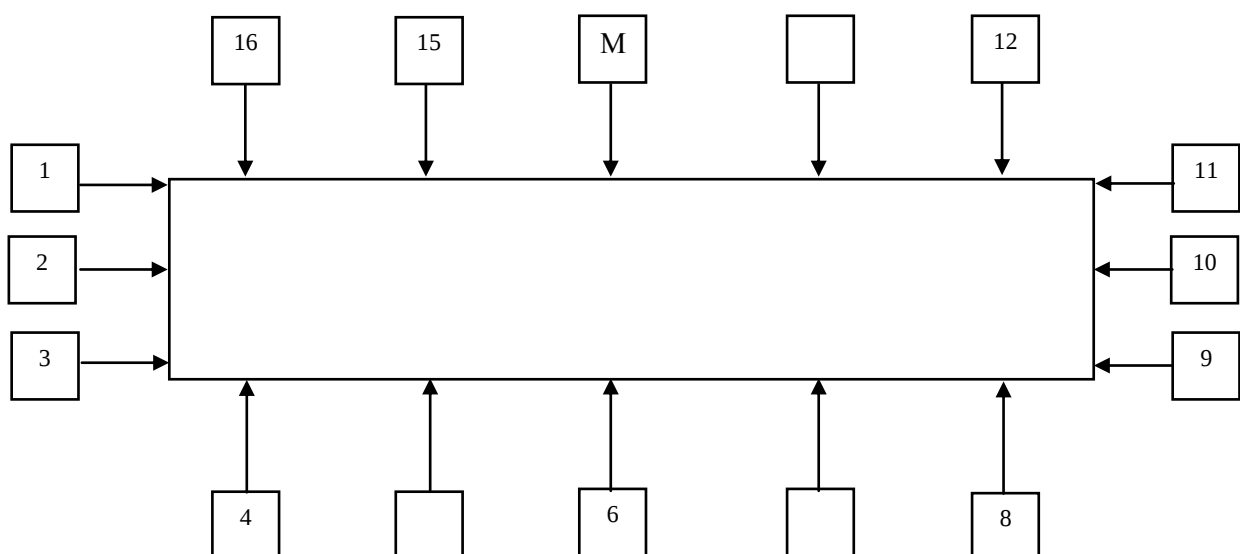
Структурна модель виховно-освітніх технологій у системі вищої освіти

1	Розробка і реалізація програмних цілей виховання, освіти у межах навчальних планів, програм, державних освітніх стандартів.
2	Структуризація і оптимізація виховно-освітніх технологій у межах реалізації основної навчальної діяльності, екзаменаційних сесій, канікул, організації гуртків, наскрізної програми виховної роботи, пошуку і підтримки талантів.
3	Досягнення максимального виховного ефекту щодо якостей комунікативної компетенції при: – творчих взаєминах викладачів за парною системою «викладач – студент», «студент – викладач»; – взаєминах студента з кафедрами і факультетами; – взаєминах між ровесниками; – зв'язку з виробництвом або об'єктом майбутньої професійної діяльності.
4	Набуття навичок проектування власної моделі розвитку, і на цій основі навчитися проводити самооцінку, саморегуляцію та самовиховання.
5	Оцінка ставлення студента до навчання через оцінку усвідомленої активності студента з освоєння зведених проміжних і підсумкових вимог при максимальному ступені його інформованості з кожної дисципліни, що вивчається.
6	Оцінка рівня інтеграційних особистих якостей вихованості студента на підставі його поведінки за результатами самооцінки та зовнішньої оцінки.
7	Оцінка діяльності студента за підсумками впровадження інтеграційних методів навчання ділових ігор при публічному захисті власної моделі розвитку.
8	Оцінка рівня інтелектуальної вихованості студента на підставі вирішення професійних завдань з виробленням рішення.

Усвідомлена активність студентів у межах виховних та освітніх технологій сприяє самовдосконаленню професійного рівня професорсько-викладацького складу (далі –ПВС) ВНЗ. До того ж процес саморозвитку ПВС сприяє динаміці розвитку кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів ВНЗ. Впровадження виховно-освітніх технологій створює необхідні умови для розвитку конкуренції щодо досягнення найкращих результатів з оптимізації навчального процесу і, зрештою, підвищення якості освіти, навчання та виховання [37, с. 15].

Державні механізми управління виховно-освітніми технологіями реалізують програми пошуку та підтримки талантів як у середовищі ПВС, так і серед студентів. Періодичні виставки, що проводяться кафедрами і факультетами у межах виховно-освітніх технологій, створюють сприятливі умови для максимальної інформованості студентського складу про сфери наукової діяльності та інтереси провідних викладачів і кафедр, залежно від блоку дисциплін, що викладаються ними. Вивчаючи творчий потенціал кожного студента і виявляючи його творчі нахили та здібності у межах реалізації виховно-освітніх технологій, стає реальним впровадження конкурентної системи здобуття освіти у ВНЗ. Створення бази даних з урахуванням схожих нахилів та здібностей дозволяє автоматизувати цей процес і здійснити автоматизовану програму пошуку та підтримки талановитих студентів, а також системне регулювання діяльності наукових гуртків з позиції подальшого удосконалення професійних та особистих якостей студента. Зважаючи на вищевикладене, взаємовплив і взаємо доповнюваність виховно-освітні технології за участі засадничих системотворчих елементів ВНЗ, тобто студентів, ПВС, кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів, можуть виявлятися у такий спосіб (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Таблиця 1.3. Системотворчі елементи виховно-освітніх технологій у вищій школі: 1. Системні вимоги щодо забезпечення якості виховання, освіти і навчання у ВНЗ. 2. Навчальні плани і державні освітні стандарти за напрямками та спеціальностями. 3. Системи регулятивів щодо етики відповідальності студентів та працівників ВНЗ. 4. Зведення показників і нормативів за оцінкою діяльності студентського складу. 5. Зведення показників і нормативів оцінки діяльності ПВС. 6. Зведення показників і нормативів оцінки діяльності кафедр. 7. Зведення показників і нормативів оцінки діяльності факультетів. 8. Зведення показників і нормативів відділів, що інспектують та контролюють. 9. Порівняльні модулі щодо динаміки зміни особистих і професійних якостей студентів на основі карти діагностики студента. 10. Моніторинг цілісного навчального процесу. 11. Оцінка результативності навчання на основі ефективної моделі фахівця. 12. Соціально-демографічний та інтелектуальний портрет студентського складу ВНЗ. 13. Системи і методи виховання, навчання та освіти. 14. Показники інтелектуального потенціалу та професіоналізму працівників ВНЗ. 15. Показники матеріально-технічної бази ВНЗ. 16. Визнання диплома про вищу освіту за межами країни проживання.

З метою уточнення і наукового обґрунтування достовірності визначення змісту та суті завдань за темою даного дослідження, необхідним компонентом досягнення цієї мети є постійне проведення соціологічних досліджень за участі основних суб'єктів навчально-виховного процесу і коригування можливих варіантів реалізації варіативних виховно-освітніх технологій у ВНЗ. Таке стратегічне завдання спрямовано не лише на засвоєння студентами комплексу знань, але й на формування у кожного з них необхідного досвіду проведення і вивчення причинних факторів соціально-економічної та психологічної спрямованості у сфері конкретної професійної діяльності і врахування

цих факторів при вирішенні управлінських та інших завдань зі створення інтелектуального оточення. [40]. У межах досліджень, що проводяться, пріоритетними завданнями виступають: періодичне вивчення отриманих студентами цінностей та ціннісних орієнтацій, а також вплив соціально-економічних умов на результативність і прогнозованість досягнення якості виховання, навчання та освіти у вищій школі. Як показують наукові дослідження з зазначеної проблеми, життєві ідеали та ціннісні орієнтації студентської молоді здебільшого впливають на навчальну мотивацію та активну позицію студентів як осіб, котрі активно розвиваються і здатні ставити цілі та прагнуть їхнього досягнення[49; 73; 82]. Стосовно програмних цілей дослідження ми вважаємо, що кожне проведене дослідження має включати елементи виховання та освіти в єдиному контексті, тобто при відповідях на поставлені запитання студент повинен мати багатоваріантну можливість висловити свою позицію, і водночас зуміти запропонувати власне бачення методів вирішення тих або інших проблем.

У роз'ясненні суті поняття «ціннісні орієнтації» за основу прийнято наступне її визначення: «... моральні, етичні, ідеологічні, цивільні, релігійні та інші підстави, на які орієнтується людина у поведінці, оцінці своєї та чужої діяльності» [100]. Це ж саме визначення роз'яснюється як «... перевага (чи заперечення) певних культурних зразків, соціальних і моральних ідеалів та сенсу, на основі яких будуються діяльність і поведінка» [108]. Також існують інші близькі за змістом визначення термінів «цінність» і «ціннісні орієнтації». Наприклад, в сучасному гуманітарному словнику-довіднику поняття «цінність» визначається як «... життєва і практична настанова поведінки індивіда, яка виражає те, що для нього свято» [100, с. 15]. В іншому довідковому матеріалі при визначенні суті поняття «Ціннісні орієнтації» йдеться про наступне: «... ціннісні орієнтації: сім'я, багатство, творчість, кар'єра, честь, совість, здоров'я, інтимні стосунки, турбота про інших і т. д.». Зважаючи на

наведений короткий сутнісно-змістовий аналіз цього терміна, констатуємо, що будь-які формації і громадські відносини зумовлюють формування певних ціннісних орієнтацій, залежних від віку, приналежності до різних соціальних верств та існуючих у суспільстві соціально-економічних проблем, етапів життєвого зростання та низки інших чинників. Водночас, знаходячись у різних аспектах взаємозв'язку в суспільстві індивідів та особистостей, кожна людина може стикатися як з позицією схвалення притаманних їй цінностей, так і заперечення поглядів, висновків та інших чинників, що впливають з її розуміння сенсу життя, світогляду і сприйняття зовнішнього світу. Різнополюсні погляди і оцінки, що зумовлюють вибір ціннісних орієнтацій, можуть істотно впливати і на навчальну мотивацію, і на активність студентів з досягнення поставлених ними цілей та завдань. У цьому разі найбільш складним психологічним моментом можуть бути випадки, коли особи з двома протилежними поглядами і цінностями повинні знаходитися у професійній взаємодії, особливо в освітній сфері, приміром: учень–учитель, студент–викладач, діти–батьки та низка інших парних взаємодіючих систем [130, с. 111]. Зважаючи на викладене стосовно формування сучасних фахівців, викликає зацікавленість знаходження таких методів та способів державного управління виховно-освітніми технологіями у сфері вищої освіти, де прибічники різних ідей та цінностей на стадії виконання свого обов'язку усвідомлюють особисту відповідальність і прагнуть взаємодоповнюваності та самовдосконалення.

Наприклад, студент в стінах ВНЗ може мати критичні погляди на прийняті певні вимоги, норми і правила, так само він повинен усвідомлювати, що на його навчання держава, батьки та інші спонсори витрачають величезні фінансові кошти, і він повинен виявити чесність стосовно ефективності засобів, що витрачаються, для його підготовки як майбутнього фахівця, здатного конкурувати на вільному ринку праці. Це завдання, в ідеальному варіанті, припускає, що студент, незалежно від

своїх критичних поглядів і цінностей, прагне досягнення певного рівня розвитку, вважаючи своїм обов'язком виявити чесність і бездоганність у цьому процесі. Згідно з цією ж логікою можна навести приклад професійного зростання викладача, який виявляє вольову стійкість незалежно від існуючих соціально-економічних проблем, що впливають на його саморозвиток з освоєння і впровадження сучасних технологій навчання та виховання у ВНЗ. Проте ці твердження не можуть бути прийняті за базисну основу, оскільки людина не повинна усі види знегод і проблем сприймати як належне у житті. У цьому контексті потрібен точний аналіз розуміння і допомоги людині у будь-якій сфері її діяльності. Стосовно умов вищої школи, одним з можливих шляхів вирішення цієї проблеми є урахування ціннісних орієнтацій студентської молоді на кожному етапі навчання та системне коригування на цій основі змістовної суті і програмних цілей підготовки фахівців, що впливають з вимог професіограм, та можливого кар'єрного зростання з обраної спеціальності. Для досягнення цієї мети, на нашу думку, слід проводити різні соціологічні дослідження і знаходити шляхи гармонізації навчально-виховного процесу у ВНЗ. Виявляючи і вивчаючи загальну картину проблем, ми можемо визначитися в існуванні проблем та шляхах їхнього визначення за участі кожного учасника цілісного навчального процесу. Для максимальної інформованості учасників навчального процесу доцільно розробляти різні концептуальні схеми і моделі, виходячи з соціологічного опитування студентів, викладачів та інших працівників ВНЗ [141]. Аналіз проведених досліджень повинен ураховуватися при розробці і коригуванні навчальних планів та програм, розробці і впровадженні виховно-освітніх технологій у вищій школі.

Для досягнення максимального ефекту виховання у процесі навчання і реалізації державного управління виховно-освітніми технологіями та державних концепцій слід звернути увагу на доцільність залучення студентів до проведення різних соціологічних досліджень у

ВНЗ – між факультетами, кафедрами, академічними групами та іншими структурними підрозділами. Цей підхід, по-перше, сприяє довірі студентів до результатів проведеного дослідження, по-друге, – у студентів, як у майбутніх фахівців, з'являється можливість набутти досвіду роботи з персоналом. Практика прийому на роботу на основі психологічних тестів і культурологічних цінностей претендента широко практикується у багатьох країнах світу [142, с. 112]. Підчас проведення соціологічних досліджень у ВНЗ слід враховувати етичні норми конфіденційності, оскільки циклічна взаємодія кожного учасника освітнього процесу може привести не лише до рішення проблем навчально-виховної спрямованості, але і до певних конфліктів. Багато стратегічних ідей, включених в опитування, повинні враховувати не лише констатацію фактів, але й створювати можливість для кожного респондента висловити власні погляди і судження з приводу події та цінностей.

Таким чином, слід брати за основу те, що у кожної особи, котра активно розвивається, є періоди сумнівів у самореалізації при виборі цінностей, які є «регулятивними компонентами будь-якої культури, утілюючи ідеали і уявлення про еталон та характеристику об'єктів і процесів, що мають найважливіше позитивне значення для людей» [145]. У цьому віці багато цінностей студенти сприймають на рівні правил на кшталт «можна – не можна», «добре – погано», тому найважливішим завданням вищих навчальних закладів є дати студентові не просто набір певних знань на рівні вищої школи, а допомогти йому осмислити кожну отримувану інформацію, прийняти основні цінності як найважливіші власні життєві регулятиви, а також навчити дотримуватися і використовувати їх в практичній діяльності. Для підвищення результативності вибору дидактичних методів і підходів у роботі зі студентською молоддю результати соціологічних досліджень, що періодично проводяться, повинні враховуватися при виборі тематики та

спрямованості науково-практичних семінарів, і на цій основі повинні піддаватися певним корективам методики викладання дисциплін та застосування активних методів навчання. Особливо важливим є вибір методологічних підходів змісту програм і технологій патріотичного та інтелектуального виховання студентської молоді, реалізація яких може сприяти підвищенню якості знань фахівців, що випускаються, залежно від вимог професіограм та інших нормативно-правових документів.

Важливе місце в системі державних механізмів управління виховним процесом у вищій школі займає утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та інших чеснот. До того ж має вагу не тільки і не стільки просвітницька діяльність, скільки перетворення моральних знань, яких набуває молодь, на її переконання, стійкі моральні почуття і вчинки.

Ефективність морального виховання значно підвищується у разі його опори на народну мораль, традиції, звичаї, обряди, що містять у собі високі моральні цінності (ідеї, ідеали, погляди, поведінкові норми), збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, несуть могутній моральний потенціал, спрямований на виховання особистості.

1.2. Державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти

Державне управління сферою виховання та сумісною з ним гуманітарною освітою, зважаючи на їхню важливість для суспільної свідомості і порядку, не може не удосконалюватися. Держава може частково відсторонитися від впливу на приватні навчальні заклади, але державні навчальні заклади, що існують за рахунок коштів платників податків, не повинні повністю виходити зі сфери державного управління (що не виключає, зрозуміло, можливого делегування прав на таке управління різним громадським і професійним організаціям, радам опікунів тощо).

В сучасних умовах розвитку держави і суспільства більш вагомим стає виховання українських громадян. Одним з найважливіших напрямків виховання, що вимагають нині особливої уваги, є виховання в системі вищої освіти. Для низки професій виховання має принципове значення, оскільки воно визначає формування як морального, так і загалом професійного світогляду. До представників цих професій належать педагоги, медики, військовослужбовці, співробітники правоохоронних органів. До них слід віднести і рятувальників, пожежних, для яких моральні переконання і почуття відповідальності за безпеку людей є особливо важливими [15, с. 70].

До основних завдань виховання у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі –ДСНС України) належать: формування в особового складу ВНЗ і безпосередньо у тих, хто навчається (курсантів, слухачів і студентів), вірності Батьківщині та присязі; дотримання Конституції та законів України; формування гордості і глибокого розуміння необхідності та особливої соціальної значущості діяльності співробітників ДСНС України, готовності забезпечити пожежну безпеку особи, суспільства, держави; формування прагнення опановувати професійні знання, навички та уміння, компетентність, удосконалювати вишкіл і майстерність співробітника ДСНС; виховання професійних і

особистих якостей: гордості за службу (роботу) в системі ДСНС України, вірності її славним традиціям, постійній готовності мужньо, рішуче, самовіддано і професійно діяти при гасінні пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій, високій відповідальності за навчання, доручену справу, чесності, дисциплінованості [26, с. 79].

Результати виховання у ВНЗ ДСНС України залежать від умов, у яких воно здійснюється: наявність висококваліфікованих вихователів; створення і функціонування в навчальних закладах науково обґрунтованої системи виховання; забезпечення єдності теорії і практики виховної діяльності усіх суб'єктів виховання; компетентність і особиста взірцевість вихователів; оптимальне забезпечення (науково-методичне, соціальне, морально-психологічне, інформаційне, правове, культурно-дозвільне, матеріально-технічне, кадрове тощо) виховання у ВНЗ. Обов'язковою умовою, що сприяє ефективності системи виховання у ВНЗ ДСНС України, є прояв постійної турботи про соціальний і правовий захист особового складу та членів їхніх родин, ветеранів ДСНС, створення сприятливих умов для навчання, служби, побуту і відпочинку особового складу.

Проте, як показує практика, для успішного досягнення цілей і вирішення завдань в системі виховання у ВНЗ ДСНС України потрібна чітка організація виховання на основі дотримання наукових принципів і закономірностей виховання, а також вимог, що висуваються до виховання співробітників ДСНС України. В розробленій системі виховання у ВНЗ ДСНС України ці аспекти виховання реалізуються у межах організаційного компонента державної системи. До сфери державного управління організацією виховання у ВНЗ ДСНС України належить: організація управління системою виховання; визначення суб'єктів і об'єктів виховання; з'ясування суб'єктами виховання цілей і завдань виховання; діагностика і оцінка стану виховання; планування виховної роботи; здійснення прогнозу результатів виховання; добір і розставляння кадрів; поставлення завдань вихователям; визначення оптимальних засобів, прийомів, методів і форм

вирішення виховних завдань; вивчення особливостей вихованців та умов виховання у ВНЗ; організація контролю і корекції процесу виховання; закріплення позитивного досвіду; оцінка результатів виховання[23].

Аналіз теоретичних аспектів і практики виховання у ВНЗ силових відомств дозволяє виокремити наступні основні принципи виховання у ВНЗ ДСНС України: єдність процесів виховання, навчання, професійної підготовки і діяльності співробітників ДСНС України; визнання особи співробітника ДСНС України як мети, результату і показника ефективності виховання у ВНЗ; цілеспрямованість усіх виховних взаємодій, впливів та дій; цивільно-патріотична і професійна спрямованість виховної діяльності; гуманізм і демократизм у вирішенні завдань виховання; виховання у різних видах діяльності (навчальній, службовій, господарській, громадській тощо); розвиток позитивної мотивації до навчання і служби; активність, системність і конкретність виховних заходів; виховання у колективі і через колектив; вимогливе і шанобливе ставлення до особи з опорою на позитивні якості та увагу до потреб, запитів тих, хто навчаються; індивідуальний і диференційований підхід до особи, групи, колективу; забезпечення у процесі виховання єдності слова і справи, наукової теорії і практики; єдність, узгодженість і спадкоємність у виховній діяльності суб'єктів виховання у ВНЗ; забезпечення єдності виховання, самовиховання та перевиховання; цілеспрямоване стимулювання виховної діяльності і прояву у курсантів та студентів високого рівня вихованості; комплексний підхід до виховання з урахуванням активного функціонування усіх елементів системи виховання та підготовки у ВНЗ.

В системі виховання у ВНЗ ДСНС України, по-перше, проявляються загальні закони розвитку природи, суспільства і людини. В процесі виховання у ВНЗ, як соціальній сфері, знаходять своє місце загально-соціологічні закономірності. Також у системі виховання існують і повинні враховуватися закони функціонування психіки людини, психології особи та колективу. В процесі виховання у ВНЗ ДСНС України проявляються власне

соціально-педагогічні закономірності, а саме: єдність виховання, навчання психологічної підготовки, діяльності та розвитку; цілісність виховання особи тощо. Об'єктом системи виховання у ВНЗ ДСНС України є як окремі учасники освітнього процесу, так і їхні колективи. Суб'єктами системи виховання у ВНЗ ДСНС України виступають[200]:

- з боку макросередовища: суспільство і держава загалом; органи державної влади; ДСНС України; органи місцевого управління; засоби масової інформації; установи культури; громадські і релігійні об'єднання;

- з боку мікросередовища: колективи ВНЗ та їхніх підрозділів; начальники вишів та їхні заступники, співробітники кадрових органів, співробітники виховних структур (виховних апаратів), викладачі, начальники факультетів і курсів, керівники структурних підрозділів, куратори, інші посадові особи; члени громадського активу, громадська рада, офіцерські збори, рада ветеранів, рада начальників кафедр, рада професорів, ради факультетів; сім'ї і родичі тих, хто навчається у ВНЗ; друзі і товариші по навчанню та службі.

Як показав аналіз з проблеми дослідження, суб'єкти системи виховання у ВНЗ (керівники, викладачі, педагоги, вихователі та ін.) повинні досягати поставлених цілей і вирішувати завдання з виховання на основі постійного та глибокого моніторингу, аналізу та врахування ситуації, чинників і умов виховання у ВНЗ, на факультеті, на курсі, у групі. Тобто враховується, що в тій чи іншій конкретній ситуації курсант або студент, як учасник процесу виховання (суб'єкт виховання в традиційному трактуванні), виступає в усій складності своїх якостей і стосунків. Зважаючи на це, потрібно конкретизувати цілі і завдання виховання стосовно конкретного навчального закладу, структурного підрозділу, факультету, курсу, групи.

Особливо важливим в системі державного управління виховним процесом у ВНЗ ДСНС України є особистий приклад вихователів як різновид безпосереднього і опосередкованого впливу. Авторитет керівника, педагога, вихователя, висока кваліфікація, зразковий зовнішній вигляд, стиль взаємин,

шанобливе ставлення до людей є ефективними засобами і методами формування та розвитку відповідних якостей співробітників ДСНС України [198].

Управління системою виховання у ВНЗ ДСНС України спрямовано на забезпечення її оптимального функціонування і досягнення цілей виховання. Це досягається: визначенням суб'єктами виховання цілей виховної роботи; вивченням початкового стану керованою системою виховання; чітким плануванням виховної роботи; продуманим поставленням завдань виховання; добором, навчанням, розставлянням кадрів; організацією суворого контролю та відповідальності за стан виховної роботи на дорученій ділянці; озброєнням вихователів усіх рівнів передовою методикою використання форм, методів та видів виховання з урахуванням категорій особового складу; оцінкою стану і дієвості системи виховання; систематичним контролем та коригуванням виховних дій.

Важливою складовою системи виховання у ВНЗ ДСНС України, певною мірою її основою, є змістовний компонент, тобто зміст виховання. Основними елементами змісту виховання у ВНЗ ДСНС України є: концепція (концепції) виховання як сукупність ідей, поглядів, положень про виховання ДСНС України; змістовні характеристики виховання курсантів та студентів, викладені в кваліфікаційних вимогах до підготовки випускників ВНЗ як співробітників ДСНС України; особисті якості, що формуються у курсантів, котрі навчаються у ВНЗ, як майбутніх співробітників ДСНС України; види і напрями виховання, що формують якості особи співробітників ДСНС України. Зміст виховання у ВНЗ ДСНС України знаходить своє віддзеркалення у планах і програмах підготовки різних категорій працівників, у керівних нормативно-правових документах і планах виховної роботи [200, с. 117]. Основними напрямками виховання у ВНЗ є: державно-патріотичне; професійне; духовно-моральне; правове;

естетичне; фізичне. Виховання курсантів і студентів безпосередньо пов'язано з організаційною роботою зі зміцнення службової дисципліни, соціально-правової, соціально-психологічної, культурно-дозвілєвої діяльності та інформаційним забезпеченням.

Зміст виховання у ВНЗ ДСНС України повинен враховувати службовий стан, національні, психологічні, соціальні, педагогічні, гендерні особливості тих, хто навчається, рівень їхньої освіти, ставлення до релігії. Урахування специфіки виховання різних категорій учасників освітнього процесу у ВНЗ припускає особливості змісту виховання офіцерів, курсантів першого курсу, курсантів і слухачів старших курсів, цивільного персоналу, активу. Технологічний компонент механізмів системи виховання у ВНЗДСНС України включає наступні основні елементи: технології, етапи, методи, форми, засоби виховання. Методи виховання у ВНЗ – це сукупність способів і прийомів педагогічної взаємодії (дії) учасників освітнього процесу для досягнення цілей підготовки і виховання співробітників ДСНС України.

В системі виховання у ВНЗ ДСНС України повинні застосовуватися:

- загальні методи виховної взаємодії;
- спеціальні методи організації виховної роботи з курсантами і слухачами ВНЗ ДСНС України: нормативні методи (поставлення завдань, розпорядження, накази);
- виконавчі методи (добір і розставляння вихователів, розподіл обов'язків, інструктаж);
- методи цілепокладання (аналіз директивної інформації, перевірка і вивчення стану виховної роботи у підрозділах, вивчення, узагальнення і впровадження передового досвіду);
- методи прогнозування (планування, моделювання, екстраполяція);

– методи корекції (висунення вимог, організація оцінки і спонукання до самооцінки, обмін думками, висловлювання порад і пропозицій);

– методи стимулювання (критика і самокритика, організація громадської думки, заохочення і примус)[198, с. 143].

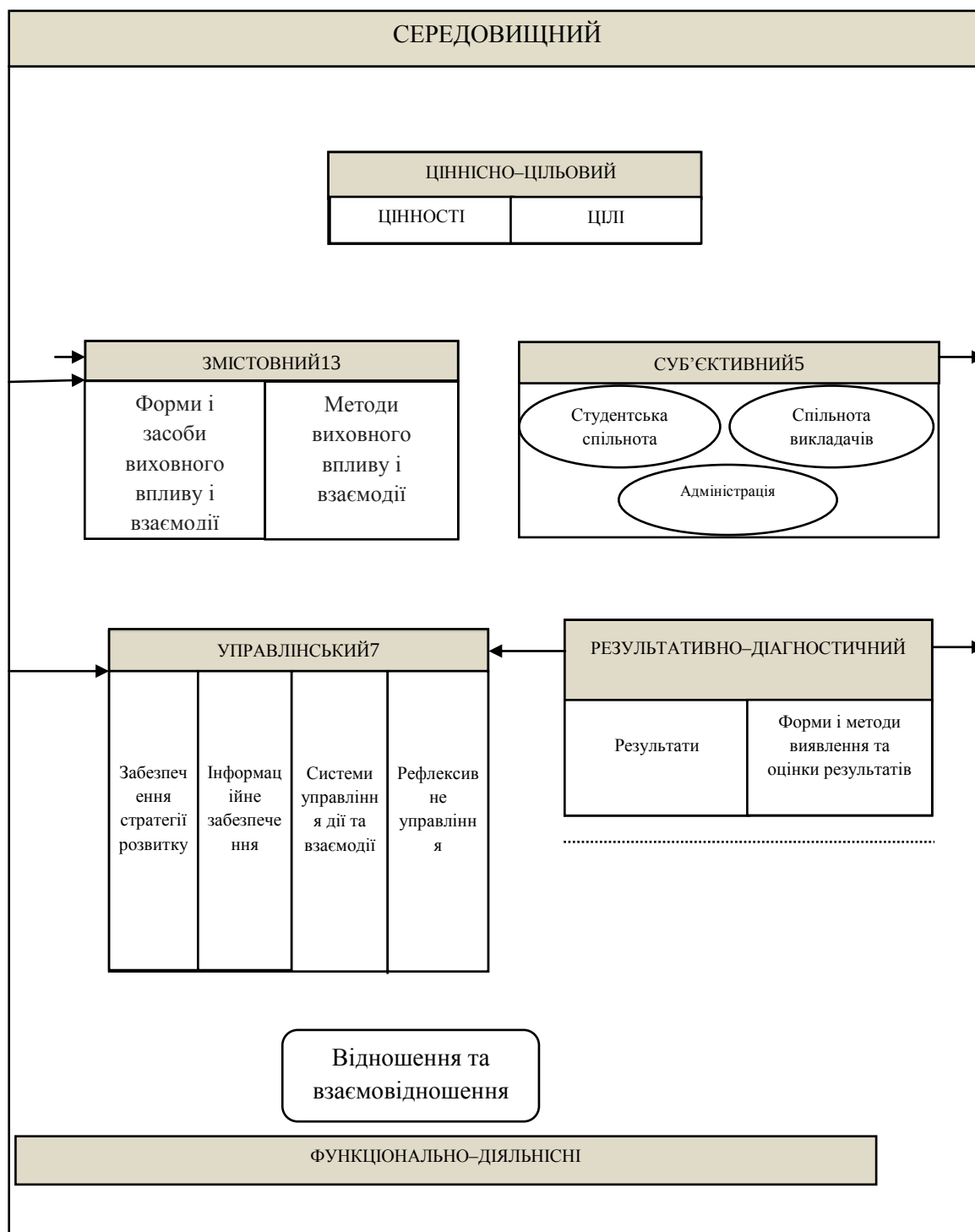
До форм виховної роботи у ВНЗ ДСНС України належать: засідання вченої ради ВНЗ; навчально-методичні збори з питань керування виховною роботою і її організації; методичні, науково-практичні конференції; обмін досвідом; службові наради; засідання предметно-методичних комісій; заняття з посадовими особами з питань організації виховної роботи; підбиття підсумків виховної роботи; наради з питань виховання; інформування; офіцерські збори ВНЗ; загальні збори підрозділів, робота активу, суспільно-державна підготовка; інформаційно-виховна робота; індивідуально-виховна робота; робота з громадськістю і активом; організація взаємодії з органами державної влади (органами місцевого самоврядування), громадськими організаціями та релігійними об'єднаннями. Тому, як ми бачимо з наведеного прикладу щодо системи державного управління виховною системою у ВНЗ ДСНС України, головна проблема полягає в наступному: як побудувати досконалу систему державного управління вищої освіти, не скочуючись назад до ідеологічного управління, і зберігаючи свободу навчальних закладів та свободу особистої ініціативи і творчості викладачів? Адже реалізація виховно-освітніх технологій у ВНЗ вимагає системної взаємокоординації діяльності усіх учасників цілісного процесу.

Науково-технічний прогрес наприкінці ХХ століття зумовив технологізацію не лише численних галузей виробництва, він невблаганно втрутився у сферу культури, гуманітарних галузей знань, зокрема і у сферу освіти. Терміни «інформаційні технології», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія спілкування» тощо – є нині чи не найбільш уживаними в науковій

літературі [201, с. 39]. Слово «технологія» прийшло до нас від греків (techne– мистецтво, ремесло, наука; logos– поняття, вчення). Воно включає також і мистецтво володіння процесом. Провідною ідеєю вирішення цього завдання є уміння ставити цілі, визначати критерії оцінювання, прогнозувати, координувати і забезпечувати результати, що діагностуються, з набору студентами професійної компетентності і необхідних особистих якостей. Саме ці уміння у підсумку характеризують загальну результативність та ефективність досягнення системного ефекту виховання в процесі навчання у ВНЗ [209]. Основний задум практичного втілення і системного взаємозв'язку чинників, що характеризують діяльність ВНЗ як цілісної системи, подано на рисунку 1.1, тобто в базовій концептуальній моделі інноваційних виховно-освітніх технологій структури сучасного ВНЗ.

ЗОВНІШНЄ СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

соціальне замовлення

Особистість фахівця-громадянина

Як засвідчує зазначена діюча модель, в комплекс рішення поставленого завдання входять 12 взаємопов'язаних параметрів, які зумовлюють основні форми, методи і принципи вирішення поставленої проблеми. Загалом, у

кожній з 12 домінантних характеристик, наведених в базовому модулі,— від якості виховання, якості освіти до реалізації графіка навчального процесу з урахуванням елементів мотивації і конкуренції, —переважають, тобто «домінують» педагогічні цілі, що розглядають проблеми освіти і виховання в єдиному контексті. Отже, при реалізації виховних та освітніх технологій у пріоритетному порядку повинні виявлятися резерви і педагогічні методи, що забезпечують послідовне здійснення завдань результативності, що діагностується.

У цьому дослідженні слово «домінанти» розглядається з двох боків: по-перше, як педагогічні домінанти, по-друге, як домінантні професійні та особисті якості студентів, що можуть бути діагностованими на основі відомих методів психодіагностики і експертної оцінки, які використовуються у сфері освіти. Отже, під поняттям «наукові сучасні домінанти» ми розуміємо науково обґрунтовану вибірку методів дії, що викликає певну спрямованість поведінки і стійкий інтерес учасників навчального процесу до досягнення найкращої результативності цілей виховання в процесі навчання у вищій школі[216]. Така постановка завдання загалом узгоджується з роз'ясненням поняття «домінанти» в деяких літературних джерелах. У великому енциклопедичному словнику термін «домінанта» роз'яснюється як «dominantis»— від латинського слова «пануюча», тобто головна ідея, основна ознака або найважливіша складова частина чого-небудь [217].

Крисько В. Г. у своїй науковій праці характеризує «домінанту» як «тимчасово пануючий осередок збудження, що підпорядковує собі у даний момент діяльність нервових центрів, спрямовує також її визначальний характер реакції». Якщо зазначені вище роз'яснення суті слова «домінанта» розглядати у взаємозв'язку з логічною структурою системних ідей інноваційних варіативних прогностико-діагностичних моделей навчання і виховання в системі вищої освіти, то під сучасними науковими домінантами пропонується розглядати комплекс наукових методів, засобів, моделей, технологій та інтерактивних методів навчання, спрямованих на досягнення

виховного ефекту в процесі навчання і взаємодії студента з основними підрозділами ВНЗ, в яких він набуває компетентності і необхідних людських якостей. Перша і головна умова підвищення ефективності реалізації програмних цілей наукових домінант полягає у тому, щоб альтернативні варіативні технології та порівняльні модулі самооцінки з досягнення професійних життєвих цілей спрямували б студента на усвідомлені кроки, тобто на загартування його волевої стійкості, розуміння сенсу його прагнень у реалізації задуманих планів. Стартові умови інтелектуальних здібностей і психологічної готовності з освоєння нових завдань, що відрізняються від шкільного життя, вимагають від студента освоєння невидимих і суто індивідуальних методів адаптації в умовах вищої школи. У зв'язку з цим нами розглянуто логічний алгоритм, що складається з 30 кроків, призначений для вибору траєкторії навчальної діяльності, адаптації, саморегуляції та розвитку студента у взаємодії з основними системоутворюючими підрозділами ВНЗ і вибору при цьому наукових домінант на кожному етапі навчання та системного взаємозв'язку структурних елементів ВНЗ:

1. Рівень якості освіти, отриманої студентом до вступу у вищий навчальний заклад, відображено у наступних інформаційних блоках: випускник традиційної школи, гімназії, ліцею та інших видів освітніх установ. Відмітні показники знань і умінь студента як підсумковий результат здобуття середньої освіти залежно від матеріально-технічного рівня та кадрового потенціалу освітніх установ. Особливості менталітету і ціннісних орієнтацій студентів, які закінчили освітню установу в сільській місцевості, на відміну від студентів міських освітніх установ.

2. Інформованість студента про засоби, витрачені на його освіту у школі і у ВНЗ: на основі державних бюджетних коштів, в приватній платній школі, у ВНЗ тощо. Усвідомлення студентом факту, що «оцінка конкурентоздатного випускника ВНЗ повинна здійснюватися з позиції того, наскільки претендент на здобуття вищої освіти раціонально використовував

час для освоєння програми навчання і чи виправдовує досягнутий рівень його компетенції та професійної мобільності вкладені кошти на його підготовку».

3. Програмні цілі і тренінги з навчання студентів технології самооцінки для достовірного складання карти діагностики їхніх особистих якостей та професійних умінь з урахуванням мотивації навчання та чинника вибору професії при:

- складанні порівняльно-порівняльного аналізу ефективного використання часу у ВНЗ;
- складанні моделі саморозвитку на кожному етапі навчання у ВНЗ;
- складанні моделі професійної діяльності у контексті досягнення професійної мобільності;
- складанні енциклопедії професійного зростання;
- складанні алгоритмічного монологу вивчених дисциплін[172, с. 118].

4. Уміння студента робити власні висновки для досягнення цілей з обраного фаху і власних можливостей та стану сім'ї; усвідомлення чинника «праці і фінансових можливостей: стати раціоналізатором; навчитися прогнозувати своє фінансове благополуччя залежно від зароблених коштів; знати про фінансові джерела, що виділяються державою, батьками, спонсорами на його навчання у ВНЗ; ведення щоденника із зазначенням ролі кожного суб'єкта у справі його становлення, як фахівця, під кодовою назвою «Пам'ятаю і вдячний за надану підтримку».

5. Усвідомлення студентом того, що будь-які «інвестиції» у сфері освіти, включаючи і засоби держави, батьків, спонсорів та інших фінансових джерел для його підтримки, як майбутнього фахівця, призначено для його професійного саморозвитку, як «кандидата» гідного поповнити інтелектуальний потенціал нації, розвитку умінь у сфері професійної діяльності впроваджувати нові ідеї і технології;

6. Усвідомлення студентом основ національної гордості, менталітету, шанобливого ставлення до суб'єктів взаємодії залежно від отриманих ним духовних цінностей, світоглядних засад, приналежності до культури на

основі канонів і норм демократичного суспільства, прав та захисту громадян під кодовою назвою «Кожен народ є гідним представником сучасної цивілізації».

7. Уміння студента виявляти тактовність і витриманість у взаємодії з циклічною багатofакторною комплексною системою знайомства з ровесниками, викладачами і технологією викладання за блоками дисциплін в умовах ВНЗ. Перші лекції, семінарські (практичні), лабораторні заняття повинні стати лакмусом самооцінки студента, «запасу міцності його шкільних знань». Власні висновки студента повинні визначити подальшу його витримку щодо усвідомленої активності та упевненості під кодовою назвою «Моя мета з обраного фаху досягається»[165].

8. Цільові програми, що проводяться у ВНЗ, повинні на альтернативній і багатоваріантній основі налаштувати студента зробити висновки про те, що він є одним з головних чинників реформ вищого навчального закладу, стосовно матеріально-технічного розвитку, підвищення кваліфікації працівників ВНЗ. Студент повинен усвідомлено включитись у реалізацію програми під кодовою назвою «Від мого виховання, працьовитості, допитливості, цілеспрямованості, акуратності, ставлення до навчання залежить здебільшого натхнення професорсько-викладацького складу, впровадження нових методів, технологій навчання і підвищення якості освіти».

9. Змагальне середовище у ВНЗ має налаштувати студента на лідерство як в академічній групі, так і у середовищі студентів факультету, на організацію культурних заходів, на залучення однокурсників до сфер, абстрагованих від навчання, на завоювання довіри під девізом «Золоті роки навчання – мої максимальні можливості», на уміння збирати і систематизувати навчальну, наукову, популярну, художню літературу, і до того ж навчитися виділяти ідеали, прикладом яких можуть служити сім виявлених Стівеном Кові відмітних характеристик лідера, орієнтованих на наступні принципи [158, с. 89]:

- постійне навчання – ви прагнете до навчання, ходите на курси, прислухаєтеся, ставите запитання;
- орієнтація на служіння – ви вважаєте життя «місією, а не кар'єрою»;
- випромінювання позитивної енергії – ви життєрадісні, приємні у спілкуванні, щасливі, оптимістичні, позитивні, схильні до захопленості, обнадіюєте людей та вірите в них;
- віра в інших людей – ваша реакція на негативну поведінку інших людей не надмірна, ви не приховуєте злість на інших, не чіпляєте на них ярлики, не підганяєте їх під стереотипи і не робите висновків про людей упереджено, а берете до уваги їхні вчинки;
- сприйняття життя як пригоди – ви – сміливий, холонокровний, такий, що має абсолютну гнучкість дослідник, який насолоджується життям;
- прагнення до синергетики – ви ефективний «розумний» каталізатор змін;
- заняття фізичними, інтелектуальними, емоційними і духовними вправами заради самооновлення. Ви любите читати, писати і знаходити нестандартні вирішення проблем. Ви емоційні, але терплячі, слухаєте інших з доброзичливою увагою і демонструєте безумовну любов[138, с. 67].

10. Студент у межах кожної дисципліни, яку вивчає, може навчитися основ лекторської майстерності, набути досвіду з професійної психології, колегіальності, вольової стійкості, самостійності, основ ділового спілкування з викладачами і працівниками кафедр, факультетів та інших підрозділів ВНЗ під кодовою назвою «Ще один ступінь для досягнення мети».

11. Студент в період виконання самостійних робіт у межах дисциплін, які вивчає, може навчитися основних прийомів і форм конкуренції за розробку кращих ідей, навчитися основ ділової кореспонденції з дотриманням вимог міжнародних стандартів з обраного фаху, може виконувати курсові та інші види семестрових робіт, а також навчитися працювати з бібліотечним фондом, використовувати сучасні засоби інформаційних технологій зі збору і систематизації матеріалів з заданої теми)

Самостійно опанувати ази раціоналізму і виявити широту кругозору під кодовою назвою «Усе, що досягаю наполегливою працею, допомагатиме мені реалізовувати свій потенціал у житті».

12. Спілкування студента з виробничим персоналом у період проходження навчальних, виробничих і переддипломних практик може стати «своєрідною лабораторією» з набуття досвіду ділового спілкування, проведення маркетингових і соціологічних досліджень з урахуванням сучасних тенденцій розвитку галузі, з ознайомлення з правилами діловодства, складання картограми для роботи з партнерами і конкурентами, уточнення тематик перспективних курсових робіт і проектів, стосунків і ролі керівника підприємства, фірми, корпорації, міністерства як школи становлення лідера успішної команди під кодовою назвою «ВНЗ і виробництво є взаємодоповнюючими ланками замкнутого ланцюга з обраного фаху».

13. При вивченні комплексу дисциплін і виконанні самостійних завдань студент навчиться вирішувати перспективні, розумові, емоційні, моторні, комунікативно-інформаційні завдання та набуде при цьому наступних професійних навичок [125]:

- перспективні завдання – спостерігати, дивитися, вдивлятися, прослуховувати, виявляти, розрізняти, пізнавати тощо;
- розумові завдання – оцінювати, виокремлювати, порівнювати, об'єднувати, розкладати, вивчати, встановлювати, з'ясовувати і т. д.;
- моторні завдання – відстежувати, включати, налаштовувати, перебудовувати і т. д.;
- комунікативно-інформаційні завдання – розібратися, скласти логічну схему, передбачати результати і т. д.

14. Уміння налагоджувати стосунки з кафедрами, факультетами, сектором студентського самоврядування для реалізації задуманих планів та ідей. Уміння максимально використовувати усі наявні можливості ВНЗ – бібліотечний фонд, комп'ютерні класи, консультації, додаткові курси,

наукові гуртки, конференції і гуртки за інтересами, участь в інтелектуальних студентських заходах та заходах художньої самодіяльності. Уміння виробити свій власний стиль в одязі (залежно від обставин і заходів), показати культуру мовлення та лекторську майстерність, уміння художнього оздоблення офісів (кабінетів), розумітися на дизайні та рекламі, знати технологію вирощування і догляду за рослинами, зокрема й кімнатними, тощо.

15. Професійне виховно-освітнє загартування характеру студента у період захисту семестрових робіт і складанні заліків та іспитів, передбачених навчальними планами і програмами з обраної спеціальності, під кодовою назвою «Бар'єри і контроль інтелектуальної спроможності з дотриманням етичних норм та правил, які бувають не лише у ВНЗ, але і у подальшій професійній діяльності». Професійне загартування студента з позиції канонів математичної точності, письменності, елегантності, вихованості, далекоглядності і проникливості, працьовитості, інтуїції, лідерства, самостійності, рішучості, вольової стійкості, енергійності, витриманості та урівноваженості, комунікабельності, готовності пам'яті, раціоналізму тощо.

16. Звернення до духовності може стати безперервною ланкою самоосвіти студента не лише у межах дисциплін, що вивчаються, але і в серії зустрічей з фахівцями, духовними лідерами, участю у добродійних акціях, волонтерському русі, виявом власної зацікавленості до різних течій з позиції аналізу, заперечення, схвалення, залучення, перешкоди під кодовою назвою «Мій орієнтир і духовний світ»[120, с. 7].

17. Звернення до культури і її поглиблене вивчення стають чинником пошани усіх націй та національностей з урахуванням канонів гуманізму, доброти, взаєморозуміння, взаємодопомоги, оцінки людської гідності, знання культурної спадщини свого народу і усвідомлення того, що усі народи світу мають мислителів, письменників, вчених, здатних вирішувати загальнолюдські завдання, будучи при цьому множниками сучасної цивілізації.

18. Складання і розв'язання кросвордів, включаючи тематичні кросворди, шаради з дисциплін та на загальноосвітні теми можуть стати суттєвим чинником інтелектуального розвитку студентів, активізатором діяльності студентів при вивченні як окремих, так і суміжних дисциплін. Чинниками саморозвитку студентів можуть стати і проміжні контрольні перевірки знань студентів під час проведення різних колоквиумів, вікторин, олімпіад та низки інших сучасних форм інтелектуальних ігор.

19. Інформованість студентів щодо реалізації навчальної програми з обраного фаху в інших країнах світу на основі порівняльного аналізу може стати об'єктом, що дозволяє студентові мати більш широке уявлення про сфери майбутньої професії.

20. Міжнародні стандарти, що висуваються до освіченості і професійної культури [106]:

- професійна компетентність – наявність професійних знань та умінь у сфері виробничої діяльності;
- стратегічне мислення – уміння мислити системно, приймати правильні рішення на основі розуміння потреб суспільства;
- заповзятливість – діловитість, уміння обирати правильну тактику для досягнення мети;
- моральні якості – ставлення до принципів і критеріїв моралі;
- особиста організованість – здатність керувати собою;
- працездатність – здатність до напруженої творчої діяльності.

21. Мотиваційні виховно-освітні тренінги: «ефект першої заяви про прийом на роботу»; «виконання першого доручення керівника»; «перше розпорядження підлеглому»; «робота з інформаційними системами»; «володіння державним та іноземними мовами»; «робота з нормативними документами та стандартами»; «професійна етика і взаємини з партнерами».

22. Виховні та освітні тренінги з уміння прогнозувати, планувати, здійснювати проект, коригувати, рефлексувати, синтезувати,

оптимізувати, інтегрувати, адаптувати, стимулювати, оцінювати, навчати мислити критично.

1.3. Особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі

Згідно з аналізом літературних джерел, у багатьох країнах світу відбуваються докорінні перетворення і реформи [3; 21; 51; 107]. Також посилюється конкуренція між ними за право бути першими в усьому. Така динаміка змін процесів вимагає вироблення національних ідей, концепцій і програм розвитку кожної з держав, з урахуванням захисту національних інтересів, забезпечення економічної та інформаційної безпеки, застережливих масштабів інтелектуальної еміграції високопрофесійних кадрів, що збільшується, в індустріально-розвинені країни світу. Одним з можливих шляхів кардинальної зміни ситуації у цьому напрямку є підготовка інтелектуально розвинених і патріотично налаштованих фахівців, які усвідомлюють згубність відставання своїх країн, і охочих брати участь у пошуку можливих варіантів досягнення прогресу та розвитку своєї країни як розвиненого суспільства з гідним рівнем якості життя громадян. Отже, до професійних і особистих якостей фахівців, які бажають зробити свій внесок у справу розвитку своєї Батьківщини у найближчому і осяжному майбутньому, висуваються особливі вимоги, а саме: вміння стратегічно мислити, прогнозувати і реалізовувати не лише завдання обов'язкового мінімуму власного саморозвитку, але й у складі успішної команди, або, як лідер групи, освоювати інноваційні програми і технології, висувати нові ідеї та уміти реалізовувати їх на практиці. Інновації та інноваційні процеси в цьому контексті вимагають власного внеску фахівці кожної з окремих галузей у досягнення загальної мети – зі своїми відкриттями, інноваційними технологіями і високою освіченістю. Їхнє основне завдання – зробити

країну розвиненою і конкурентоздатною. Це завдання вимагає вибору науково обґрунтованих методів визначення змісту і суті освітніх та виховних технологій, що реалізуються у вищих навчальних закладах.

Виховно-освітні технології спрямовано на вироблення стійкого інтересу до досягнення мети на основі залучення студентів до складання узагальненої та ефективної моделі прообразу «майбутнього» фахівця.

Виховно-освітні завдання у такому разі ґрунтуються на висловлюванні: «Інтелектуальна можливість особи – один з базових психологічних ресурсів, який лежить в основі самодостатньої, ініціативної і продуктивної життєдіяльності».

Тож у сучасному суспільстві вищі навчальні заклади виконують своєрідну роль генератора «енергетичної станції», що забезпечує режим безперервної підготовки кадрів, які сприяють поповненню інтелектуального потенціалу будь-якого народу і держави світу. Зміни, що відбуваються, і перспективні прогнози нового тисячоліття висувають властиві їм вимоги до професійних знань, умінь, особистих якостей представників усіх сфер управління і науково-виробничих комплексів – вчених, фахівців, інженерів-проектувальників, юристів, культурологів та інших категорій осіб, які могли б об'єднати людей заради зближення різних цивілізацій і збереження миру на землі[27]. Також дуже важливим є розуміння майбутніми фахівцями важливості дотримання канонів демократії, гуманізму та підвищення ролі людини в суспільстві. Аби відповідати цим вимогам, кожен освітній центр має певні виховні ресурси, використання яких може мобілізувати студентів і професорсько-викладацький склад освітніх та наукових центрів на впровадження інноваційних ідей у навчально-виховний процес, що сприяє підготовці фахівців, членів та лідерів успішних команд з обраної спеціальності. Через це особливої актуальності набувають перетворення і реформи, що проводяться у деяких країнах світу, з переходу на різні моделі здобуття освіти, переважно засновані на кредитній системі навчання. В цих умовах

студенти, професорсько-викладацький склад та інші працівники ВНЗ мають бути психологічно готовими до того, що визнані у світі моделі здобуття освіти вимагають від людини максимальної самостійності, вміння «проектувати» свої цілі на основі урахування «власного» інтелектуального і творчого потенціалу. Тобто, сучасні форми здобуття освіти передбачають, що людина повинна сама реалізовувати ті можливості, які вона «проекує», і на цій основі сама визначати траєкторію досягнення намічених цілей та завдань на кожному етапі навчання у виші. У цьому навчально-виховному середовищі, природно, докорінно змінюються вимоги до студента та професійних умінь і майстерності професорсько-викладацького складу ВНЗ [28].

Нині можна констатувати розвиток і прогрес в оволодінні мовами і використанні сучасних інформаційних систем. Водночас багато аспектів виховання і освіти у вищій школі залишаються актуальними для осмислення і вироблення нових ідей та підходів. Переважно це напрями, пов'язані з підвищенням якості освіти та впровадженням інтерактивних методів навчання у навчальному процесі. Слід звернути увагу на коло проблем, що існують у сфері виховання, адже, на думку багатьох учених, найважливішою невирішеною проблемою навчання у вищій школі є проблема виховання студента, яка сьогодні стає ще більш актуальною, ніж за радянських часів чи 15–20 років тому. І радянська, і сьогоднішня теорія виховання ВНЗ продовжує орієнтується на цінності (добро, чесність, справедливість, допомогу у біді, самопожертву тощо), що різко суперечать тим, які культивуються у суспільстві, до того ж культивуються дуже наполегливо. [32, с. 39]. Також слід звернути увагу на той факт, що студентська молодь через вікові особливості, вибір життєвих ідеалів і мінливість оцінок та суджень про суперечливі процеси «навколишнього світу» може унаслідок поглядів, що не сформувалися, та ціннісних орієнтацій мимоволі стати «знаряддям» для захисту ідеалів і програмних цілей людей, згубність помилок яких може бути визначена з

часом. Прикладами можуть бути політичні події в Україні та в інших країнах, де були випадки загибелі людей, включаючи і студентську молодь, що постраждала, «захищаючи» владу чи повстаючи проти неї.

Серед студентської молоді також переважає думка, що можна реалізувати себе і свій потенціал тільки виїжджаючи за межі країни проживання. На формування поглядів і ціннісних орієнтацій студентської молоді також впливають різні «інформаційні» потоки, що містяться у різних фільмах, телепередачах та інших формах ілюстративно-інформаційних систем, які несуть в собі елементи насильства, шовінізму, расової нетерпимості та інших негативних чинників. У світі також загострюються міжетнічні відносини між окремими націями і народностями, що дотримуються різних релігійних учень та поглядів.

Незважаючи на значні досягнення в галузі науки і техніки, однією з найважливіших глобальних проблем людства залишаються такі проблеми, як «... криза культури і моральності, бюрократія, урбанізація, відсталість, дефіцит демократії та міжнаціональні стосунки» [39]. Значна частина молоді перебуває у групі ризику щодо невиліковної хвороби – СНІДу. Не зменшується динаміка і стосовно споживання молоддю психотропних та наркотичних речовин, що доволі часто призводить до самогубства. До того ж ця негативна тенденція існує незалежно від рівня соціального та економічного благополуччя більшості країн світу. Наприклад, звертаючи увагу на існуючі соціальні проблеми серед молоді, у роботі В. Г. Торосяна наведено, що «... звичка до комфорту, непристосованість до будь-яких несподіванок свого часу призвели до масових самогубств у Нью-Йорку через те, що місто на кілька годин залишилося без світла» [36, с. 117]. У статті Р. Ф. Керрола «Освіта у США: проблеми і перспективи» йдеться про те, що «... у деяких американських учнів відсутня мотивація до навчання через те, що вони знають: у майбутньому вони завжди зможуть виїхати «на батьківській ший», і коли-небудь вони все одно керуватимуть бізнесом тата, незалежно від того, як вони

навчаються у школі» [240]. Природна річ, у кожній країні світу є характерні соціально-економічні проблеми, що впливають на мотиви здобуття освіти і самореалізацію студентської молоді. Наприклад, через «надмірну опіку» молоді в країнах, які дотримуються традицій Сходу, багато молодих людей звикають до того, що їхні життєві проблеми завжди знаходяться під «контролем» і увагою батьків. Таке середовище «соціальної захищеності» призводить до того, що певна частина молоді стає малоініціативною; це підтверджують результати проведених соціологічних досліджень з цих проблем. На запитання: «Якщо у вас розпочнуться фінансові труднощі в житті, то хто допоможе вам їх вирішити?», понад 42 % студентів розраховують на допомогу батьків. Наведений вище короткий приклад показує необхідність глибокого аналізу і осмислення різних соціальних та психолого-адаптаційних явищ серед студентської молоді у період навчання і набуття життєвого досвіду у виші. Залишається відкритим питання про реалізацію таких освітніх і виховних програм, коли випускник ВНЗ усвідомлює, що під поняттям «професіоналізм» слід мати на увазі також «... принцип, що однаково належить як до рівня спеціальних знань (умінь, навичок), так і до рівня культурності, моральності працівника» [235, с. 11]. Отже, моральне обличчя фахівця з дипломом про вищу освіту стає дуже важливим атрибутом його «презентації» майбутньому працедавцеві, суспільству та країні. Враховуючи розглянуті вище актуальні питання, нами можуть бути запропоновані методологічні основи та прикладні методи впровадження державних механізмів формування виховних програм і технологій у вищій школі. Виховні програми і технології, до того ж, розглядаються як цілісні системи, що взаємодоповнюються і дозволяють задіяти у загальний процес усіх учасників цілісного навчального процесу, зберігаючи принципи індивідуальності і творчого взаємозбагачення між студентами та професорсько-викладацьким складом.

Структурну основу і логічну схему проведених досліджень спрямовано на реалізацію виховних програм і технологій у вищих навчальних закладах, удосконалення методів і технологій навчання та виховання на основі особисто-орієнтованої і суб'єктно-об'єктної взаємодії студентів з професорсько-викладацьким складом ВНЗ. Автор, викладаючи різні підходи і методи та обґрунтовуючи свої погляди щодо опису і дозволу навчальних підходів, водночас не вважає, що викладені підходи і алгоритмічні принципи цієї проблеми є закінченими та єдино можливими варіантами.

Практичні аспекти і теоретичне обґрунтування запропонованих методів та підходів виявлено і вивчено на основі серії цільових констатуючих і формуючих наукових експериментів, проведених автором у межах розробки та впровадження інноваційних виховно-освітніх технологій у ВНЗ. Із запропонованої тематики проведено також серії соціологічних досліджень студентів і викладачів ВНЗ. При виборі методологічних принципів серії експериментів прийнято базову гіпотезу: якщо навчити студента основ самопроектування, то у результаті ці якості спрямують його на творчий пошук шляхом реалізації поставленої мети, сформують у нього потребу порівняльної самооцінки, саморегуляції, і, як наслідок, він набуде більшої кількості усвідомлених особистих якостей. Задля практичної реалізації цієї ідеї при роз'ясненні і практичній реалізації викладених методів умовними орієнтирами і порівняльними модулями автором прийнято: узагальнену модель студента, узагальнену модель випускника, ефективну модель випускника та низку інших критеріїв оцінювання та аналогів. Запропоновані моделі у вигляді «повчальних» і «контролюючих» систем, що використовуються для порівняного аналізу, розроблено не з позиції їхньої абсолютності і незмінності, а як об'єкт постійного самоаналізу і самоконтролю на основі умовного діалогового режиму студента з «повчальним» і «контролюючим» модулем. У цьому разі студентові пропонується

аналізувати те, що ним досягнуто, яким вимогам відповідає, чого він додатково досяг поза меж порівняльних критеріїв? Виділяючи значущість питання про самовиховання студента з позиції його психологічної готовності і настрою на самореалізацію з обраної спеціальності, формулювання питання виступає в ролі зовнішнього «арбітра»[218].

Ці та інші висновки диктують необхідність роз'яснень і визначень у студентів поняття «патріотизм» для реалізації цілей виховання і формування даної якості у майбутніх «рекламодавців» і творців кожної з країн. Після розпаду СРСР цьому терміну більше «привласнювали» властиве тільки соціалістичному ладу розуміння цінностей, що виявляється у любові до Батьківщини. Після подій Майдану, Революції гідності в Україні українська самосвідомість та потреба захистити свою державу від сепаратистів та розколу наповнили слово патріотизм особливим значенням для українців.

У зв'язку з цим є доцільним впроваджувати у навчальний процес за різними напрямками та спеціальностями знання щодо економічного потенціалу своєї країни, які дадуть змогу більш упевнено підходити до визначення життєвих цілей і мотивів для здобуття сучасної освіти у ВНЗ. Економічний потенціал країни може стати своєрідним виховним рекламно-освітнім модулем. Задля досягнення системного ефекту від організації наукових гуртків та інших форм студентських союзів, об'єднань, центрів студентських ідей вважаємо за доцільне, у міру вступу до вишу, скласти соціально-демографічну карту кожного студента, і в період навчання об'єднати їх у різні гуртки залежно від виявлених схильностей і напрямів самореалізації у ВНЗ. Також дуже важливим є формування толерантності у студентів, психологічно готуючи їх до різних форм співпраці у межах обраної професії, оскільки жодна країна світу не може ізолювано розробити програму розвитку та реалізувати її в умовах конкуренції і зближення націй та народностей [207, с. 239].

Гра у шахи здавна вважалася одним з найблагородніших захоплень людини, і вона була віднесена до однієї з семи лицарських якостей у давнину [206, с. 78]. Якщо провести логічний зв'язок часів і запропонувати аналогові завдання з вибору критеріїв ученості та вихованості людини, то яким рицарським якостям фахівець з певним рівнем освіти повинен відповідати в умовах стосунків, що розвиваються, і можливостей людини в сучасних умовах та найближчому майбутньому. Саме коло цих питань в єдиному конгломераті має бути враховане при виборі напрямку дослідження методів і технологій виховання, включаючи й інтелектуальне та професійне виховання студентів у системі вищої освіти.

Сьогоднішні досягнення у сфері інформаційних технологій, біології, освоєні космосу та інших галузях переконливо демонструють, що у XXI столітті світ стає усе більш непередбачуваним у конкуренції за право бути «першим». Через це висуваються більш нові вимоги до людини щодо її швидкої адаптації у різних виробничих і життєвих ситуаціях. Від людини потрібне вміння набувати знань і постійно удосконалюватися. Водночас розвиток техніки і технології зовсім не є запорукою рівного еквівалентного розвитку вдосконалення людських якостей. Згаданий «дисбаланс» може стати причиною того, що одні «високоосвічені» люди, розробляючи усе більш досконалі види зброї, можуть стати каталізаторами загрози і знищення усього живого на планеті. Отже, у нинішньому столітті озброєні сучасними знаннями люди повинні мати особисті якості стосовно усвідомлення того, що людина має бути керованою, а епіцентр цього управління повинен знаходитися в ній самій з усіма атрибутами індивідуальності, неповторності та уявленнями про людину як найвищу цінність. У цьому полягає головний задум філософії освіти нового століття, де кожна країна світу шукатиме своє гідне місце бути визнаною гуманною демократичною державою. Цю модель державного устрою будуватимуть також багато випускників ВНЗ

і, ймовірно, ті, хто нині знаходяться у пошуку та осмисленні життєвих ідеалів та принципів. Таким чином, виховно-освітні технології повинні сприяти вирішенню наступних завдань:

- випуск професійно мобільних, конкурентоздатних фахівців, які шанують загальнолюдські цінності та національну ідею, які зможуть підняти міжнародний престиж держави і добитися своєї реальної участі у справі створення процвітаючої держави, заснованої на принципах гуманізму, демократії та підвищення ролі людини у суспільстві;

- формування особистостей, котрі уміють коригувати свої життєві цілі та ідеали, заради досягнення яких здатні виявити волюву стійкість, аналітичне мислення, варіативність підходів, особистостей, які вміло поєднують у собі елементи самооцінки, самокритики, саморегуляції та самовдосконалення;

- виховання особистості, громадянина і патріота своєї країни, що усвідомлює свою приналежність до сучасної цивілізації, чітко орієнтується в інноваційних процесах, що відбуваються у світі;

- збереження і продовження національних, культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до державної символіки, державної мови, історії і культурної спадщини націй та народів, що проживають в країні;

- набуття навичок міжетнічних стосунків, поваги до старших, батьків, викладачів та усіх тих, хто допомагає людині рости і ставати гідним громадянином своєї країни;

- виховання людини з демократичним світоглядом і високим рівнем інтелектуального потенціалу, людини, яка шанує права і свободи особи, з повагою ставиться до традицій і культури народів світу, засуджує прояв місництва, святенництва та інших негативних чинників, що впливають на створення процвітаючої держави;

- формування людини з творчою психологією, котра має активну життєву позицію у досягненні мети та успіхів у житті;

– виховання людини з позиції уважного і доброзичливого ставлення до людей, спрямованої на встановлення дружніх стосунків з усіма громадянами світу заради процвітання і прогресу [199, с. 100];

– надання допомоги у формуванні цілісної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання;

– виховання шанобливого ставлення до релігійних поглядів людей, які є членами різних конфесій, засуджуючи до того ж прояв релігійного екстремізму;

– формування трудової та моральної мотивації з активною громадянською і професійною позицією;

– навчання основних принципів побудови кар'єри і вироблення позитивних навичок поведінки у сім'ї, колективі, суспільстві та в системі соціальних стосунків.

Усвідомлюючи, що теорія і методика виховання є складною багатофакторною і багатоцільовою проблемою державної та освітньої значущості, у межах розроблених та пропонованих нижче виховних програм і технологій, сфері поширення, об'єктів вивчення, предметів дослідження враховувалися наступні особливості та граничні умови їхньої застосовності в цілісному педагогічному процесі:

■ Студентські групи формуються із осіб з різним ступенем обдарованості та індивідуальними здібностями, які переважно досягли віку від 18 до 25 років. До того ж слід урахувати, що для цієї вікової групи теорії розвитку людини висувають певні вимоги до створення мотиваційного середовища і реалізації нею творчого та інтелектуального потенціалу.

■ Академічні групи формуються зі студентів, які закінчили освітні установи, з різним рівнем підготовленості для здобуття вищої освіти, – традиційні школи, ліцеї, коледжі, професійні школи, технікуми та інші форми здобуття довузівської освіти з різним соціально-

економічним середовищем (міські умови, віддалені від міста райони). Також передбачається, що у зазначених освітніх установах були відмінності у рівні професіоналізму вчительського корпусу, розвитку матеріально-технічної бази і первинного «загартування» залучення учня – претендента на здобуття вищої освіти – до сучасних навчальних методів і технологій. Окрім згаданих чинників претенденти на здобуття вищої освіти проходять різні за ступенем складності та вимогами критерії оцінювання для вступу, що залежать від умов конкурсного відбору для навчання на основі державного бюджету, контрактів, договорів та інших форм підготовки кадрів в умовах вільної ринкової економіки [197].

■ На мотиви і мотивації навчання у ВНЗ впливають також соціальний статус студентів та соціально-економічні чинники. При формуванні академічних груп враховувався також принцип вибору студентами професії – усвідомлено, вимушено або випадково. Кожен з цих компонентів, безумовно, впливає на ступінь активності та стійкого інтересу студентської молоді в освоєнні програми навчання і досягнення програмної мети підготовки висококваліфікованих кадрів у ВНЗ.

■ На результативність та ефективність реалізації виховних програм і технологій, як важливих компонентів реалізації цілей освіти, впливає і професійна майстерність викладачів, котрі здебільшого не проходили спеціальних курсів з управління виховними процесами у ВНЗ. Ця педагогічна проблема посилюється ще й тим, що у виші різниця у віці того, хто «навчається» та хто «навчає» може сягати від 1 року до 50 років і більше. Вищезгадана різниця у віці впливає на багато завдань з реалізації виховних програм і технологій, заснованих на оцінці «ситуацій» та цінностей у житті.

■ Виховні програми і освітні технології покликані допомогти студентові на перших етапах навчання в адаптації до нових умов життєвого циклу у ВНЗ. На наступних етапах навчання розроблені програми та інноваційні педагогічні ідеї повинні створювати сприятливі

умови для саморозвитку студента в обраному ним фаху і придбанні відповідних особистих якостей при ефективному використанні виховного ресурсу самооцінки, саморегуляції і самовдосконалення. До того ж слід урахувати, що у кожного студента є певний перелік фінансових, соціально-побутових, сімейних та особистих проблем з реалізації програмних цілей виховання, що впливають на ефективність у ВНЗ [192].

■ Виховний ресурс має кожна дисципліна, що вивчається, педагогічна майстерність і професіоналізм викладача, характер творчих і ділових взаємин між студентами, студентом і викладачем, між викладачами та іншими працівниками ВНЗ з позиції дотримання етико-професійного кодексу при реалізації навчальних планів і програм у межах освоєння теоретичних знань, практичних і лабораторних занять, проведення екзаменаційних сесій, виконання семестрових робіт, проходження виробничих і навчальних практик, дипломного проектування та зв'язку студента у сфері його самостійного інтересу і самореалізації.

■ На результативність реалізації виховних програм та освітніх технологій впливають сучасні інформаційні системи як з позиції створення позитивного, так і негативного виховного ефекту.

■ ВНЗ мають характерні умови і показники педагогічного потенціалу, рівень матеріально-технічного розвитку, особливості формування контингенту студентів, які навчаються за різними напрямками і фахами, дотримуються різних модулів оцінювання «престижності» і «не престижності» обраної професії, можливості бути тим, ким зажадалося бути у суспільстві і в реалізації свого потенціалу по закінченні ВНЗ. У цьому ж самому контексті враховується: чи навчається студент заради «отримання диплома», «відстрочення від служби в армії», щоб стати професіоналом, працювати за обраним фахом, отримати диплом і перейти в іншу галузь та багато інших варіацій щодо працевлаштування.

■ Студент як особа, котра розвивається, перебуваючи під впливом різних чинників соціально-економічного характеру, «спостерігаючи» і «оцінюючи» події, що відбуваються, не може на віру приймати усе те, що пов'язано з поняттями патріотизму, бажанням служити ідеалам нації та країни. Для досягнення цієї мети ВНЗ потрібне створення різних форм і методів виховання, залучаючи, передусім, до цього процесу студента як головного суб'єкта навчальної діяльності. Дуже важливою є розробка і впровадження інноваційних освітніх технологій, що передбачають досягнення мети виховання у процесі освіти.

■ У межах реалізації виховних програм та освітніх технологій ВНЗ виконують місію зі створення усіх необхідних умов для того, аби претендент, здобувши вищу освіту, мав певну кваліфікацію і став професіоналом. ВНЗ не зобов'язаний «опікати» і «примушувати» претендента освоювати програму навчання за обраним фахом. Для досягнення високої мети підготовки сучасних фахівців ВНЗ складає і реалізує свою програму розвитку. При цьому виш ставить собі за найвищу мету досягнення випускниками такого рівня досконалості, за якого вони освоїли б формулу успіху, реалізуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал заради прогресу та розвитку [198, с. 111].

Окрім ВНЗ, певну місію виконують батьки, спонсори та інші інвестори підготовки кадрів. Студент у межах реалізації освітніх і виховних програм у ВНЗ повинен усвідомити, що фінансове благополуччя людини залежить, передусім, від уміння раціонально використовувати свій творчий та інтелектуальний потенціал, а також те, що цей процес є важким і вимагає від людини величезних зусиль. Пропонуючи свої можливості, ВНЗ прагне до досягнення такого рівня досконалості, при якій студенти і випускники здобудуть основи самореалізації в житті, залучаючи до цього процесу, передусім, викладачів. Кожен викладач ВНЗ виконує місію «викладати,

впроваджувати, вимагати, досягати» основ дисциплін, що викладаються, наближаючи при цьому студента до досягнення вищої мети.

■ Для кожної країни є як загальні, так і специфічні проблеми виховання молоді на різних етапах її життєвого зростання. В одних країнах пріоритетними можуть бути проблеми, пов'язані із захопленням молоді наркотиками, в інших – найважливішою соціальною проблемою може бути бездуховність молоді. Продовжуючи цю логічну оцінку вибору пріоритетів методів і технологій виховання, можна перелічити і проблеми, пов'язані зі збільшенням злочинності, захопленням нетрадиційною сексуальною орієнтацією тощо. Стосовно проблемних завдань виховання у вищій школі, викликає тривогу той факт, що студент, вступаючи до вишу, навчаючись за рахунок державного бюджету або ж коштом спонсора, виявляє апатію і безініціативність в освоєнні програми навчання за обраним фахом. До цих же проблем можна зарахувати і випадок, коли студент не усвідомлює просту аксіому, що не оцінки і наявність диплома, а придбана компетенція та кваліфікація можуть забезпечити йому успіх у житті. Окрім цієї категорії осіб, в студентських групах можуть навчатися і ті особи, які визначилися з життєвими ідеалами і упевнено прагнуть досягнення мети.

■ У межах реалізації виховних програм і технологій здійснюється постійно діюча програма пошуку та підтримки талантів серед студентської молоді. Також береться до уваги той факт, що, досягаючи певного рівня розвитку, студенти можуть займатися самовихованням, і на цій основі саморегуляцією, самокорекцією і самовдосконаленням, набуваючи при цьому потрібних особистих якостей [190].

З урахуванням програмних цілей і завдань підвищення якості виховання, навчання і освіти у ВНЗ, як стратегічних орієнтирів і складових компонентів узагальненої моделі студента і випускника ВНЗ, можна представити наступні основні орієнтири і цільові завдання

гуманістичного та інтелектуального виховання, а також логіко-інформаційну базу програмних цілей виховання в процесі навчання під кодовою назвою «Підготовка елітного корпусу фахівців для захисту національних інтересів, забезпечення економічної безпеки і раціонального використання ресурсів для майбутнього нації та прогресу країни». До неї належать:

– перебуваючи в переважаючих комфортних умовах, що визначають якість життя, маючи розвинену систему науки і техніки та можливості людського інтелекту, що розширюється, чи можна бути впевненим у тому, що представники нового покоління залишать таку спадщину, яка може стати елементом виняткової національної гордості для нинішнього і прийдешнього покоління не лише окремої країни, але й усього людства? До того ж слід констатувати, що багатократна констатація фактів досягнення творчої та історичної спадщини кожної нації у минулому не в змозі гарантувати і забезпечити багатовіковий розвиток на усе прийдешнє. Якщо кожен представник нації та національності, тобто кожен житель планети усвідомлює цю просту істину, то у такий спосіб буде досягнуто базового принципу виховання людини з життєвими ідеалами і помислами щодо його самоствердження як особистості;

– в умовах існуючих соціально-економічних проблем «витік мізків» та еміграція представників сфер інтелектуальної і творчої діяльності перетворилися на глобальну проблему виживання в умовах жорсткої безкомпромісної конкуренції за лідерство та завоювання світового ринку. Виходячи з ситуації, що склалася, в багатьох країнах світу для вирішення цієї проблеми слід висунути гасло під умовною назвою «Країна і нація у небезпеці: йде "витік умів"». Схожу акцію було реалізовано у США, коли прослідковувалася неприхована тенденція падіння якості освіти. Це негативне явище може бути спіткати і студентську молодь, яка, здобуваючи освіту в одній країні, використовуючи її можливості,

включаючи засоби держави, водночас її «інтелектуальний потенціал» працює на розвиток і прогрес іншої країни [173, с. 77];

– конкуренція на світовому ринку і боротьба за лідерство стають усе більш безкомпромісними. Забезпечення прогресу країни і «боротьба за виживання» в цих умовах вимагають вироблення національних ідей, що сприяють самореалізації громадян, прагненню до пошуку інноваційних ідей та їхнього впровадження у галузях знань. Отже, до пріоритетних завдань цього напрямку може належати програма пошуку і підтримки талантів. Цю якість слід формувати у кожного претендента на здобуття вищої освіти, як майбутнього керівника і лідера успішної команди. Для успішної реалізації цієї програми мають бути використані усілякі ресурси і форми співпраці;

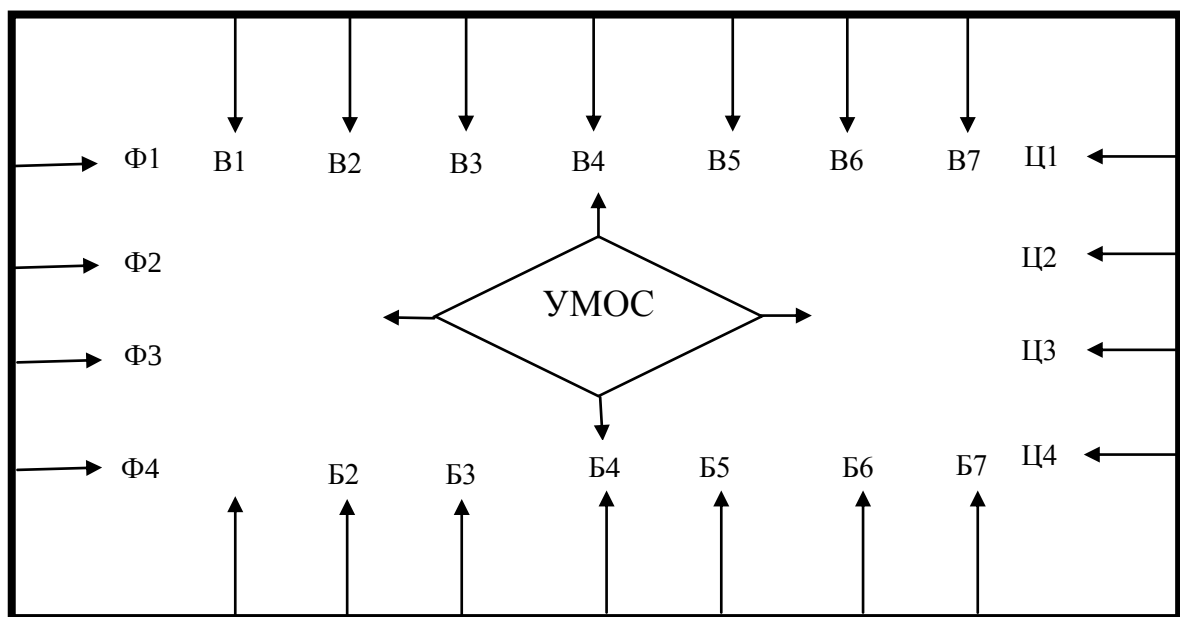
– впровадження наукомістких та сучасних технологій висуває всезростаючі вимоги до рівня інтелектуального потенціалу працівників усіх рівнів – від робітника до керівника вищого рангу. Цей процес дасть змогу організаторам і «регулювальникам» виробництва освоїти специфічні психолого-професійні методи та підходи у роботі з ланками управління зі створення мотивацій для самовдосконалення і захисту їхніх прав та свобод;

– окрім роботи з персоналом, важливою якістю також стає уміння працювати в етносередовищі, налагоджувати економічні, дружні та інші види зав'язків з націями і народностями світу з урахуванням їхнього менталітету, історичної спадщини та інших чинників, що забезпечують плідні стосунки між партнерами;

– перелічуючи чинники економічного розвитку окремих країн, можна навести повчальні приклади самореалізації та прогресу. В Японії, що має в розпорядженні незначні природні ресурси, високий рівень освіченості громадян і шанобливе ставлення до традицій перетворили її на високорозвинену та високотехнологічну країну. Японія, відчувши сповна наслідки ядерної війни, водночас змогла об'єднати націю заради

прогресу і розвитку. Завдяки патріотичним гаслам і реалізації виховних програм на усіх її рівнях Китай перетворився на країну, що найбільш динамічно розвивається. Вдало сформульовані національні ідеї в Південній Кореї сприяли тому, що ця країна упевнено лідирує на світовому ринку конкуренції товарів і послуг. У США переглядаються методи і технології виховання на усіх рівнях реалізації освітніх програм та послуг [177, с. 33].

На основі системного аналізу чинників і програмних цілей виховання у процесі навчання, наведених у концептуальній моделі (рис. 1.1), можна представити наступний базовий орієнтир розробки і впровадження виховно-освітніх технологій та інноваційних моделей навчання у системі вищої освіти [187].

УМОС– умовна модель особи студента в самопізнанні і розвитку у взаємодії, осмисленні своєї місії та ролі у виробленні стійких інтересів при самореалізації в житті; Ф1 – спільні фінансові кошти, що витрачаються державою на підготовку фахівця як системного елементу інтелектуального потенціалу нації; Ф2 – фінансові кошти, що вкладаються батьками

(близькими, добродійними організаціями), та інші форми приватного фінансування у період навчання претендента на отримання вищої освіти; ФЗ – цільова фінансова підтримка спонсорів у вигляді адресних «інвестицій» у навчання студента у ВНЗ за конкретним фахом і досягнення критеріальних вимог професіограм; Ф4 – фінансові кошти, які студент може заробити і витратити у межах вільного підприємництва або працевлаштування у вільний від навчання час; В1 – вектори мотивів цінностей і виявлених людських якостей студента, що засновані на взаєминах з батьками (близькими, добродійними організаціями) та іншими особами у сфері його інтересів; В2 – спрямовані вектори професійно значущих якостей у взаєминах зі спонсорами та майбутніми працедавцями; В3 – вектори мотивів і системних регулятивів етико-моральної спрямованості у взаєминах студента з ровесниками і працівниками обслуговуючого персоналу ВНЗ та за його межами; В4 – спрямовані вектори суб'єктно-об'єктної взаємодії студента з професорсько-викладацьким складом на основі співпраці і спільної творчості; В5 – спрямовані вектори з формування «Я – концепції» і навичок міжособистісних стосунків студента у взаємодії з кафедрами, факультетами, освітніми та іншими професійними центрами, науково-дослідними установами для досягнення програмних цілей навчання у ВНЗ; В6 – вектори мотивів і мотивацій з досягнення найкращої результативності в освоєнні програми навчання за обраним фахом та працевлаштування по закінченні навчального закладу; В7 – вектори мотивів і ціннісних орієнтацій студента з формування таких особистих якостей, як терпимість до расових, соціальних, етнічних, гендерних, політичних і релігійних відмінностей у взаємодії з культурними, релігійними та іншими центрами, течіями, групами, союзами; Ц1 – вектори, спрямовані на усвідомлення студентом важливості того, що усі країни світу проходили і проходять етапи кризи, становлення, розвитку, прогресу, і кожна країну роблять процвітаючою громадяни самої держави; Ц2 – вектори, спрямовані на усвідомлення студентом домінантності якості вихованості як інтегральної характеристики освіченості, інтелігентності та високої ерудиції

людини; ЦЗ – вектори, спрямовані на досягнення професійної компетентності; Ц4 – вектори, спрямовані на досягнення професійної мобільності; Б1 – базисні принципи урахування загальнолюдських цінностей і національних ідей у формуванні творчої психології та якостей члена і лідера успішної команди; Б2 – базисні принципи урахування кваліфікаційних вимог та державних освітніх стандартів з позиції реалізації програмної мети ефективної моделі фахівця; Б3 – базисні принципи урахування характеристик світової культури при реалізації інноваційних освітніх і виховних технологій; Б4 – базисні принципи оцінки прогнозованості і результативності навчання у ВНЗ, проведення моніторингу і оцінки якості навчання, виховання та освіти; Б5 – базисні принципи реалізації загальнонаціональної програми пошуку і підтримки талантів; Б6 – базисні принципи створення культурного та інтелектуального середовища з реалізації програми саморозвитку і самореалізації студента у ВНЗ; Б7 – базисні принципи залучення студента до осмислення і розв’язання завдань соціально-економічного розвитку країни.

Висновки до першого розділу

Проведений нами порівняльний аналіз літератури, серії тематичних соціологічних досліджень вибору і обґрунтування провідних ідей, суті, змісту і концептуальної моделі розробки та реалізації механізмів державного управління виховно-освітніми технологіями у реальній навчальній практиці вищої школи демонструє, що висунута ідея розробки інноваційних моделей виховання і навчання з урахуванням всезростаючих вимог до професійної мобільності та самореалізації фахівців нової формації в умовах світу, що змінюється, мають право на існування та є реально досяжними. Ці цілі, на наш погляд, можуть бути досягнуті і виражені за наступними постулатами:

- Комплексна наукова проблема удосконалення державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями у системі вищої

освіти включає методологічний взаємозв'язок досягнення системного ефекту виховання у процесі навчання, що реалізується на основі дотримання наукових принципів прогнозованості, результативності та ефективності підготовки фахівців, які відповідають вимогам професійної компетентності та необхідним розвиненим особистим якостям.

- В умовах мінливих процесів у світі від фахівців нової формації потрібним є вироблення власного підходу і осмислення поняття патріотизму, національної гордості, служіння ідеалам прогресу і благополуччя своєї країни як базових основ та принципів реалізації виховно-освітніх технологій у ВНЗ.

- Реалізація державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями у ВНЗ вимагає переосмислення і уточнення розробки функціональної моделі учасників цілісного процесу у міру їхньої участі в досягненні випуску конкурентоздатних фахівців, які вміють усвідомлювати відповідальність за свою долю в суспільстві.

- Програмні цілі державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями у контексті реалізації професійного та інтелектуального виховання студентів вимагають вироблення концептуальної моделі структуризації дисциплін, що вивчаються, і створення культурного середовища, сприятливого для набуття особистих якостей кожного учасника навчально-виховного процесу.

- Державні механізми управління виховно-освітніми технологіями у стратегічному аспекті можуть створити аналогові і порівняльні модулі, які переконують учасників цілісного педагогічного процесу у тому, що між освіченістю та вихованістю фахівця не існує прямої залежності. Висока освіченість студента ще не може виступати запорукою успішної самореалізації фахівця. Окрім освіченості, фахівець повинен володіти ще багатою духовною культурою, високим рівнем вихованості та комунікативними якостями у взаємодії з людьми на різних щаблях ієрархічного управління.

Результативність і ефективність реалізації державних механізмів виховно-освітніх технологій повинні сприяти підготовці конкурентоспроможного фахівця, який виступає гарантом базисної основи досягнення конкурентоздатної економіки, конкурентоздатної країни та конкурентоздатної нації. Виховно-освітні технології повинні створити умови, які переконують учасників цілісного навчального процесу у тому, що кожна країна готує собі фахівців для захисту національних інтересів, забезпечення інформаційної та економічної безпеки, у такий спосіб визначає орієнтири збереження і подальшого розвитку історичної спадщини країни і нації для нинішнього та майбутнього поколінь. Тому виховання у ВНЗ з позиції досягнення програмних цілей реалізації виховно-освітніх технологій має свої особливості і вимагає розробки прогностико-діагностичних методів підвищення якості виховання, навчання та освіти в умовах конкуренції підготовки фахівців, які відповідають світовим вимогам і стандартам.

Інтелектуальне і професійне виховання студентів у межах вивчення дисциплін та реалізації виховних програм можуть сприяти усвідомленню майбутніми випускниками того факту, що зростаюча конкуренція на світовому ринку вимагає підготовки фахівців нової формації, які уміють розробляти та впроваджувати інноваційні технології, що відповідають світовим вимогам і стандартам. Вироблення інноваційних моделей виховання і освіти в сучасних умовах вимагає порівняльно-порівняльного аналізу цих понять в історичній ретроспективі.

Розробка та реалізація інноваційних моделей і технологій навчання повинна передбачати раціональне використання часу і фінансових коштів у досягненні професійної компетентності та мобільності фахівців.

Однією з найважливіших умов самореалізації і самопрезентації фахівців нової формації виступає толерантність та гуманне ставлення до людини як до найвищої цінності. Поняття вихованості особи в контексті

реалізації виховно-освітніх технологій вимагає уточнення і нового осмислення.

Розробка і впровадження виховно-освітніх технологій передбачають те, що виховний потенціал має кожна дисципліна, яка вивчається, і ВНЗ також – як структурований системний елемент з професійного загартуванню фахівців. Реалізація виховно-освітніх технологій залежить від ступеня міжпредметного зв'язку дисциплін на основі розробки і впровадження прогностико-діагностичних навчальних планів та програм. Таким чином:

► Одним з найцінніших базових орієнтирів адаптації фахівців до формату ВНЗ є формування у студентів основ самопроекування і саморегуляції у процесі освоєння програми навчання та набору особистих якостей у ВНЗ.

Державні механізми управління виховно-освітніми технологіями повинні формувати у нового корпусу фахівців уміння складати енциклопедію професійного зростання, енциклопедію допущених помилок та повчальних прикладів, і на цій основі виробляти стратегічні цілі та завдання.

► Виховно-освітні технології повинні формувати у фахівців уміння рекламувати знання, їхнє місце і роль у нинішньому столітті, планувати і вкладати кошти у людський капітал як один з основних чинників у досягненні конкурентоспроможності та впровадження інноваційних ідей у різних сферах людської діяльності.

Інтелектуальне і професійне виховання, що реалізується у ВНЗ, має сприяти формуванню у майбутніх фахівців уміння розробляти та впроваджувати програму пошуку і підтримки талантів серед персоналу та реалізувати різні освітні програми і тренінги, тобто уміння не лише вчитися самому, але і залучати інших до цього процесу. Реалізація державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями передбачає суб'єктно-об'єктну взаємодію студентів і викладачів на основі

співпраці та співтворчості. Отже, реалізація державних механізмів виховно-освітніх технологій у системі вищої освіти залежить від студентів, а епіцентр цього управління знаходиться в них з усіма атрибутами індивідуальності, неповторності та представлення людини як найвищої цінності, у чому полягає і головний задум філософії освіти нового століття – століття процвітання багатьох країн, століття, в якому кожна країна світу шукатиме своє гідне місце бути визнаною як гуманна демократична держава. Цю модель державного устрою будуватимуть і багато випускників ВНЗ, і найімовірніше ті, які нині знаходяться у пошуку і осмисленні життєвих ідеалів та принципів.

.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИХОВНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Використання зарубіжного досвіду розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні

Підвищена увага до виховної проблематики є досить актуальною для українського суспільства. Вона з'явилася на хвилі як найгострішої соціальної кризи, що впливає на свідомість, почуття, характер кожної окремої людини, так і необхідності підвищення уваги до патріотичного виховання молоді. Результатом такого впливу виявилися наростаючі погрози дегуманізації, гіпертрофованого раціоналізму, втрати високих моральних ідеалів, асоціальна поведінка молоді, що свідчить про низьку ефективність її виховання з боку суспільних і громадських організацій, а також державних українських структур.

Світова школа рухається шляхом демократизації виховання. У розумінні демократизму виховання є два взаємовиключні підходи. Перший, заснований на ідеї егалітаризму, виходить з того, що усі діти є рівними від народження, і пропонує зосередитися на принципах однакового виховання. Цей підхід до кінця 80-х років минулого століття був офіційною доктриною колишнього СРСР та, значною мірою, Японії [4].

Проте другий підхід, заснований на ідеї антиегалітаризму, здобуває все більше прибічників. Він ґрунтується на тому, що система виховання повинна виконувати дві функції власного виховання і соціального відбору. У першому випадку йдеться про набуття знань, умінь, формування характеру, в другому – про розподіл за різними професійними і соціальними стратами. Вища школа повинна ефективно здійснювати обидві функції і у такий спосіб вирішувати завдання демократичного виховання. Антиегалітаристи

вважають, що слід звести до необхідного мінімуму рівність і максимально враховувати відмінності суб'єктів виховної дії [3, с. 100].

Демократична система виховання припускає орієнтацію на низку важливих умов: рівність членів суспільства незалежно від соціального положення, статі, національної, релігійної, расової приналежності. Їй властива така організація навчального процесу, за якої формується людина, здатна вільно, творчо мислити і працювати. Демократичне виховання ґрунтується на ідеях плюралізму, варіативної диверсифікації, внаслідок якої відкриваються перспективи багатозначного за цілями і змістом виховання та навчання.

У сучасному світі політико-культурне виховання і освіта – неодмінні складові надмоноетничних цивілізаційно-культурних співтовариств. В умовах сучасних цивілізацій можливі дві взаємовиключні долі окремих народів. Перша припускає, що провідні етноси, як бульдозер, роздавлять самотню культуру і освіченість малих етносів. Друга припускає конструктивний міжетнічний діалог, в якому помітну роль відіграє виховання і освіта[13, с. 152].

В Україні злободенність теоретичної і практичної розробки політико-культурного виховання необхідна принаймні через три серйозні обставини. По-перше, через кризу ідей і досвіду соціалістичного інтернаціонального виховання. По-друге, через соціально-демографічні переміщення, що викликані співпрацею з біженцями та емігрантами. По-третє, через посилення процесів національно-культурного самовизначення. В умовах співіснування в країні різних типів цивілізацій потрібно приділяти значно більше уваги науковим аспектам проблем культурних відмінностей.

Оцінюючи стан політико-культурного виховання в Україні, слід визнати, що воно не є пріоритетом освіти і науки. У політичних деклараціях і наукових працях містяться правильні заклики до політико-культурного виховання, проте не завжди і не скрізь вони впроваджуються у практику. Вчені-практики, шкільні вчителі часто замовчують такі «незручні питання»,

як міжетнічні конфлікти, культурні забобони, націоналізм. Однак політкультурність людини – аж ніяк не генетичного походження. Вона соціально детермінована і має бути вихована. В цих умовах особливу актуальність для вітчизняної науки державного управління та школи набуває вивчення і творче використання позитивного світового досвіду політкультурного виховання[19, с. 10].

В нашій роботі проаналізовано матеріали про сучасний стан державного управління вищою школою та педагогікою провідних країн світу: Росії, Австралії, Англії, Німеччини, США, Канади, Франції, Японії. Охарактеризовано загальні та особливі риси розвитку державних механізмів управління вихованням в цих країнах. Зарубіжний досвід розглядається крізь призму і пріоритети української вищої школи та науки державного управління. До того ж вирішуються два взаємопов'язані завдання: зіставлення державотворчих виховних ідей і практики та формулювання на їхній основі прогностичних підходів. Теорія і практика виховання вивчаються синхронно з виокремленням певних моделей (своєрідного «сухого залишку»).

Через свою специфічність виховання в окремих країнах віддзеркалює актуальні та глобальні підходи, що ґрунтуються на організаційних принципах механізму державного управління даним процесом, який дозволяє залучати студентів до тих цінностей виховання і освіти, які перебувають поза корпоративними, вузькими соціальними та національними інтересами.

Теоретична база виховання постійно оновлюється і коригується. Цьому процесу сприяють багато важливих чинників: невпинно зростаючий обсяг знань, умінь, навичок, необхідних студентам, результати досліджень природи дитинства, досвід роботи вищих навчальних закладів. Виховання потребує певних, часто дуже серйозних змін. Так, науково-технічна революція 60–70-х років минулого століття, технологічна революція та поворот до інформаційно-орієнтованого суспільства 80–90-х років висунули підвищені вимоги виховання у вищій школі, які повинні відповідати новому рівню

виробництва, науки, культури. Таким чином, оновлення теоретичної бази виховання є актуальним, нагальним завданням [26, с. 79].

Світова спільнота по-новому визначає зміст виховання, що стикається з його надмірною стандартизацією і регламентацією, які породжують ілюзію того, що можна виховати особу в суто логічному порядку, шляхом тих або інших технологій. Часто недооцінюється необхідність за допомогою виховання заохочувати здоровий глузд, допитливість, прагнення експериментувати. Вихованість – одна з вирішальних життєвих цінностей. Вона означає не лише потяг до здобуття матеріальних благ, але й усвідомлення необхідності широкої культури.

Щоб осмислити значення і мету виховання в різних країнах, необхідно враховувати національні традиції. В Англії виховання розцінюють передусім відповідно до майбутнього соціального положення. У Німеччині і Франції помітна особлива прихильність до інтелектуального виховання. У США до виховання доволі часто ставляться прагматично. В Японії культ вихованості традиційно поєднується з неприйняттям філософії речовизму. В Росії ще живі традиції високої духовності, якою просякнута вітчизняна культура. В умовах зростаючої інтернаціоналізації та інтеграції сучасного світу змінюються цілі і завдання виховання. Типовим прикладом є ідеї, викладені у доповіді Національної комісії з освіти Великобританії (1993). Головне завдання ефективного виховання, зазначене у доповіді, полягає у тому, аби навчити досягати успіху [31].

Існує безліч національних центрів, що займаються теорією виховання. Передусім це педагогічні університети, університетські кафедри та департаменти. Також є спеціальні наукові педагогічні дослідницькі центри: Національна академія освіти (США), Національний педагогічний інститут та Центр педагогічної документації (Франція), Національний інститут педагогічних досліджень (Японія), Академія освіти (Росія) і т. д. При розробці теорії виховання педагоги різних країн об'єднують свої зусилля. Функції координатора виконують наукові центри: Інтернаціональне бюро

виховання (Швейцарія), Міжнародний інститут педагогічних досліджень (Німеччина), Міжнародний педагогічний центр (Франція), Міжнародний інститут освіти (США) та ін. Активно діють Європейське товариство порівняльної педагогіки та Всесвітній центр з порівняльної педагогіки [38].

Прикладом інтернаціоналізації зусиль ідеологів виховання, як наслідку економічних, соціальних і культурних процесів, є діяльність міжнародних організацій та структур Західної Європи. На регулярних зустрічах міністрів освіти Європейського Союзу обговорюються великі проблеми: виховання та освіта іммігрантів, підготовки викладачів та ін. В Європейському Союзі значну роботу здійснює Рада з культурної співпраці, що займається актуальними питаннями освіти, готуючи проекти документів з виховання у вищій школі. В одному з таких документів – «Нововведення у початковій освіті» (1987) – передбачено необхідність диверсифікації навчання, оновлення програм у дусі гуманізму, захисту природи, співпраці сім'ї, вчителів та вчених [39, с. 51]. Чи не найбільшою вадою сучасного шкільного виховання його критики вважають незадовільну підготовку учнів до життя за порогом навчального закладу. У теоретичних обґрунтуваннях виховання простежуються дві основні парадигми: з позиції соціологізації та з позиції біопсихологізму. Головний вододіл між ними – ставлення до соціальних та біологічних детермінант виховання.

Серед прибічників провідної ролі соціуму у вихованні особи володарями дум сучасних вчених залишаються основи соціального виховання Е. Дюркгейм і Е. Шарт'є (Ален).

В основі наукових поглядів Е. Дюркгейма лежить концепція «стадій цивілізації» та «колективних уявлень», згідно з якими людство проходить через безліч історичних стадій, кожній з яких властиві власні системи ідеалів виховання – «колективні уявлення». Сучасна цивілізація, на думку Е. Дюркгейма, увібрала в себе компоненти «колективних уявлень» попередніх епох, і водночас має особливі ідеали та цінності. Процес виховання є передусім залученням кожного члена суспільства до нинішніх

«колективних уявлень». Е. Дюркгейм, переконаний в державному характері педагогічного процесу, писав, що діяльність школи полягає передусім у розвитку відомого набору інтелектуальних, моральних, фізичних якостей, яких вимагає середовище [240]. Він підкреслював, що індивід аж ніяк не повністю залежить від імперативів «колективних уявлень», маючи власні природні інстинкти і бажання. Підсумок виховного процесу – злиття соціального і біологічного компонентів, тобто досягнення «індивідуальної соціалізації». Е. Дюркгейм висловив слушну думку стосовно правомірності дозованого управління процесом виховання, що має виявлятися у визначенні основних ліній поведінки особи та неприйнятті «сліпої покірності» дитини. Як первинний педагогічний чинник Е. Дюркгейм розглядав вплив на учня колективу шкільного класу. Він стверджував, що діти у класі думають, відчують, чинять інакше, ніж якби вони були ізольованими одне від одного, і це слід ураховувати та використовувати. На його думку, шкільний клас –найбільш доцільне первинне середовище виховання, під впливом якого відбувається становлення моральних сил дитини. Педагогу відводилася роль неупередженого, відчуженого від особистих емоцій виконавця громадської волі. Також необхідно, на думку науковців, враховувати у вихованні передусім процес входження у соціальне середовище – дорослішання особи. Провідними чинниками виховання визначалися навколишній світ та діяльність самої особи. Виховання трактувалося як перехід особи зі стану дитинства у стан хазяїна власної долі [238].

Підходи соціальної педагогіки поділяють багато вчених у США. Деякі американські науковці пропонують так званий зустрічний рух, коли суспільство і ВНЗ сприяють соціалізації студентів. Особливо важливою така підтримка є, вважають вони, для «кольорових» студентів, які, на їхнє переконання, загалом менш розвинені не через етнічну приналежність, а з соціальних причин («бідні –менш інтелектуальні, ніж багаті») [235, с. 111].

Інтерпретатори соціального виховання П. Бурдье, Же. Капіж, Л. Кро, Же. Фурастье та інші ставлять завдання засвоєння таких культурних

цінностей, що дозволять студентам безболісно вписуватись у громадські структури. Вони вважають, що біологічні та соціальні детермінанти при вихованні діють у зв'язці, до того ж середовище модифікує спадковість [218].

Чимало прибічників соціальної педагогіки в Японії. Професор Огава, приміром, скептично розцінює концепції, в яких інтереси студентів ставляться на перший план. Вона вважає, що культ природи студента звужує можливості і результати виховання, воно, як освоєння картини світу, можливе лише через соціум, тобто має бути насамперед громадським.

Роздумуючи над одвічною суспільною колізією конфлікту особи і групи, багато японських науковців вважають, що необхідно стримувати егоцентризм окремого студента. Втім, вони не хочуть перетворення студентського колективу на м'ясорубку особи. Дитина з перших кроків повинна без остраху вступати у колективи, оскільки в них людині належить провести усе життя [214, с. 115].

Дуже унітарно представлено концепцію виховання в Росії (В. Г. Бочарова, А. В. Мудрик, Н. М. Таланчук та ін.). Значна частина російських вчених розуміють виховання як «цілеспрямований процес формування особи», тобто що йде тільки від завдань соціуму. Мета виховання визначається як перетворення об'єктивної вимоги суспільства на суб'єктивну норму поведінки [154]. Популярний погляд на виховання, де громадське має бути представлене в індивідуальному, у перспективі чого відбувається інтеграція особи з колективом. При розгляді соціальної і біологічної детермінант виховання пропонується уникати спрощень. Виховання оголошується складною системою взаємовпливу і переходів, коли біологічні особливості (зокрема, нервової системи) можуть виступати як чинник вторинної, соціальної властивості.

Російські вчені у 90-ті роки ХХ століття намагалися виробити нову філософську концепцію виховання. До того ж частина з них фактично запропонувала інші засоби виховання для колишньої мети – формування людини, повністю соціально детермінованої. Як зазначав критик такого

підходу О. С. Газман, створювалася ілюзія, ніби методами соціалізації можна вирішити проблеми окремої людини. За такої стратегії школа розглядається як специфічна модель соціального середовища, в якому чи не найголовнішим носієм громадських цінностей вважається учитель. Французький учений О. Фабр, підтримуючи цей погляд, пише, що педагог зобов'язаний постійно вивчати своїх підопічних, бути обізнаним у досягненнях науки, бути прикладом для своїх вихованців, будучи різнобічно підготовленою та висококультурною людиною [147].

Біопсихологічну парадигму виховання поділяють представники багатьох ідейних течій, насамперед «нового виховання» та гуманістичної психологічної школи. Вони розглядають гуманізацію виховання, як поворот до особи дитини. Усвідомлюючи необхідність такого повороту, японський педагог Ю. Ногуті на запитання, що понад усе його тривожить, відповів: «Нестача у студентів індивідуальності».

Впливовими є ідеї «нового виховання» у Франції. Представник цієї ідейної течії А. Медичі, критикуючи своїх опонентів, відкидає їхню впевненість у правомірності будь-яких засобів наукового державного впливу при формуванні особи, зокрема жорстких покарань. «Нове виховання», продовжує вона, закликає формувати людську особистість не насильством і не на заготовлених моделях [238].

До А. Медичі долучається її співвітчизниця М. Севрен. Вона пропонує шанобливо і дбайливо ставитися до вихованців, а не опікати кожен їхній крок, не обсмикувати підлітків, які через 2-3 роки братимуть участь у парламентських виборах. Один з лідерів «нового виховання» Р. Галь так формулює основні ідейні принципи цього напрямку:

- по-перше, переміщення юної особи в епіцентр виховання, аби вона виявилася подібною до Сонця – центру планетарної системи;
- по-друге, орієнтація виховання на інтереси особистості;
- по-третє, поступове збагачення системи дій і зв'язків, що впливають на дитину.

Інший визначний представник «нового виховання» С. Френе закликав довіритися єству вихованця, відмовитися від програмованого виховання, систематичних заохочень і покарань. У своїй теорії С. Френе формулює ідею доцільності самостійного знайомства дитини зі світом при наполегливому і постійному спонтанному доланні труднощів. Г. Міаларе, підсумовуючи погляди представників «нового виховання», визначає студента, передусім, як біологічну істоту з природною рефлексією, яка може пристосовуватися до середовища [134, с. 87].

У зв'язках вихованця з навколишнім світом, таким чином, особливу увагу приділено внутрішнім, біологічним характеристикам особи. Ось чому, з одного боку, визнається важливість взаємодії особистості з середовищем, а з іншого – проголошується певна незалежність окремого індивіда від соціального оточення. Прибічник таких ідей О. Фабр, підкреслюючи виняткову роль вихованця у процесі виховання, стисло характеризує зв'язок тьютора і вихованця трьома моментами: вибором, засобами, метою діяльності – і стверджує, що перше слово в них належить вихованцеві. «Нове виховання» іноді проводить між студентами і його оточенням різку лінію розмежування [133, с. 50].

Як показує аналіз сучасних державних теорій та концепцій виховання, лідери гуманістичної психологічної школи – американці А. Маслоу і До. Роджерс – б'ють насполох через процес дегуманізації освіти [136]. Водночас ці вчені наполягають на дбайливому ставленні до особи студента, пропонують викладачам відмовитися від традиції бути паном для своїх підопічних, йти поруч з ними, постійно враховувати їхні інтереси та потреби, гарантуючи у такий спосіб повноцінне формування особистості. Призначення наставника вони вбачають у допомозі вихованцеві набутти натуральної природи – доброї, вільної, допитливої.

Інтерпретація біопсихологічних ідей серед вчених є досить різноманітною. Тож простежимо це на прикладі двох теорій: «педагогічні технології» та «школа як сім'я». Критики теорії «педагогічних технологій»

побоюються, що наголошене даною теорією виховання перетворює студентів на слухняних зомбі, які не в змозі впливати на систему стосунків, що склалися, будучи змушеними демонструвати слухняність, підлеглість загальному ритму діяльності, піддававшись нівелюванню, стаючи об'єктами суворого контролю, заохочень та покарань. Образ такого виховання, пише англійський учений Р. Бернс, можна описати передусім у термінах дегуманізації, відчуження, психологічної неспроможності. Виховний ефект, вважає він, досягається тут надто великою ціною – ігноруванням справжніх потреб та інтересів особистості.

На противагу «педагогічним технологіям» пропонується модель «школа як сім'я», де виховання забезпечує психологічну підтримку учня і учителя, створює атмосферу співпраці та взаємної приязні. На думку американського професора Т. Мак-Даніела, таке виховання гарантує індивідуальну свободу в рамках обмежень, прийнятих шкільним співтовариством. У моделі «школа як сім'я» передбачено панування духу позитивних очікувань і доброзичливості, що сприяє, як вважає Мак-Даніел, формуванню у школяра позитивної самооцінки. Стрижнем моделі «школа як сім'я» інший американський дослідник, У. Колі, вважає гуманізацією педагогічного процесу, взаємодію і співпрацю. У вихованні беруть участь, як партнери, дитина, педагоги і батьки, кожен з яких робить свій внесок. Такі стосунки повинні протистояти педагогічному авторитаризму, створити творче і демократичне педагогічне середовище, де народжуються незалежне мислення, соціальна відповідальність та обов'язок [130, с. 67].

Своє бачення гуманістичної концепції виховання, в основі якої лежить визнання екзистенціальної суті і права особистості на вільне самовизначення та самореалізацію, індивідуальний спосіб життя і світогляд, запропонували російські учені. Так, О. С. Газман поділив гуманістичне уявлення про людину одночасно на природні, соціальні та екзистенціальні. Ключовою характеристикою третього виміру він вважав здатність до автономного існування, здатність самотійно (враховуючи, але долаючи біологічну і

соціальну заданість) будувати власну долю та взаємини зі світом. Аби реалізувати ці іпостасі, пропонувалася «педагогіка свободи», що здійснюється у чотирьох процесах – турботі, навчанні, вихованні, педагогічній підтримці[127]. Прояв турботи – це задоволення первинних потреб (у теплі, їжі, гігієні, спілкуванні, сні тощо), захист (від лихих людей, природних стихій, антикультури), задоволення первинних інтересів (іграшки, видовища, дозвілля тощо). Суб'єктами турботи виступають учителі, лікарі, батьки, старші товариші. Виховання і навчання ґрунтуються на трьох принципових умовах: гуманному змісті та напрямку норм поведінки, організації досвіду гуманістичних стосунків, демократичному стилі навчання. Педагогічна підтримка характеризується як спільне з дитиною визначення його власних інтересів, можливостей, цілей, а також способів долаття перешкод на шляху самостійного освоєння світу та самовиховання.

Ставши на позиції ідей гуманістичного виховання, інший російський вчений, Є. В. Бондаревська, стверджує, що сучасне виховання – це процес, який «вбудовується у життя дитини, а не надбудовується над нею». Пояснюючи суть такого виховання, вчений пропонує ставитися до студента передусім, як «до суб'єкта життя і допомогти йому у вирішенні його життєвих проблем», приховуючи самоідентифікацію, власний вибір, персональний імідж за допомогою психологічної та наукової підтримки [38, с. 78].

Як показує аналіз джерел з проблем дисертаційного дослідження, зараз у світовій і вітчизняній гуманістичній науці йде пошук біосоціальної загальнодержавної виховної парадигми. До того ж вчені спираються на досягнення низки природничих наук про співвідношення біологічного та соціального у природі людини.

Державні механізми управління вихованням – головний напрям діяльності не лише державних інститутів, а й вищої школи, яка послуговується у даному процесі нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки України та має чітко працюючий організаційний

механізм, що базується на державних нормативних актах. Але у світової спільноти є глобальна мета: визначити ієрархію державних завдань і пріоритетів виховання, виходячи із загальнолюдських, фундаментальних цінностей. В. Міттер пропонує фокусувати цю ієрархію навколо проблемних блоків:

- виховання толерантного ставлення до інших людей, рас, релігій, соціальних засад, ідеалів виховання;
- виховання персональних високоморальних якостей;
- виховання навичок співіснування з людьми – представниками іншої раси, мови, релігії, етносу тощо;
- виховання почуттів співчуття і готовності допомогти іншим людям;
- виховання заради миру[20].

В кожній країні існують свої механізми державного управління вихованням, що розглядаються з урахуванням власних завдань і пріоритетів. У США, наприклад, документ «Америка –2000: стратегія розвитку освіти» (1991) передбачає використання закладів освіти як центру, що здатен перебудовувати розвиток цивілізованого суспільства. Програма морального виховання має засновуватися на біблійних цінностях і принципах. Наприклад, в одній з програм морального виховання, що з'явилася 1972 року, і потім неодноразово перевидавалася пропонується система універсальних цінностей у цитатах з Біблії та праць отців християнської церкви. На перший план висуваються чесність, цілісність, відвертість, старанність, особиста відповідальність. Описано 60 головних рис вдачі, які слід формувати у дітей (відвага, постійність, рішучість, наполегливість, співчуття, терпимість тощо) [44, с. 21].

У доповіді Національної комісії з освіти Великобританії (1993) зазначено, що школа повинна передавати підростаючому поколінню такі цінності, як правдивість, пошана до інших, почуття обов'язку щодо суспільства, турбота про людей, а також культурна спадщина. Також підкреслено важливість того, аби діти зростали громадянами демократичного

суспільства, знали, як воно функціонує, свої права і обов'язки, були вихованими у дусі терпимості та свободи. У доповіді зазначається, що освіта – це не лише передача знань, але й наділення моральною та духовною силою [107].

В інструкціях Міністерства освіти Франції (1985) передбачено, що у процесі навчання необхідно виховувати особу цивілізованого і демократичного суспільства, спрямовану до істини, з вірою у людський розум, з почуттям відповідальності, власної гідності, пошани до інших людей, солідарності, неприйняття расизму, розуміння універсальності різних культур, любові до Франції, нерозривної з любов'ю до свободи, рівності та братерства [144].

В Японії «Основний закон про освіту» (1947) проголошує, що на школу покладено місію формування нації, яка наслідує ідеали миру та людяності. У цьому документі визначено основні цілі державної моделі виховання: повноцінно розвивати особу; виховувати будівничих миролюбної держави і суспільства, людей, які люблять істину та справедливість, особисту свободу, працю, мають відповідальність і дух незалежності; виховувати у дусі співпраці, взаєморозуміння і незалежності; розвивати розуміння традиційного і сучасного, готовність до міжнародної співпраці; формувати навички повсякденного життя; зміцнювати дух і тіло як основи щасливого, гармонійного особистого життя. Окрім основних нормативних актів, заклади освіти Японії керуються документами, де конкретизовано програму виховання. Так, у 1966 році Центральна рада з освіти видала «Опис ідеального японця», де визначено шістнадцять відповідних якостей, що розбиті на чотири групи[154]:

1) якості персональні: бути вільним, розвивати індивідуальність, бути самостійним, керувати своїми бажаннями, мати почуття паритету;

2) якості сім'янина: уміти перетворити свій будинок на місце любові, відпочинку, виховання;

3) якості громадські: бути відданим роботі, сприяти добробуту суспільства, бути творчою людиною, шанувати соціальні цінності;

4) цивільні якості: бути патріотом, шанувати державну символіку, мати найкращі національні якості.

Згідно з інструкціями Міністерства освіти Японії, головними є формування активної суспільної особи. Так, наставник повинен наслідувати п'ять заповідей: формувати не стільки норми поведінки, скільки розуміння способу життя; звертати виняткову увагу на вироблення навичок самоаналізу поведінки, думок, почуттів, здібностей до самостійних і відповідальних вчинків; навчати шанувати інтереси інших людей; виховувати у процесі групової діяльності; сприймати, як свої власні, інтереси і проблеми групи.

Програма морального виховання в офіційних документах, адресованих закладам освіти, складається з 14 параграфів «Навчання основних правил поведінки», 18 параграфів «Дотримання норм громадської поведінки у повсякденному житті», 22 параграфів-інструкцій під назвою «Усвідомлювати необхідність жити гідно людини». В усіх цих документах йдеться про те, що шкільне виховання має сприяти зростанню духовно багатой особистості [3, с. 78].

Оновлену програму виховання представлено в офіційних документах Міністерства освіти Росії 90-х років минулого століття [36, с. 67]. Перед закладами освіти поставлено мету сприяти духовному оновленню суспільства. Відмовившись від авторитарного виховання, школа та ВНЗ повинні забезпечити персональну увагу до учнів та студентів. Сформульовано необхідність за допомогою виховання змінювати психологію нації, формувати у неї нові цінності, що відповідають ідеалам демократії, самоврядування, прав і свобод людини, відкритості, плюралізму. Вища школа має орієнтуватися на виховання високих моральних стандартів, громадянської відповідальності та самостійності. Новим завданням є підготовка до можливої діяльності за межами Росії.

Для країн як пострадянського простору, так і світу аж до кінця 80-х років XX століття певний відбиток на виховання накладала глобальна ідеологічна конфронтація. На рубежі 80–90-х років холодна війна закінчилася. У шкільне виховання було внесено серйозні корективи. Їх добре ілюструє, приміром, один з підручників суспільствознавства, ухвалений в Японії у 1994 році. У ньому дано картинку: на боксерському рингу боксують російський і американський президенти з піднятими на знак перемоги руками, а на підлозі лежить холодна війна. Тому соціально-політичні особливості внутрішнього і міжнародного життя спричиняють виникнення у вихованні нових орієнтирів [38, с. 27].

Зміни виховання і освіти у дусі полікультурності у сучасному світі вже відбуваються. Як показує історичний аналіз даної проблеми, на заході цей процес особливо помітний останніми роками. Якщо на початку XX століття відповіддю на зростаючу плюралізацію суспільства була політика відвертої асиміляції національних меншин, то у 40–50-ті роки рух за спільне навчання представників різних рас висунув на перший план завдання виховання терпимості та взаєморозуміння. 60–70-ті роки в освіті позначилися новими тенденціями, що визнавали цінність культурного різноманіття; розробляються спеціальні програми полікультурної освіти, навчання іммігрантів, етнічних та расових меншин [44]. На зміну епізодичним проектам з інформацією про малі етноси та їхню культуру приходили концептуальні програми освіти, спрямовані проти расизму та інших національних забобонів. У них робляться спроби враховувати світосприйняття інших культур, пропонується навчальний матеріал з історії, культури, літератури домінуючої культури. У багатьох країнах світу настановлення полікультуралізму входять до програми освіти. Країни, де тією чи іншою мірою передбачена політика полікультурного виховання, можна поділити на кілька груп:

- з історично давніми і глибокими національними та культурними відмінностями (Росія, Іспанія);

– що стали полікультурними внаслідок свого минулого як колоніальних метрополій (Великобританія, Франція, Нідерланди);

– що стали полікультурні у результаті масової добровільної імміграції (США, Канада, Австралія)[55].

Основними напрямками, в річищі яких розвивається таке виховання у провідних країнах світу, є: постійна підтримка представників етнічних меншин; білінгвальне навчання; багатокультурне виховання, що супроводжується заходами проти етноцентризму. Усі ці напрями відбиваються в особливих навчальних програмах та спеціальному вихованні вихідців з етнічних меншин.

Масштаби та механізми державного управління полікультурним вихованням у провідних країнах світу істотно різняться. Йому приділяється значна увага на офіційному рівні в Австралії, Іспанії, Канаді. Активізувалися зусилля з полікультурного виховання і в освіті Росії та США. Влада Англії, Німеччини, Франції фактично проходить повз проблеми полікультурного виховання. В умовах неприйняття ідей полікультуралізму на державному рівні його завдання у вихованні і освіті беруть на себе самі етнічні меншини. У деяких країнах полікультурне виховання дозволило пом'якшити проблему дискримінації темношкірих меншин (США та Канада)[49, с. 89].

Проблеми полікультуралізму вирішуються як у межах шкільної системи, так і у межах безперервного виховання та освіти. Полікультурне виховання торкнулося загальноосвітніх шаблів. Водночас росте розуміння необхідності його масштабного здійснення на рівні вищої освіти. Однією з умов полікультурності у вищій освіті є урахування расового та етнічного різноманіття і відмінностей складу студентів. Висувається мета подолання перепон, що заважають нормальному спілкуванню та розвитку студентів з різних етнічних та культурних груп, і встановлення між ними гуманних стосунків як важливої умови прогресу людства. Ідеологія етноцентризму, націоналізму і расизму становить значну небезпеку для полікультурного виховання. Така ідеологія, зазначав на педагогічному симпозіумі в Токіо

(1993) экс-президент Всесвітньої ради з порівняльної педагогіки, німецький вчений Ф. Міттер, передусім обмежує права на виховання і освіту етнічних меншин.

Полікультурне виховання має враховувати об'єктивний незбіг культурних потреб окремих етносів і загальнодержавних цілей виховання та освіти і припускати навчання за єдиними стандартами при впровадженні в освітній стандарт індивідуальних компонентів.

Таким чином, за допомогою проведеного ретроспективного наукового аналізу, визначено, що розвиток державного управління вихованням у сучасному світі є багатобічним процесом, масштаби і результати якого дуже значні. Відбулися докорінні зміни, викликані потребами людської цивілізації. Найважливішою тенденцією можна вважати прогрес у формуванні дієвих механізмів виховання у вищих навчальних закладах, які залишаються опорою духовності, осередком надбання національних і загальнолюдських культурних цінностей. Заклади освіти помітно змінюють свій вигляд, який наближається до рівня сучасних соціальних, політичних, державних вимог. Тож, резюмуючи розвиток виховання у сучасному світі, виокремимо в ньому ті тенденції, які є основною метою виховання особистості у будь-якій країні:

- формування дружнього і позитивного ставлення до оточення;
- розвиток самодіяльності та навчання взаємодії з іншими людьми (дітьми і дорослими);
- виховання у дусі плюралізму і підготовки до діалогічного спілкування;
- пробудження почуття національної приналежності;
- виховання міжнародної солідарності.

2.2. Механізми впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі

В науковій літературі державне регулювання виховним процесом розглядається переважно як організаційно-правові інститути, що пов'язані з аналізом їхнього організаційного становлення, законодавчого оформлення і правового регулювання, інформаційного, матеріально-технічного та фінансово-економічного забезпечення. Також досліджувалася ціла низка морально-етичних, ментально-психологічних, духовних аспектів діяльності інститутів та досліджувалися механізми впливу на виховні технології [148].

Для того щоб виховання могло стати чинником управління, воно має бути, звісно, упорядковане, структуроване та організоване. Саме завдяки спеціальній дидактичній обробці виховного процесу у вищій школі, пов'язаній з перетворенням його у форму навчальної інформації, остання стає чинником управління.

Поняття «виховання» у вищих навчальних закладах включає поступове наближення «входження» студента у прообраз майбутнього фахівця з усвідомленням важливості досягнення якостей самодостатньої толерантної особи у світі, що змінюється, формування в цьому процесі певних життєвих принципів та ідеалів, уміння шанувати людську гідність і зважати на інтереси інших, знання національних ідей своєї країни, набуття лідерських якостей та свого «я», навчання мистецтва працювати у складі команди [150]. Поняття «конкурентоздатний випускник» означає, наскільки претендент на здобуття вищої освіти сумарно засвоїв програмні цілі навчання у ВНЗ і виправдовує рівень його компетентності та професійної мобільності, ті засоби, що вкладені для досягнення проектних цілей професіограм, та ефективні моделі фахівця з присвоєної кваліфікації.

Поняття «конкурентоздатна особа» означає, наскільки фахівець галузі, як самостійна толерантна особа, уміє поєднувати професійну

компетентність з набуттям життєвого досвіду і особистих якостей творця, може створити власну модель саморозвитку і на цій основі зуміє сформулювати енциклопедію професійного зростання, енциклопедію допущених помилок і повчальних прикладів, може займатися регулярною самооцінкою, самокритикою та самовдосконаленням[153].

Виховання, навчання та розвиток, взаємодоповнюючи одне одного, сприяють набуттю особистих якостей студента – майбутнього фахівця галузі. У цьому контексті стратегічні завдання виховання у процесі навчання досягаються шляхом раціонального використання виховних ресурсів з позиції впровадження інноваційних механізмів державного регулювання виховно-освітніми технологіями, що містять елементи дидактичних цілей, заснованих на принципах вільної, діалогової, особистісно-орієнтованої, збагачуючої, розвиваючої, активізуючої, формуючої моделі навчання, створення творчого виховного середовища для самовиховання і самореалізації студента у межах заходів, що проводяться, та усвідомлення студентом того факту, що професійні знання і особисті якості є нероздільним конгломератом презентації сучасного фахівця у справі його самоствердження в умовах процесів, що змінюються, та конкуренції на вільному ринку праці.

Згідно з інформацією енциклопедичного словника, слово «базис» походить від грецького «basis», що означає основу. «Принцип – principalis» має латинське походження і означає початок, тобто початковий стан [157]. Отже, словосполучення «базисні принципи» у нашому випадку означає першоосновні ідеї та підходи, на основі яких надалі формуються і розвиваються змістова основа, методологічні підходи та принципи реалізації механізмів державного регулювання виховно-освітніми технологіями в системі вищої освіти. Виходячи з вищезазначеного, до базисних інноваційних механізмів державного регулювання та їхніх принципів у виховно-освітніх технологіях можна віднести:

– створення творчо-змагальної атмосфери у ВНЗ і відповідного культурного середовища, в якому студент на основі «суб'єктно-об'єктної» взаємодії з професорсько-викладацьким складом та іншими особами, котрі беруть участь в цілісному навчальному процесі, набуває необхідних компонентів моральних якостей і професійних навичок, що забезпечують йому успіх, як фахівцеві, у період професійної діяльності;

– навчання студентів – майбутніх випускників – уміння самостійного пошуку розв'язання завдань з досягнення мети, заснованого на усвідомленій цілеспрямованості, вольовій стійкості і набутті навичок оптимізації даних та проєктованих завдань залежно від ступеня їхньої значущості та періодів їхнього здійснення у межах обраного фаху;

– концептуальні принципи створення та проєктування власної моделі саморозвитку, спрямовані на уміння студентів складати енциклопедію свого професійного зростання за логічною схемою: «Які якості мав на першому курсі? Які досягнення супроводжували мене на другому курсі? З якими професійними якостями завершую навчання у ВНЗ?»;

– створення базових модулів з кожної дисципліни, що вивчається, з позиції їхнього структурного взаємозв'язку з освітніми цілями, виховними завданнями та розвиваючими функціями;

– досягнення необхідного набору особистих якостей у студентів залежно від психологічних, етичних і професійних вимог майбутньої професії на основі оптимізації цих структурних компонентів та практичної мети виховання;

– створення системно-порівняльного модуля самооцінки і зовнішньої оцінки діяльності студента на основі узагальнених моделей студента і фахівця та розвиток у студента необхідного набору якостей усвідомленої активності у справі освоєння програми навчання у межах аудиторних та позааудиторних занять, проходження практики, виконання самостійних робіт з дисциплін, що вивчаються;

– організацію відкритих конкурсів з пошуку та підтримки талантів і, на цій основі, гармонізацію основних параметрів навчального процесу у взаєминах між студентами, студентом і викладачем, студентом і кафедрою, студентом і факультетом та низкою інших системоутворюючих елементів ВНЗ.

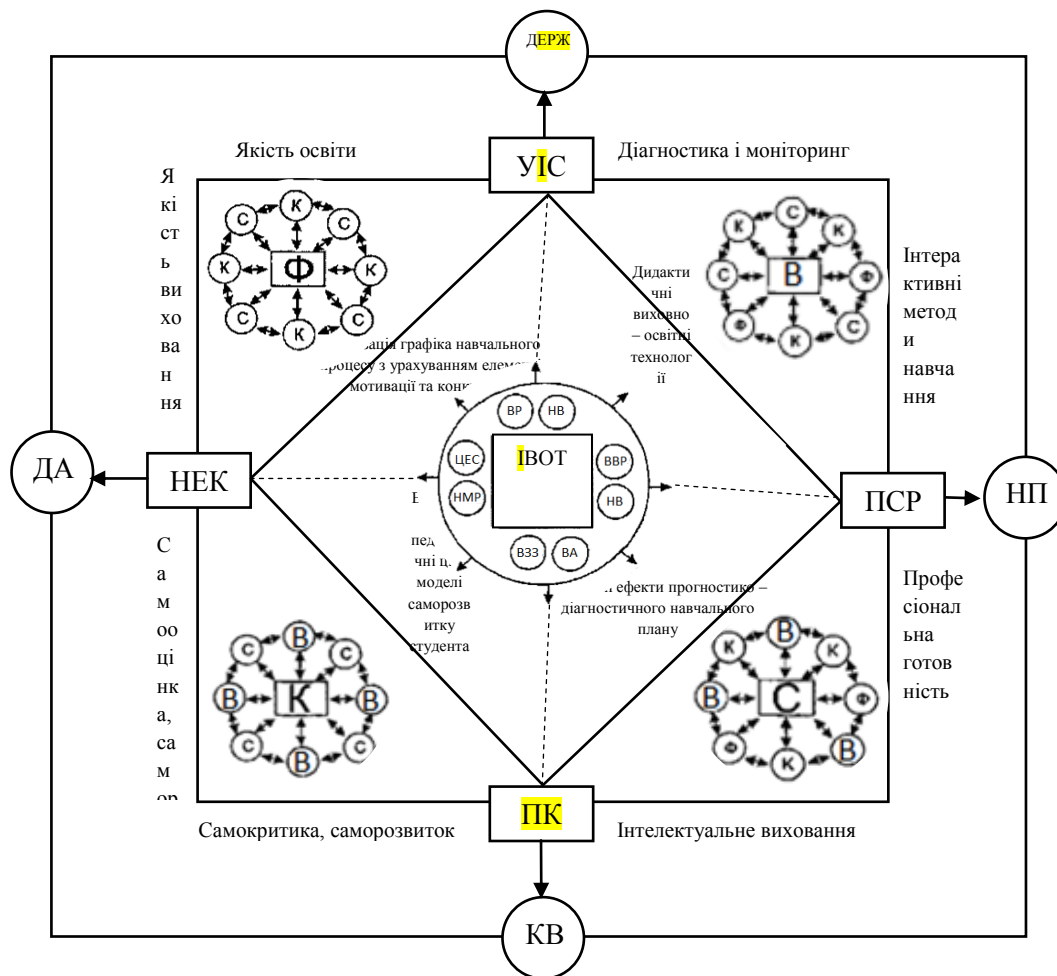

Рис. 3. Концептуальна модель розробки та реалізації виховних і освітніх технологій в системі вищої освіти: ДЕРЖ – державні освітні стандарти; НП – навчальні плани; КВ – кваліфікаційні вимоги; ДА – державна атестація; УІС – стійкий інтерес до обраної спеціальності; ПКС – професійний саморозвиток; ПК – професійна компетентність; НЕК – навички етикету і професійної культури; ВР – вчена рада; НВ – навчальний відділ; ВВР – відділ виховної роботи; НВ – науковий відділ; ВА – відділ акредитації і ліцензування інноваційних виховно-освітніх технологій; ВЗЗ – відділ зовнішніх зав’язків; НМР – науково-методична рада; ЦЕС – центральна екзаменаційна служба; системоутворюючі елементи ВНЗ у взаємодії: С – студент; В – викладач; К – кафедра; Ф – факультет.

Представлена модель демонструє, як виховні і освітні технології сприяють підвищенню якості виховання, навчання та освіти у ВНЗ.

До найважливіших чинників, що визначають результативність і ефективність впровадження механізмів державного управління виховними та виховно-освітніми технологіями, віднесено також факторний взаємовплив та взаємодії структурних підрозділів ВНЗ з позиції розгляду студента як головного суб'єкта навчальної діяльності. Умовне скорочення ІМВОТ в базисній моделі означає – інноваційні механізми виховно-освітніх технологій у системі вищої освіти. Проектні цілі кожного з передбачених навчальних, виховних і освітніх завдань наведено у відповідних октантах концептуальної моделі, які можна узяти за базисну основу розробки і впровадження різних навчальних та виховних інновацій у вищому навчальному закладі[159].

Реалізація виховних програм і технологій у ВНЗ вимагає особливого наукового та практичного осмислення. Виховні і освітні технології стратегічно повинні стати причиною самовдосконалення, саморегуляції, самовиховання суб'єктів, які беруть участь в цьому процесі. При практичній реалізації цього завдання слід враховувати факт педагогічної взаємодії людей різного вікового цензу та ціннісних орієнтацій. Для того аби досягти бажаного результату в цілісному навчальному процесі, потрібно враховуватися ті методи і технології, за яких людина розглядається з позиції розвитку та набуття життєвого досвіду. До цієї групи належить студентська молодь, яка при переході з одного ступеня пізнання на інший – досконаліший наближається до досягнення своїх цілей, демонструючи також своє ставлення до життєвих принципів, ідеалів та цінностей. Перебуваючи у центрі важливого навчального процесу, від викладачів, тобто своєрідних експертів з оцінювання професійного зростання студентів, потрібні системні знання

з теорії та методики виховання. Інформованість стосовно наукових основ і методологічних принципів потрібна також іншим учасникам виховного та освітнього процесу. Тому наводимо основні принципи теорії та механізми виховної роботи, засновані на системному аналізі робіт [171, с 57]:

- принцип природного співвідношення, що спирається на врахування психофізіологічних, вікових, індивідуально-психологічних особливостей сучасного студента;

- принцип культурного співвідношення, заснований на органічному зв'язку з історією кожного народу, його мовою, культурними традиціями і звичаями, обрядами, народним мистецтвом, ремеслами та промислами;

- принцип пріоритету діяльнісного підходу, що передбачає створення таких технологій виховання і цільових програм, які активізують духовний пошук індивідуальності та її творчу діяльність;

- принцип гуманізації, що дає можливість поставити в центр уваги інтереси особи, забезпечити можливість для її розвитку;

- принцип демократизації, що передбачає співпрацю, співтворчість педагогів і студентів, віру в їхні творчі сили, повагу суверенітету особи студента;

- принцип єдності освіти і виховання, що припускає оволодіння особою знаннями для втілення своїх творчих зв'язків з усіма народами і культурами світу;

- принцип самостійності та активності творчої індивідуальності, що ґрунтується на забезпеченні психолого-педагогічних умов, що сприяють виявленню, розвитку та реалізації самостійної творчої активності у навчально-виховному процесі;

- принцип добровільності, що передбачає право вибору способу самореалізації, духовного самовдосконалення, здобуття освіти та підготовки до активної діяльності;

– принцип диференціації та індивідуалізації виховного процесу, на основі якого ведеться облік рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку студентів, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного у виховній роботі [173].

На основі наукового обґрунтування підходів можна виділити наступні закономірності виховання: виховання детерміновано культурою суспільства; виховання і навчання – два взаємопроникних, взаємозалежних процеси з визначальною роллю виховання; ефективність виховання обумовлено активністю людини, включенням її у самовиховання; ефективність і результативність виховання залежать від гармонійного зв'язку всіх структурних елементів, що беруть участь у виховному процесі, – тобто цілей, змісту, форм, методів, засобів, що є адекватними для зростаючої особи та педагога [177].

Для визначення рівня виховання студентів у роботі наведено наступні критерії, які можна взяти для оцінки ефективності та результативності реалізації виховних програм у ВНЗ: позитивне ставлення до суспільства, праці, людей; активна життєва позиція; спрямованість особи студента на людей – їхні потреби, мотиви, інтереси, ідеали, ціннісні орієнтації; високий рівень правосвідомості студентів; високий рівень моральності; високий рівень громадянської свідомості, поведінка; конструктивність мислення і поведінки студентів; високий рівень культури, форми і засобів культурного самовираження та саморозвитку студентів.

Зважаючи на поставлені завдання, беручи за основу пріоритетні завдання і наукові передумови, викладені в наукових працях [186; 187], можна виділити наступні пріоритетні механізми державного управління, принципові підходи та функції виховання у ВНЗ: орієнтація особи; формування національних та загальнолюдських цінностей; формування

здорового способу життя; гармонійне поєднання виховання, освіти і наукової діяльності.

У взаємозв'язку зазначених вище цілей як пріоритетні розглядаються культурна спадщина, загальнолюдські цінності та національні ідеї держави. Цілісну виховно-освітню систему державного управління спрямовано на формування фахівців нової формації, що визнають загальні цілі розвитку та прогресу кожної з країн у сучасному світі. Виховання, до того ж, підпорядковано формуванню компетенції та системи національних інтересів, як головних світоглядних пріоритетів особи, і, водночас сприяє оволодінню цінностями світової культури [199, с. 100].

Методологічні основи та ідеї освіти і виховання мають гуманістичний характер. Вони не допускають прояву шовінізму, екстремізму, місництва та інших антидемократичних ідей та поглядів.

Пріоритетним напрямком державного управління вихованням особи стає залучення студентської молоді до здорового способу життя, відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточення як до громадських та індивідуальних цінностей. Це питання вирішується шляхом розвитку ефективних валеологічних освітніх технологій, інтерактивних форм формування, збереження і зміцнення індивідуального здоров'я шляхом фізичного виховання та розвитку духовної культури. У межах програм виховної роботи особливе місце належить осмисленню трактатів і творів видатних класиків Сходу та видатних учених світу, присвячених питанням виховання та освіти [202, с.105]. Також передбачено розробку програми пошуку та підтримки талантів як на рівні ВНЗ, так і держави загалом. Становлення української державності, інтеграція в європейське співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою та побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, пріоритети духовної

культури, що визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу.

Ці напрями розвитку гуманітарної освіти є елементом нової ідеології освіти, яка повинна працювати на процес державотворення, становлення народу України як політичної нації.

Зараз стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора у суспільному розвитку, що спрямований на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави. Національний характер виховання полягає у формуванні молоді людини як громадянина України, незалежно від її етнічної приналежності.

Інтегруючою основою національної системи виховання є спільність історико-географічного походження, мови, культури і традицій, усвідомлення своєї приналежності до українського суспільства. Кожен з цих чинників визначає єдність поколінь сучасних, минулих та майбутніх, сприяє формуванню громадянина-патріота. Науково обґрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовний поступ народу, процес збереження та збагачення його культури.

Механізми державного управління виховним процесом підростаючого покоління повинні відповідати потребам етнокультурного відродження та розвитку як українського народу, так і представників інших етносів, що проживають в Україні, передбачати надання їм широких можливостей для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування почуття національної гідності.

У межах програмних цілей виховання особливе місце займає поглиблене вивчення дисциплін у взаємозв'язку і взаємодоповненні та розробка педагогічного прогностико-діагностичного навчального плану. Сучасне виховання в Україні має забезпечувати залучення молоді до світової культури та загальнолюдських цінностей. За своїми формами і

методами воно спирається на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки.

Національне виховання має суспільний характер. До нього причетні сім'я, найближче соціальне оточення формальні та неформальні об'єднання, громадські організації, засоби масової інформації, заклади культури, релігійні об'єднання тощо. Роль держави полягає в координації виховних зусиль усіх інституцій суспільства, забезпечення його єдності та пріоритет загальнодержавних (національних) інтересів [203].

До основних завдань організаційно-виховної роботи у процесі реалізації державних механізмів виховно-освітніх технологій належать:

- формування національної самосвідомості за допомогою розробки і впровадження андрагогічних методів виховання у процесі навчання та усвідомлення студентами своєї місії у ВНЗ;
- формування правової культури в умовах динамічно змінюваних процесів у світі та зближення різних цивілізацій;
- формування системного економічного мислення і екологічної культури через оволодіння знаннями про екологію та економіку природокористування і залучення молоді до активної екологічної діяльності;
- виховання духовної культури і моральної надійності, уміння налагоджувати дружні та партнерські зв'язки з представниками різних націй і національностей з урахуванням менталітету, традицій та звичаїв, створення умов для відповідального вибору норм і цінностей суспільства;
- формування основ самопроектування, розвиток індивідуальних здібностей і розкриття таланту студентів, забезпечення умов для самореалізації у різних сферах: мистецтві, літературі та спорті;
- формування комунікативної культури особи;
- виховання толерантної, інтелігентної і здорової (фізично, психічно, духовно) особи.

У зв'язку з цим можна виділити наступні принципові підходи до організації професійного та інтелектуального виховання студентської молоді:

- розгляд ВНЗ як складної, взаємодоповнюючої, динамічної, виховної та освітньої системи, що забезпечує умови розвитку особистості, реалізації його потенціалу, здійснення найближчих та віддалених життєвих цілей;

- системний підхід – створення цілісної структури виховної роботи, наділеної специфічними функціями, що має системотворчий центр і координацію свого розвитку за наступною ієрархією;

- творчий підхід у створенні інтелектуального середовища у ВНЗ на основі суб'єктно-об'єктної взаємодії учасників цілісного педагогічного процесу;

- реалізація альтернативних та варіативних моделей виховання і навчання з урахуванням схильностей та професійних інтересів кожного учасника виховно-освітнього процесу;

- формування навичок складання власної моделі саморозвитку, складання алгоритмічного монологу, енциклопедії професійного зростання[204, с. 145].

До основних функцій і стратегічних завдань виховної роботи у ВНЗ можна віднести:

- комунікативну – що включає розробку і впровадження технологій та методик міжособистісного і групового спілкування через соціально значущі акції та проекти;

- кумулятивну – що відповідає за забезпечення участі у виховному процесі ВНЗ якомога ширшого кола державних, міжнародних, недержавних, громадських структур;

- виховно-освітню;

– культурну – що проводить селекцію, впровадження і поширення зразків культури, сприяння у розвитку здібностей та розкритті талантів студентів;

– рекламну – що відповідає за залучення студентів до вирішення проблемних і пошукових завдань, вироблення інноваційних ідей та їхнього впровадження у реальній професійній практиці [207].

Таким чином, гуманістичний характер державних механізмів виховання передбачає побудову його змісту і форм на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованців, їхніх індивідуальних можливостей, поваги до особистості дитини, турботи про її гармонійний розвиток, встановлення атмосфери співробітництва у навчально-виховному процесі.

Такий підхід передбачає ставлення до кожного вихованця як до неповторної особистості, суб'єкта вільного розвитку, визнання його прав, виходячи із сукупності знань про людину. Через це першочергового значення набуває діяльність соціальних і психологічних служб, які здатні на професійному рівні забезпечити диференціацію та індивідуалізацію виховних впливів.

2.3. Механізми і регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу

Державне реформування освітньо-виховного процесу в Україні, його удосконалення є найбільш актуальною соціокультурною проблемою, що здебільшого зумовлена процесами глобалізації та проблемами формування творчої компоненти особистості як необхідної якості людини, особливо фахівця, для адаптації в сучасних умовах. Досягнення системного ефекту при реалізації виховно-освітніх технологій визначається як раціональний і науково обґрунтований вибір методів та засобів для досягнення програмних цілей виховання у процесі навчання, і на цій основі підготовки фахівців,

здатних вирішувати професійні завдання з урахуванням змін, що відбуваються в економіці, соціальному середовищі, у сфері захисту економічних та національних інтересів, інформаційній і державній безпеці та низки інших чинників, що зумовлюють розвиток та впровадження інноваційних механізмів у конкретній сфері людської діяльності [55, с. 310]. Одним з можливих шляхів досягнення цієї мети є виявлення та раціональне використання виховного потенціалу вищих навчальних закладів, а також формування регулятивів з впровадження виховно-освітніх технологій у системі вищої освіти. Цей підхід націлено на максимальне розкриття інтелектуального і творчого потенціалу учасниками цілісного навчального процесу. У ході здійснення цього підходу створюється творча та змагальна атмосфера з визнання талантів при впровадженні інноваційних методів і засобів, заснованих на моделі суб'єктно-об'єктної взаємодії учасників цілісного навчального процесу.

Виховний потенціал ВНЗ у даному контексті реалізації виховно-освітніх технологій і програм повинен охоплювати періоди «Я-концепції» з урахуванням поваги до гідності усіх народів світу та усвідомлення того, що з поведінки окремого індивіда роблять висновок про представників країни та цілої нації.

Як показує проведений аналіз методів застосування організаційного механізму, державні навчальні заклади мають відповідний виховний потенціал, використання якого може впливати на загальну картину успішності студентів і формування у майбутніх фахівців якостей вихованості, духовності та соціальної зрілості[49].

Стосовно системи вищої освіти, де може реалізуватися цілісна освітня програма, виховний потенціал можна охарактеризувати з позиції оновлюваного і змінюваного резерву для системного регулювання підвищення ефективності навчального процесу та якості освіти. Також передбачається, що виховний потенціал має системні взаємодії учасників цілісного навчального процесу і відповідні структурні підрозділи, що беруть

участь в управлінні і формуванні заданої моделі фахівця, – кафедри, факультети та інші структурні підрозділи ВНЗ.

Слід констатувати, що у межах перебування у ВНЗ студентів надається достатня кількість часу самоствердитися в житті і отримати відповідну професійну компетентність з обраного фаху. Надаючи студентів можливість самостійно розвиватися, виш виступає як головний системний елемент, де проектуються не лише основні цілі, але і зміст навчання, виховання та освіти. При розгляді студента як головного суб'єкта навчальної діяльності, кожен з цих компонентів має міру своєї значущості. Стосовно виявлення джерел виховних ресурсів і вироблення на їхній основі головних принципів реалізації виховно-освітніх технологій потрібно урахувати чинник віку студентської молоді.

Середньостатистичні дані свідчать, що вік студентів при вступі і закінченні, в середньому, становить від 17–18 до 23–26 років. Згідно з даними, у зазначений проміжок часу намічається найбільш активна фаза пізнавальних інтересів та розвитку інтелектуальних здібностей молоді особи[52–54]. Саме у цей період кожен індивід все більше усвідомлює свої дії, тобто він може чіткіше визначити плани і намітити траєкторію досягнення своєї мети. Водночас на кожному етапі розвитку особистості усе більш значущим стає ступінь впливу зовнішніх дій, що мають складові соціально-економічного характеру та показників якості життя. Зовнішнє середовище інколи може викликати природну активність студента, тобто позитивну мотивацію, а інколи може негативно вплинути, що породжує почуття апатії та невпевненості у своїх можливостях або вирішенні життєво важливих проблем. На цьому етапі студентів у ВНЗ надається альтернативна можливість або розкрити «секрет успіху» в навчанні і засвоїти канони працьовитості, або винайти різні підходи «мінімізації» та «оптимізації» виходу з положення легкодоступними «методами» і «засобами» з можливими помилками та недоліками. Саме при виборі підходів і осмисленні цього завдання набуває сили основний виховний

ресурс студента у ВНЗ, що виражається в тому, наскільки він зможе виявити самостійність і відповідальність з позиції підготовки себе до вирішення завдань в майбутній професії [28, с. 56]. Наступним важливим чинником, що впливає на змістовну суть і використання виховного ресурсу ВНЗ, є загальна мотиваційна атмосфера в суспільстві, коли студент на основі порівняного аналізу повинен дійти висновку, що динамічні світові процеси та рівень розвитку на кожному етапі висуватимуть до нього всезростаючі вимоги щодо професійної мобільності та компетентності.

Таке середовище може викликати у студента певні мотиви і психологічне налаштування, уміння добувати знань не заради складання заліків та іспитів, а заради реалізації себе у виробничих умовах і збереження свого іміджу, як вихованої і освіченої людини. Оскільки ця дисертаційна робота присвячена аналізу і оцінці державних механізмів управління виховним потенціалом ВНЗ, то потрібно проаналізувати ті чинники, які можуть служити регулятивами, що дозволяють планувати і діагностувати здійснювані державні заходи в єдиному освітньо-виховному контексті, створюючи при цьому сприятливу творчу атмосферу – своєрідне культурне середовище у ВНЗ.

Проведене дослідження виховного середовища державних вищих навчальних закладів засвідчує, що під культурним середовищем слід розуміти створення взаємодоповнюючих чинників, які забезпечують мотивацію у навчанні та успішній діяльності студента із заданими цілями і програмами, дотримання канонів етикету, правил хорошого тону, творчих взаємин між працівниками ВНЗ і студентським складом. Як базисна характеристика культурного середовища розглядається формування упевненості особи у своїх можливостях і віри в самореалізацію та самоствердження у житті. Отже, при використанні виховного ресурсу вишу спочатку слід виокремити чинники, що можуть впливати на ефективність реалізації програм, методику, технологію виховного і освітнього характеру за участі студентів, викладачів та інших структур – учасників цілісного

освітнього процесу у ВНЗ. Для побудови роз'яснювально-ілюстративної моделі спочатку визначають цільову функцію – максимальне використання можливостей ВНЗ щодо покращення особистих якостей та професійної компетентності студента.

Далі в середовищі виховного ресурсу ВНЗ виділено наступні чинники:

1. Мета і завдання вищої освіти як чинника мотивації для самоствердження у житті.

2. Системні виховно-освітні інформаційні модулі, спрямовані на рекламування та роз'яснення резервів економічного потенціалу, політичної стабільності та упевненості у вирішенні соціально-економічних проблем з урахуванням раціонального використання ресурсів, що забезпечують динаміку розвитку країни та її процвітання у межах світових процесів і тенденцій.

3. Розробка і реалізація творчих програм із залучення інтелектуального потенціалу нації на основі відкритих конкурсів і змагальних програм для вирішення найважливіших проблем та завдань з позиції максимального визнання таланту, авторського права, особистого внеску громадян і роз'яснення на цій основі досягнутих успіхів та досягнень нації на світовій арені.

4. Розробка виховно-освітніх та інформаційно-аналітичних програм, спрямованих на те, що усі країни світу проходили і проходять етапи становлення, розвитку та прогресу. Кожну країну роблять процвітаючою громадяни самої держави [40, с. 112].

Розробка державних механізмів управління виховно-освітніх та інформаційно-аналітичних програм, спрямованих на те, що усі країни світу проходили і проходять етапи становлення, розвитку та прогресу. Кожну країну роблять процвітаючою громадяни самої держави.

Чинники, що створюють пріоритетні умови для розвитку культурного середовища, можна визначити як:

5. Виховний потенціал студента з позиції активного учасника реалізації інноваційних програм і технологій, виховних методів навчання, заснованих на принципах самоусвідомлення, саморегуляції, саморозвитку, самовизначення, самореалізації і самодостатності заради досягнення конкурентоспроможності та бажання служити ідеалам розвитку своєї країни, людству та цивілізації.

6. Виховний потенціал викладача з позиції бути зразком і послідовником реалізації інтелектуальних програм з виявленням особистих якостей, спрямованих на прояв професійної інтуїції і набуття досвіду комунікативної компетентності, мобільності, ерудованості та вихованості.

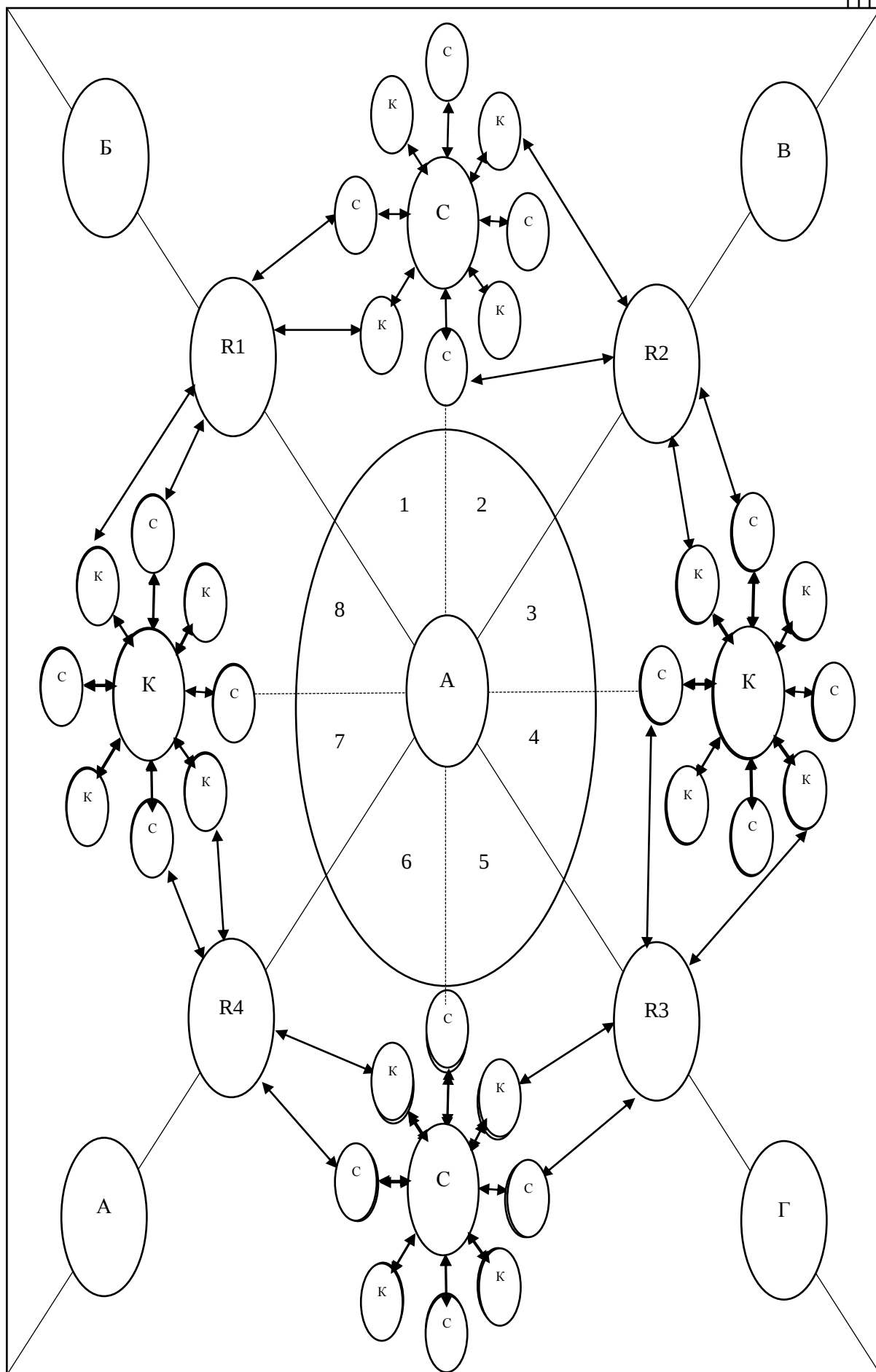
7. Виховний потенціал кафедри як системний регулятор і діючий генератор з розробки, реалізації та впровадження ідей з позиції самопізнання і самореалізації життєвих цілей та ідеалів студента на основі суб'єктно-об'єктних стосунків з викладачами та іншими системоутворюючими елементами ВНЗ, заснованими на співпраці та співтворчості.

8. Виховний потенціал факультету як системи, що коригує і діагностує, набір професійних умінь і особистих якостей студентів при освоєнні навчальних планів, нормативно-правових документів, включаючи державні освітні стандарти за напрямками та спеціальностями.

Своєрідне культурне середовище ВНЗ може виступати в ролі сучасних регулятивів, що сприяють «загартуванню» особистих якостей студентів, особливо щодо набуття ними досвіду міжособистісних стосунків, обов'язковості, акуратності, педантичності, усвідомлення почуття обов'язку у сферах, де студент взаємодіє з викладачами, кафедрами, факультетами та іншими структурними підрозділами. Регулятивом можуть служити серії навчально-методичних та ілюстративно-реklamних матеріалів, виконання яких має забезпечити максимальне розкриття особи, розвиток її здібностей, нахилів, пізнавальних інтересів[50,с. 20]. Системні регулятиви повинні забезпечити загальну ефективність реалізації навчального процесу і підвищення якості виховання, освіти та навчання у ВНЗ. Культурне

середовище ВНЗ має стати природним аналогом, де аналітично-порівняльний аналіз дає змогу студенту зробити усвідомлений висновок щодо виявлення чесності, відкритості, передбачливості, стійкого інтересу та низки інших надзвичайно важливих моральних та етичних якостей. Позитивний виховний ефект повинен міститися не лише у взаємодії в межах парної системи «студент –викладач, викладач –студент», але і у взаємодії з кафедрами, факультетами та іншими підрозділами на основі мотиваційно-конкурентної оцінки їхньої діяльності і досягнень у сфері навчальної, методичної, наукової та виховної роботи. Зважаючи на проаналізовані чинники, можна зазначити наступні можливі види регулятивів як обов'язкових компонентів створення культурного середовища, джерел виховних оновлювальних ресурсів у ВНЗ.

Якщо припустити, що у ВНЗ взаємодії студента, викладача, кафедри і факультету становлять базу, на якій реалізується основний виховний ресурс вишу, то можна уявити цілісну структуру їхнього взаємозв'язку та взаємовпливу, регулятивами яких виступають різні нормативно-правові документи системи вищої освіти [60].

У поданій схемі зазначено різні резерви і можливості ВНЗ, де умовні індекси містять наступну інформацію: це насамперед система взаємодоповнюючих чинників, де 1 – резерви виховної роботи у період освоєння теоретичних матеріалів навчальних програм та стандартів; 2 – резерви виховної роботи у період екзаменаційних сесій; 3 – резерви виховної роботи у період канікул; 4 – резерви виховної роботи у період проходження практик; 5 – резерви виховної роботи при реалізації програми пошуку і підтримки талантів; 6 – резерви реалізації кризової програми з виховної роботи; 7 – резерви виховної роботи з розробки і реалізації власної моделі саморозвитку студента; 8 – резерви виховної роботи, засновані на порівняльному аналізі узагальнених та ефективних моделей студента і випускника; також загальнонаціональні ідеї та цілі виховання; державні освітні стандарти за напрямками і спеціальностями; зведення вимог з контролю якості виховання та освіти; зведення вимог до професійних умінь та особистих якостей випускника ВНЗ та, відповідно, системна взаємодія студента, кафедри та факультету.

При складанні цієї інформаційної схеми особливість моменту полягає в тому, що для кожного вишу у вирішенні зазначеної задачі можуть використовуватися механізми з застосування свого інтелектуального потенціалу, розроблятися різні моделі та підходи щодо очікуваних результатів на виході. Тобто випускника ВНЗ з сумарними знаннями, вміннями, навичками та виховним потенціалом, здатного проявити себе як фахівця, тобто майбутнього державного службовця, батька, дипломата, керівника фірми, підприємця, фахівця галузі, викладача школи та представника низки інших суміжних спеціальностей.

Ця структурна схема спрямована державою на створення в системі вищої освіти сприятливих умов для студента з позиції підготовки високоосвіченого фахівця та усебічно розвиненої особистості, і по закінченні навчання спрямувати його на самостійний шлях як зрілого громадянина,

котрий уміє проектувати, прогнозувати, контролювати свої плани і реалізувати себе в житті [59]. Водночас, всупереч очікуванням освітніх установ, можуть траплятися прикрі випадки, коли за роки свого перебування у загальноосвітніх або вищих навчальних закладах окремі категорії учнів або студентів не можуть навчитися принципів самоствердження в житті. Найбільш тривожним є той факт, що молода особа, маючи певні задатки, здібності та інтелектуальний потенціал, не розлучається з негативними особистими якостями, що виявляються у невмінні шанувати і бути шанованим, виявляти естетичний смак і дотримуватися правил ділового етикету у взаєминах з людьми, починаючи з сім'ї, включаючи колег і партнерів по роботі. Через це виникають слушні запитання: «Що розглядати в пріоритеті – "освіченість" чи "вихованість" людини»? «У якому співвідношенні їх розглядати, реалізуючи різні програмні цілі в освітніх установах, маючи на увазі те, що питанням виховання і освіти присвячена численна кількість наукових робіт, трактатів, дисертацій, книг, підручників?» Кожна авторська модель виховання або освіти доводить свою правоту і життєздатність розроблених цілей, методик і технологій здійснення виховно-освітніх програм залежно від віку та рівня зрілості, досягнутого індивідумом. [80, с. 77]. Водночас слід констатувати той факт, що у кожного індивідуума є суто індивідуальна, неповторна траєкторія руху до поставленої мети. Неповторність та індивідуальність цього процесу стають причиною психологічних і педагогічних ситуацій, в яких можуть поєднуватися елементи захоплення або розчарування, жалю або натхнення, засудження або схвалення, визнання або невизнання у тих, хто проектує, прогнозує, спостерігає, керує, бере участь, аналізує чи ухвалює рішення на кожному етапі реалізації цілісної програми з використання виховних ресурсів з позиції науки психології, педагогіки, соціології, філософії та низки інших суміжних дисциплін з публічного управління та адміністрування [113].

Щоб максимально виявити і використати виховний ресурс студента та інших учасників цілісного освітнього процесу у ВНЗ, пропонується на

першому етапі проводити соціологічні дослідження та побудувати соціально-демографічний портрет кожного студента. При цьому дуже важливим є те, що студент складає свої життєві плани та ідеали і може виявити упевненість в їхньому здійсненні. Саме віру у свої можливості виокремлено головним компонентом філософії освіти для XXI століття [113, с. 87]. Відповідаючи на запитання про свої задатки і здібності, студент може вказати на ті чинники його професійного зростання, систематизація яких може служити основою для організації різних видів наукових гуртків або гуртків за інтересами, де студент може реалізувати свої творчі здібності. Проведені роботи і наукові експерименти з цього питання демонструють доцільність та актуальність завдань, що становлять інтерес для удосконалення навчального процесу і впровадження різних видів наукових інновацій. Організація діагностуючих методів навчання та виховання за зазначеною вище технологією стає чинником самооцінки досягнутих студентом результатів з освоєння програми навчання у ВНЗ.

Отже, проведений аналіз показує, що кожен виш має у розпорядженні схожі та суто індивідуальні за можливостями щодо виявлення і використання виховних ресурсів. До того ж системоутворюючі елементи ВНЗ у взаємодії можуть впливати на особисті якості та рівень професіоналізму студентів – майбутніх випускників, –про що свідчать реальні результати констатуючих та формуючих наукових експериментів.

Кожен етап розвитку людства вимагає вироблення підходів, уточнення критеріїв вихованості та оцінки морально-етичного вигляду поколінь. Ці ж самі завдання становлять особливу актуальність для формування фахівців нової формації, які будуватимуть майбутнє. Через це викликає зацікавленість зіставлення поглядів представників трьох поколінь, які за логікою загалом співпадають між собою і підтверджують те, що в людині спочатку закладена доброта, і вона є істотою моральною.

Як впливає з оцінки ідейної суті людини представниками різних поколінь, загалом, простежується головний висновок: у людині можна

розвивати найкраще, у неї є потенціал досягти моральної надійності, дотримуватися етики поведінки. Отже, у межах реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями є актуальним визначити критерії та характерні ознаки вихованості, звертаючи при цьому увагу на морально-етичні аспекти, що зумовлюють формування фахівців нової формації в умовах глобалізації, інтеграції у світі та існуючих протиріч, несправедливості, нерівномірного розвитку країн, жорсткої конкуренції на світовому ринку.

Для осмислення і вироблення науково обґрунтованих підходів вибору основних імперативів та парадигм моделей виховання і навчання з формування фахівців нової формації, які усвідомлюють свою відповідальність перед поколіннями, набуття ними особистих духовних і моральних якостей, ВНЗ, застосовуючи усі ресурсні можливості організаційного механізму, може створити сприятливу атмосферу взаємної довіри та сучасні моделі взаємин студентів – майбутніх фахівців, творців усього нового в суспільстві[116]. Така можливість у виші досягається на основі оптимального вибору виховних методів та засобів у процесі реалізації варіативних виховно-освітніх технологій. Зважаючи на поставлену проблему, необхідно визначитися з поняттями і термінами, що характеризують системний ефект реалізації виховних програм і технологій в цілісному навчально-виховному процесі. До найважливіших ознак оцінки реалізації виховних технологій та варіативних методів навчання належить рівень вихованості людини. Стосовно етико-морального аспекту цього питання, – під збірним терміном вихованості слід мати на увазі формування і розвиток особистості студента, формування його ставлення до загальнолюдських цінностей, отримуваної освіти, оточення, колективу, суспільства, Батьківщини, праці, своїх обов'язків та самого себе. Дотримуючись основ морально-етичних виховних цінностей, багатьма вченими та видатними постатями у сфері теорії і практики публічного управління та адміністрування, етики, культурології розроблено певні критерії оцінки та

судження поняття вихованості і його застосування при оцінці поведінки та інших особистих характеристик людини. При системному аналізі цих праць слід урахувати важливість теоретичних основ і підходів, що спрямовані на формування у майбутнього громадянина «... морально-вольових спрямувань в реалізації життєво важливих вчинків, мужності, сміливості, принциповості в обстоюванні моральних ідеалів. Тут важливо не стільки те, що особа ставить цілі, скільки те, як вона їх реалізує, на що піде людина заради досягнення цілей» [123, с. 57]. Хоча ці висловлювання присвячені проблемам виховання школярів, водночас, це цілепокладання заслуговує на особливу увагу і в період навчання претендента на здобуття вищої освіти. Таке завдання бачиться в центрі реалізації варіативних виховних технологій та інноваційних моделей навчання студента з його суто індивідуальними здібностями та ціннісними орієнтаціями. Отже, ми повинні кожного разу пам'ятати про те, що ми маємо справу зі зростаючою особою, майбутнім фахівцем, тобто з людиною, яка, зазнавши у студентські роки тих або інших негараздів, не визначила для себе мету «мстити» іншим за тих, хто був причиною зневажливого ставлення до його турбот і проблем. Ці ж самі особливості виховання враховуються у системі відомого радянського педагога А. С. Макаренка, що включають взаємозв'язок наступних принципів: найвища вимога до вихованця, висока довіра до нього та висока моральність самого вихователя [130, с. 79].

У сучасному педагогічному енциклопедичному словнику вихованість характеризується як «уміння поводитися в суспільстві, вихованість, тобто чемна, увічлива поведінка людини, котра вирізняється гарними манерами, правильною мовою, умінням поводитися з оточуючими його людьми в різних ситуаціях. Вихованість є невід'ємною якістю інтелігентності». Як критерії оцінки вихованості людини і ступеня вихованості приймають: «добро», – як поведінку на благо іншої людини (групи, колективу, суспільства загалом); «істину», – як керівництво при оцінці дій та вчинків; «красу» – в усіх формах її прояву і творення. Ступінь вихованості людини визначається за наступними

критеріями: ступенем орієнтації у правилах, нормах, ідеалах і цінностях суспільства та ступенем керівництва ними у вчинках і діях, а також рівнем придбаних на їхній основі особистих якостей [133, с 34].

Змінюється світ, змінюються і вимоги до якості професійних кадрів. Поняття «вихованість» та «моральна надійність» набуває нового розуміння і осмислення. Залежно від сфери діяльності людини до особи майбутнього фахівця висуваються різні вимоги. І. Н. Носс та Н. В. Носс стосовно теорії і практики управління персоналом підрозділяють особисті якості на 10 умовних груп. До моральних і ділових якостей відносять: скромність, чуйність, добросердність, гуманізм, відповідальність, гласність, нетерпимість до недоліків; самокритичність, високу моральність, порядність, почуття обов'язку, почуття справедливості, простоту, прагнення до матеріального благополуччя, правильне сприйняття критики [153]. Звертаючи увагу на складності процесів, що відбуваються у світі, та зростаючі вимоги до фахівців нової формації, видатні українські вчені пропонують наступні характерні особливості систематизації найважливіших особистих якостей людини, як-от: «Ідеальна модель конкурентоздатної особи», «Ідеальна модель особи», що творчо саморозвивається, та «Ідеальна модель самодостатньої особи» [155, с. 89]. Так «Ідеальна модель особи XXI століття – це особа багатовимірна, що вбирає у себе і реалізовує позитивні людські риси», така, що творчо саморозвивається, є самодостатньою і конкурентоздатною. У багатьох авторів наукових праць можна знайти також уявлення про «Ідеальну модель студента» та «Ідеальну модель викладача» в умовах інноваційної діяльності ВНЗ, які передбачають цільові завдання реалізації виховно-освітніх технологій з досягнення системного ефекту виховання у процесі навчання і самореалізації студента. Вусіх проаналізованих вище літературних джерелах морально-етичним якостям особи приділяється особлива увага. Про це свідчать і низка з дев'яти найважливіших якостей, запропонована Ф. Тейлором у наступній послідовності: 1) розум; 2) освіта; 3) спеціальні або технічні знання, фізична

спритність, або сила; 4) такт; 5) енергійність; 6) рішучість; 7) чесність; 8) розсудливість і здоровий глузд; 9) міцне здоров'я [239].

Отже, одним з найважливіших висновків з представленого вище аналізу, є те, що у суперечливому світі, що змінюється, успішними будуть особи, які можуть поєднувати в собі професійні знання і моральні якості. Бути визнаним і шанованим стає найважливішим чинником самопрезентації особи у будь-якому аспекті професійної діяльності. Ці вимоги йдуть з глибин віків і продовжують залишатися актуальним для нинішніх та майбутніх поколінь.

Водночас проблема розробки і впровадження інноваційних ідей та підходів у сфері теорії і методики виховання залишається актуальним завданням і для нового покоління фахівців, державних діячів, дипломатів та інших категорій фахівців, від яких залежить інноваційна активність будь-якого осередку суспільства, технологічна досконалість та конкурентоспроможність країни. У цьому контексті об'єктно-орієнтовану модель порівняльної оцінки рівня вихованості людини в умовах процесів, що динамічно змінюються, у світі і вимоги до особистих якостей з позиції конкурентоспроможності в умовах глобалізації та інтеграції світової спільноти можна представити таким чином[173]. Базові цільові виховно-освітні технології спрямовано на осмислення понять: «загальнолюдські цінності», «національні ідеї», «захист національних інтересів та забезпечення економічної інформаційної безпеки».

Також вважається, що виховання будується на досвіді наук, але в усіх цих чинниках завжди провідне місце займають втілені в них цінності. Саме вони через культуру, традиції, філософію, релігію та інші чинники визначають вектор виховних зусиль і дають відповіді на фундаментальні запитання: «На що орієнтується молодь: на добро чи на зло? На віру в духовні чи в матеріальні блага? На культ сили чи на культ духу»? Для досягнення системного ефекту виховання в процесі навчання у системі виховних і освітніх технологій особливе місце належить формуванню у

студентів гуманних принципів та демократичних поглядів в умовах світу, що розвивається. Особливе місце тут належить осмисленню студентами таких найважливіших термінів, як уміння класифікувати поняття, що характеризують загальнолюдські цінності, національні ідеї, національні інтереси та інші поняття в контексті формування у майбутніх фахівців почуття патріотизму і вироблення стійких інтересів з реалізації своїх інтелектуальних досягнень задля добробуту країни та досягнення її конкурентоспроможності [179]. Наприклад, студентів у процесі вивчення циклу гуманітарних дисциплін можна ознайомити з поняттями і сенсом «абсолютно вічних цінностей», «основних національних цінностей», «основних загальнолюдських цінностей», «цінностей сімейного життя» та низкою інших цінностей. Стосовно роз'яснення і осмислення студентами понять «національна ідея», «захист національних інтересів» та інших видів термінологічного аналізу, то у даному разі ці завдання повинні спрямувати майбутнього фахівця на уміння налагоджувати дружні, партнерські та інші види ефективної взаємодії з представниками різних націй та національностей. У цьому контексті найбільш вдалим є розгляд патріотизму як загальнолюдської цінності, що характеризує таке природне почуття, «як почуття особистої самоповаги і гідності людини, як любов до своєї сім'ї, любов до батьківщини, почуття прихильності до неї, що вільно виникає у людини, а не нав'язаної так чи інакше з обов'язком служити своєму народові і батьківщині, яка формується в повсякденному житті у міру розширення зв'язків окремої людини з іншими людьми, у міру усвідомлення залежності особистої долі не лише від самого себе, родичів та знайомих, але й від долі батьківщини та її народу загалом». Якщо патріотизм характеризувати як загальнолюдську цінність, то національний інтерес слід розглядати як сукупність «потреб і спрямувань народу (народів) тієї або іншої держави у створенні необхідних для себе життєвих умов, усвідомлення свого суверенітету, налагодження взаємовигідних стосунків з народами інших країн» [202]. В узагальненій моделі студента і випускника ВНЗ відзеркалено

гуманістичні і загальнолюдські цілі та ідеали згаданих вище понять і цілей, реальне втілення яких наведено на прикладі розробки та реалізації рекламно-освітнього модуля рекламування економічного потенціалу країни.

З урахуванням стратегічних завдань і програмних цілей, закладених у поняття «патріотизм» та «національні інтереси», можна висунути наступну національну ідею в авторському викладі: «В особі випускника вищого навчального закладу слід уявляти потенційного учасника і майбутнього перетворювача, від якого залежить підвищення якості життя населення, рівень інтелектуального досягнення нації, інноваційної активності та конкурентоспроможності країни».

Цільові виховно-освітні технології спрямовано на формування толерантної особи та набуття навичок комунікативної і професійної компетентності. Під толерантністю зазвичай розуміють «...терпимість людей стосовно одне одного» [207, с. 240]. Ці якості сприяють формуванню у майбутніх фахівців основ налагодження партнерських, дружніх та інших видів зв'язків з націями і народностями світу з урахуванням їхнього менталітету, традицій та історичної спадщини. Для досягнення цієї мети можна використовувати резерви часу, відведені для самостійної роботи і вивчення програми блоку гуманітарних та соціально-економічних дисциплін. Наприклад, при реалізації програми курсу педагогіки і психології та при впровадженні активних методів навчання студентам можуть бути запропоновані альтернативні варіанти виконання самостійних робіт шляхом розробки авторських варіантів із застосуванням теорії і практики цієї дисципліни за обраним фахом. Як альтернативні варіанти самостійних робіт можна запропонувати складання кросвордів, підготовку рефератів на задану тему, розробку програми тренінгів за заданою темою, розробку етико-професійної та психологічної моделі взаємодії з партнерами зарубіжних країн.

Цільові виховно-освітні технології спрямовано на формування уміння складати власну модель саморозвитку, адже згідно з методологічними

принципами філософії освіти XXI століття «студенти, навчаючись у ВНЗ, не лише озброюються певним набором знань, але і повинні надихнутися вірою у те, що вони можуть самостійно досягти намічених цілей у житті». Якщо виходити з цих базисних принципів, то ВНЗ з позиції розгляду студента як головного суб'єкта виховання, з огляду на засвоєння комплексу дисциплін із обраної спеціальності, повинен створювати йому естетичне середовище в усьому – від оформлення навчальних аудиторій до створення умов для самовираження і самопрезентації. Студент, озброюючись певними знаннями, тобто набуваючи компетентності, розширює свій кругозір, а мотиви досягнення життєвих цілей допомагають йому вірити, творити і бути корисним суспільству. Враховуючи двоякість питання про необхідність або малоефективну реалізацію програмних цілей виховання і виховних технологій, слід домагатися у ВНЗ такого рівня розвитку студента, при якому самовиховання стає рушійною силою його самовдосконалення у стінах навчального закладу. Тому у межах виховних програм і технологій у ВНЗ слід створювати такі сприятливі умови та навчальні мотивації, які дозволять студентові цілеспрямовано займатися самооцінкою, саморегуляцією та самокритикою в період навчання. У роботі відомого українського вченого Л. О. Белової для досягнення цієї мети пропонується формувати у студента вміння розробки власної моделі саморозвитку, і на кожному етапі навчання давати йому можливість «оцінити» те, що ним уже досягнуто, і яких ще цілей слід досягти [27, 28].

Отже, державні механізми управління виховними технологіями та інноваційні моделі навчання передбачають створення творчого змагального середовища у виші, де від студента вимагається максимальна міра самостійності у виборі траєкторії досягнення поставленої мети. В процесі самопроектування і самооцінки ставиться стратегічна мета з підвищення результативності навчально-виховних завдань, що спрямовані на підвищення якості освіти, виховання та навчання у ВНЗ. До того ж студент при взаємодії з професорсько-викладацьким складом, ровесниками та іншими учасниками

цілісного навчального процесу набуває важливих особистих якостей, пов'язаних з його психологічними і професійними якостями.

Цільові державні механізми управління виховно-освітніми технологіями спрямовано на вироблення життєвих принципів при ухваленні відповідальних рішень[209].

У процесі реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями дуже важливим є формування у студентів умінь рекламувати досягнутий рівень професіоналізму, умінь ставити найближчі освітні завдання, тобто усвідомлювати необхідність «освіти крізь усе життя», умінь виробити найважливіші життєві принципи для самопрезентації і самореалізації та прагнення до досягнення певних домінантних лідерських якостей.

Розробляючи проектні моделі освітніх реформ з позиції підвищення якості виховання, навчання та освіти, Міністерству освіти і науки України насамперед слід визначити засоби, що викликають мотивацію у студентському середовищі та в інших працівників цілісного навчального процесу. Тут слід виділити два взаємопов'язані резерви, що сприяють досягненню цієї мети. По-перше, системні вимоги, що висувуються випускникові на момент закінчення ВНЗ, повинні викликати у студента психологічне налаштування на постійне самовдосконалення, виходячи з того, що при допуску до захисту дипломної роботи або проекту до нього висувуються певні вимоги, незнання яких спричинить недопущення до державної атестації у встановлені терміни. Другим резервом, що викликає навчальну мотивацію, може служити створення у ВНЗ підтримки студентів щодо надання їм пільг щодо регулювання вартості навчання залежно від їхньої успішності. У цьому ж самому контексті можуть бути розглянуті і заходи щодо створення змагальної атмосфери стосовно підтримки студента з позиції результативності його навчання у межах освоєння конкретної дисципліни. Системні заходи, що викликають резерви мотивації умовних напрямів, повинні на завершальному етапі забезпечити

конкурентоспроможність випускника з позиції набуття ним якостей постійного пошуку та самовдосконалення. За такої аналогії можна обрати основні вектори, що викликають мотивацію для професорсько-викладацького складу, кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів вишу. Як і для студентського складу, резерви, що викликають мотивацію для досягнення найкращих результатів, можна підрозділити на дві великі групи [200, с. 114].

До першої групи можна віднести вимоги обов'язкового мінімуму, що висувуються до функціональної діяльності викладачів та до функціональних моделей кафедр, факультетів та відповідних відділів ВНЗ. Досягнення проектних цілей зазначених вимог забезпечать успішну діяльність працівників щодо участі у відкритих конкурсах на займані посади і просування службовими сходами. Наприклад, щодо призначення завідувачем кафедри на основі відкритого конкурсу на кожен наступний період, окрім загально кафедральних завдань, з функціональної позиції він повинен показати результат своєї діяльності у вигляді розробки підручників, навчальних посібників, наукових тем тощо. У разі невиконання зазначених вимог, на посаду завідувача кафедри може бути оголошений відкритий конкурс.

Стосовно резерву другого напрямку, то системні моделі підтримки професорсько-викладацького складу та інших працівників ВНЗ повинні забезпечити досягнення найкращих результатів з позиції матеріальної та моральної підтримки. До того ж може бути передбачено призначення персональних надбавок, а також чинники, що сприяють кар'єрному зростанню, – вручення почесних титулів визнання таланту.

Здійснені реформи у межах створення мотиваційної атмосфери у ВНЗ між студентами і викладачами, кафедрами та факультетами можуть продемонструвати, що взаємне поєднання заходів матеріального і морального заохочення щодо виконання загальної мети вишу можуть дати відчутні результати. До згаданих заходів можна віднести розробку і впровадження почесних студентських сертифікатів успішності, складання

заліків та іспитів з протоколів-угод, призначення надбавок до заробітної плати, заохочувальні заходи у межах оцінки діяльності структурних підрозділів ВНЗ на основі конкуренції[215, с. 130]. Творча і змагальна атмосфера у межах впровадження почесних студентських сертифікатів дозволила викликати у студентів максимальну зацікавленість в освоєнні програми навчання дисциплін, оскільки студент, який володіє цим сертифікатом, користується пільгою для дострокового складання іспитів і заліків. У межах реалізації державних механізмів управління виховними і виховно-освітніми технологіями становить інтерес впровадження у практику вручення почесного титулу визнання талантів для студентів і викладачів, сертифіката професійних умінь для випускника ВНЗ. Почесні титули визнання талантів можуть вручатися студентам за досягнення найкращих результатів у межах роботи наукових гуртків, гуртків за інтересами, науково-дослідних робіт та інших сфер діяльності. Почесні титули визнання таланту можуть бути вручені і викладачам за впровадження інтерактивних методів навчання, їхній науковий талант та майстерність[218].

Для підвищення якості освіти, певний ефект також може мати створення мотиваційної атмосфери для професорсько-викладацького складу ВНЗ щодо зацікавленості ним впроваджувати нові ідеї і технології у навчальний процесі. Щоб досягти зазначеної мети, можна практикувати отримання викладачами спеціальної ліцензії на право впровадження інтерактивних методів навчання у межах дисциплін, що викладаються. До того ж спеціальний відділ, що займається питаннями сертифікації, з огляду на рекомендації науково-методичної ради ВНЗ і додаткової експертизи відділу, видає ліцензію викладачам, які бажають впровадити інноваційні ідеї в дисципліни, що викладаються ними. На основі цієї ліцензії професорсько-викладацький склад може не лише впроваджувати інноваційні ідеї, але й підвищувати свій соціальний статус шляхом отримання персональної надбавки за кожен авторську пропозицію. Питання видачі ліцензії можна

регулювати спеціальним положенням, що затверджене вченою радою вищого навчального закладу.

Висновки до другого розділу

При теоретико-методологічному обґрунтуванні і виборі наукової домінанти, суті та завдань державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями автором аналізуються сучасні виховні процеси у вищих навчальних закладах, в результаті яких визначено наступні особливості розуміння суті виховання і освіти з боку студентів та викладачів ВНЗ. Також було зроблено висновки стосовно того, що «... виховання студента у ВНЗ повинне здійснюватися системно, послідовно, у межах не чужої людської моралі та етики», «... для студента достатньо шкільної обізнаності, самостійності і незалежності, особистої культури, знання історії та літератури, а у ВНЗ він повинен тільки вчитися і розвиватися», «... у кожної національності є своя специфіка розуміння цінностей виховання, тому неможливо розробити єдині правила і теорії виховання». Серед усіх висловлених пропозицій і оцінок, на наш погляд, найбільш тривожним є те, що усього 23 % студентів вважають, що висока освіченість стає причиною високої вихованості. Переважна більшість студентів дотримується цінностей, що засновані на традиціях, і має поверхневі оцінки суті виховання. Стосовно думки викладачів, то 56,5 % опитаних визнають, що незнайомі з системними теоріями і принципами державного управління виховним процесом у ВНЗ, оскільки під час здобуття базової освіти або навчання в аспірантурі для набуття цих навичок спеціальних курсів та програм не існувало. Їхній виховний досвід ґрунтується переважно на інтуїції та елементах реалізації програми навчання з конкретної дисципліни.

Отже, при реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями особливе місце займає детальне вивчення функціональної моделі кожного учасника цілісного навчального процесу і

визначення також ступеня взаємовпливу чинників з досягнення програмних цілей, стратегічних завдань на основі парного, або триєдиного зв'язку «студент – викладач, викладач – студент», «викладач – студент – кафедра», «факультет – кафедра – студент» і зворотного зв'язку та інші варіації комунікативного взаємозв'язку, взаємозбагачення, взаємокоординації між студентами, викладачами, кафедрами, факультетами та іншими структурними підрозділами вишу.

При виборі змісту, суті та ефективності реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями взято до уваги, що на «якість цінностей, цілей і норм впливають наступні чинники: формування, обговорення, аналіз, корекція на основі аналізу тенденції розвитку освіти та моніторингу, а на якість кінцевого результату – фізичне, психічне та моральне здоров'я, освіченість, інтелект, загальна культура, ціннісні орієнтації, самосвідомість, гідність, задоволення споживачів освітніми послугами, задоволеність усіх учасників освітнього процесу, навчально-методичний комплекс».

Теоретико-методологічне обґрунтування дидактичних цілей, зміст і суть державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями вказують на наступні особливості реалізації цієї ідеї в реальній навчальній практиці:

1. При застосуванні і класифікації виховно-освітніх технологій слід розглядати якість освіти випускника, якість освітньої установи та якість системи освіти у взаємозв'язку. Такий взаємозв'язок структурних компонентів досягнення якості освіти може бути прийнятий як перший крок обґрунтування доцільності на кожному етапі навчання і освоєння конкретної програми дисциплін. Також можна скласти умовну модель успішності студента, і на цій основі визначити компоненти досягнення професійної компетентності, здійснення системного контролю та моніторингу реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями.

2. При виборі змісту і застосування державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями слід враховувати чинники, пов'язані з адаптацією студента до середовища ВНЗ, його професійного саморозвитку, формування якостей творчої особистості, вміння ставити цілі, прогнозувати, вести аналіз, пропонувати, уміти визначати базові критерії ефективної роботи та багато інших показників, характеризуючи досягнутий рівень якості виховання студента для його самореалізації з обраного фаху.

Загалом теоретико-методологічний аналіз і вибір домінант державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями дозволяють вирішити процедурні методологічні, методичні та інші питання, що стосуються реального втілення висунутих ідей у практику підготовки фахівців у вищій школі. У цьому контексті розробка і впровадження виховних та освітніх технологій виходять з дотримання базового принципу, що учасники цілісного навчального процесу можуть обрати оптимальні шляхи досягнення заданої мети, і в цьому плані максимально виявити індивідуальну своєрідність, різні рівні творчої та інтелектуальної самостійності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Удосконалення механізму формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі

Для досягнення програмних цілей підвищення якості освіти, виховання та навчання величезна роль відводиться проблемі психологічного сприйняття нововведень студентською молоддю, розуміння їхньої суті, і на цій основі включення у процес впровадження інноваційних ідей у вищих навчальних закладах.

У зв'язку з цим вимагається, по-перше, провести роз'яснювальну роботу щодо поняття «Вища освіта»; по-друге, ознайомити студентів з труднощами і особливостями здобуття освіти в інших країнах світу, включаючи й ті, що належать до високорозвинених держав. Отже, студентська молодь має бути інформованою щодо вимог, які висуваються до фахівця в сучасних умовах. Факультети, кафедри та інші структурні підрозділи ВНЗ повинні розробити програми, що могли б реалізуватися не лише за участі професорсько-викладацького складу, адміністративних працівників, але й студентів відповідних напрямів та спеціальностей [25]. Для досягнення цієї мети доцільно проводити різні конкурси, інтелектуальні програми, що мають об'єднувальні вектори і напрямки для самореалізації студентів у вирішенні стратегічних завдань щодо прищеплення майбутнім фахівцям якості професіонала та лідера успішної команди. Тому в практиці багатьох вишів передбачаються структурні елементи, що дозволяють студентам реально брати участь в управлінні освітніми та виховними процесами, у такий спосіб забезпечувати дієвий зв'язок проектних цілей щодо випуску конкурентоздатного фахівця на основі вимог галузевих

професіограм, державних освітніх стандартів, навчальних планів та інших нормативно-правових документів вищої школи.

З позиції філософії освіти XXI століття вимагається, щоб виховне середовище вищого навчального закладу насамперед було спрямоване на те, щоб особа, яка знаходиться у процесі формування, вірила у свої можливості та могла б самоудосконалюватися залежно від вимог часу [30]. Програми ВНЗ з підтримки самоініціативи студентів можуть забезпечити також віру у справедливість не лише при оцінці знань, але й у наданні максимальних можливостей у взаємозв'язку з підприємствами, організацією наближення до критеріїв працевлаштування в умовах конкуренції на вільному ринку праці.

У межах реалізації спільних програм з факультетами і кафедрами студенти повинні усвідомити, що не умовні екзаменаційні оцінки забезпечать їм успіх в майбутній сфері їхньої діяльності, а професійні уміння у поєднанні з особистими якостями майбутнього лідера. Через це ініціативна група студентів, створюючи різні центри взаємопідтримки, може подати на розгляд адміністративних структур ВНЗ свої пропозиції щодо коригування і вибору критеріїв кафедр, факультетів, професорсько-викладацького складу та інших структурних підрозділів вишу. Умовна структурна схема участі студентів у впровадженні інноваційних ідей у ВНЗ може бути представлена таким чином (табл. 3).

Таблиця 3

**Структурна схема участі студентів в реалізації інноваційних ідей і
виховно-освітніх технологій у вищих навчальних закладах**

Сектор регулювання експертизи та стратегічних студентських досліджень ■ Студентський парламент ■ Центр соціологічних досліджень ■ Центр правового захисту студентів ■ Центр управління студентськими реформами ■ Центр взаємозв'язку зі студентськими міжнародними організаціями	Сектор впровадження ідей та самореалізації студентів ■ Студентський ліцензійний центр платних послуг і консультацій ■ Студентський центр впровадження інноваційних ідей у виробництво ■ Студентський центр управління освітніми та інформаційними акціями
--	---

Зважаючи на потенціал, який є у ВНЗ на основі рангового аналізу, можна визначити ефективні системи залучення студентів до реалізації різних інтелектуальних та освітніх програм у взаємозв'язку з базовими школами, підприємствами і організаціями. Таке завдання є актуальним в умовах переходу до ринкової економіки, коли багато довузівських освітніх установ потребують дієвої допомоги для впровадження нових ідей та проведення рекламно-роз'яснювальних заходів щодо умінь, навичок та знань випускників при виборі професії.

Прикладом залучення студентів до реалізації освітніх програм може стати проходження практики студентами в середніх школах, де встановлена сучасна комп'ютерна техніка. Можна запропонувати й інші різноманітні програми з залучення студентів, спрямовані на самореалізацію та розкриття

творчого потенціалу в майбутній професійній діяльності під умовною назвою «Участь студентів у розвитку інтелектуального потенціалу нації»[50].

Об'єктом співпраці студентів і кафедр можуть служити розробки спільних ідей у межах виконання самостійних завдань студентами. До того ж можна передбачити використання окремих тем і завдань у вигляді довідково-інформаційної бази для кожного наступного покоління студентів.

Головна стратегічна ідея розробки і впровадження державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями спрямована на підготовку фахівців, які усвідомлюють свою роль та відповідальність у забезпеченні прогресу і розвитку галузей та структур, в яких вони працюватимуть задля самоствердження в житті. Зміни, що відбуваються, у нинішньому столітті вимагають від фахівця постійно удосконалювати свої професійні якості, визнаючи при цьому людські цінності пріоритетними. У даному контексті доречно процитувати А. В. Луначарського, який сказав: «... абсолютно беззаперечним лишається той факт, що можна дуже багато чого знати, і абсолютно не змінюватися від цього» [73]. Отже, окрім володіння знаннями найважливіших елементів самопрезентації фахівця в суспільстві і його взаємозв'язків з навколишнім світом важливим стає рівень його вихованості та комунікабельності, «завоювання довіри» на усіх щаблях свого професійного зростання. Базисною основою набуття цих якостей є вибір ефективних методів і технологій виховання, включаючи усі сфери діяльності студента у закладах вищої освіти. В умовах змін, що відбуваються, висувуються ідеї та цілі з надією на те, щоб необхідними атрибутами нового століття були максимально важливі арбітри самореалізації, оскільки, маючи диплом про вищу освіту, випускник ВНЗ повинен для себе визначити те, що не лише у нього, як особистості, але і у будь-якої іншої людини, з якою він працюватиме у взаємодії, є певні інтереси. Потрібно засвоїти азбуку поваги інтересів інших і вважати цей принцип важливим етапом становлення та досягнення професійної зрілості[96, с. 89]. У зв'язку з цим розроблені програмні цілі інноваційних виховно-освітніх технологій повинні

сформувати у випускників шанобливе ставлення до канонів гуманізму і демократії, виходячи з того, що у кожного народу і країни є свої національні інтереси, ідеї та шляхи забезпечення економічної безпеки галузей в умовах конкуренції між державами. Впровадження виховно-освітніх технологій в реальній навчальній практиці, окрім урахування національних ідей та інтересів, передбачає необхідність формування у випускників ВНЗ умінь налагоджувати дружні і партнерські стосунки з усіма країнами та народами, шануючи їхню культурну спадщину, менталітет і звичаїв, засновані на принципах урахування загальнолюдських цінностей та норм моралі. Варіативні виховно-освітні технології та інноваційні моделі навчання передбачають те, що жодна країна світу не може в умовах глобалізації проблем та інтеграції нововведень у різних сферах виробництва існувати самостійно і успішно вирішувати свої соціально-економічні проблеми. Саме така постановка проблеми є особливо актуальною для країн СНД. Здобувши незалежність, кожна з них визначає шляхи свого розвитку з урахуванням дотримання правових норм в громадянському суспільстві. Для осмислення і вирішення різних проблем, окрім структурних важелів держави, потрібне залучення вчених та фахівців, включаючи й студентську молодь. Також стає необхідним керуватися простою аксіомою, яка полягає у тому, що коли студент не інформований про проблеми обраного ним фаху, то як він може ефективно приймати рішення, будучи фахівцем галузі? Отже, другою найважливішою умовою критерію ефективності реалізації державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями та інноваційними моделями навчання є ознайомлення студентів з рекламно-освітнім модулем економічного потенціалу країни, на базі якого складаються пошукові та науково-дослідні навчальні завдання [102, с. 89]. Вирішуючи і пропонуючи різні варіанти навчального завдання, студент – майбутній випускник – впевненіше наближається до реальної оцінки проблем та набуває досвіду «аналізатора» і «системного регулювальника» у кожній галузі, що можна умовно показати у вигляді наступної логічної моделі (рис. 3).

Ця модель є логічним завершенням розробки рекламно-освітнього модуля економічного потенціалу країни з позиції залучення студентів до вирішення проблемних і пошукових завдань, що сприяють формуванню у них бажання завжди бути у пошуку інноваційних ідей та їхнього впровадження у реальній практиці. Запропонована модель може також бути основною для співпраці між студентськими групами і центрами різних напрямів та спеціальностей.

Інноваційні моделі навчання і виховно-освітні технології освіти, що розробляються і впроваджуються для підвищення якості навчання та виховання, засновані на вищезгаданих алгоритмічних моделях, які передбачають, що конкурентоспроможність випускника досягається головним чином у процесі, коли студент на кожному етапі навчання може створити власну модель саморозвитку і на цій основі проводити порівняльний аналіз, що демонструє досягнутий ним рівень компетентності з обраного фаху.

Зроблений нами системний аналіз підготовки конкурентоспроможного фахівця з вищою освітою, який постійно перебував у виховному середовищі вищого навчального закладу, дозволяє розробити узагальнену модель випускника ВНЗ (рис. 4).

Рис. 4. Узагальнена модель випускника ВНЗ

Тому у структурній схемі узагальненої моделі випускника також зазначено якості, які він може сформувати в собі у процесі впровадження різних ігрових технологій, що надають можливість студентові виконувати різні «ролеві» функції з обраної спеціальності. Особливо цінним тут є те, що інноваційні моделі і технології навчають студента – майбутнього випускника – умінню формувати команду однодумців, інтелектуально розвинених особистостей, які вирізняються толерантністю і високою вихованістю. На кожному етапі реалізації навчально-освітніх технологій студент усвідомлює пріоритетну роль вихованості в єдиній гармонії з освіченістю. Ці результати досягаються шляхом системного взаємозв'язку дисциплін на основі розробки і впровадження прогностико-діагностичних навчальних планів та варіативних виховних технологій. Також передбачається, що у розрізі кожної дисципліни студенти залучаються до вирішення альтернативних навчальних завдань, що містять у собі елементи взаємозв'язку соціально-економічних, природничо-наукових, загально професійних та спеціальних дисциплін. Системний взаємозв'язок дисциплін у результаті забезпечить діагностичні знання, що дозволяють на кожному етапі навчання створити успішну модель діяльності студента і прийняти її як порівняльний аналог.

Отже, представлена на рис. 4. системна інформація демонструє, що ефективність впровадження інноваційних моделей навчання державних механізмів управління виховними технологіями досягається за допомогою того, що людина, навчаючись у ВНЗ, досягає такого рівня розвитку, при якому «... зовнішнім чинником виступає сукупність умов, що залежать від соціально-економічних та культурних умов». Стосовно дорослої людини, з позиції осмисленого ним сприйняття цього процесу, можна використовувати критерії, що виражаються поняттям вікового годинника, спрямовані на те, наскільки людина у своєму розвитку випереджає ключові соціальні події, що припадають на період дорослості, або відстає від них [106].

З урахуванням системного взаємозв'язку очікуваних ефектів випуску фахівця на основі впровадження дидактичних основ інноваційних моделей

навчання та варіативних механізмів управління виховно-освітніми технологіями можна навести наступну довідково-інформаційну базу, засновану на прогностико-діагностичних моделях навчання в єдиному контексті з критеріями, що характеризують рівень вихованості випускників, усвідомлюваного на основі самооцінки, зовнішньої оцінки та побудови власної моделі саморозвитку на кожному етапі навчання у ВНЗ.

До того ж слід врахувати стратегічні завдання інтеграції навчальних цілей з науково-дослідними розробками стосовно різних проблем обраної спеціальності. Такий підхід забезпечить впровадження проблемного та особистісно-орієнтованого засобів аналітичного навчання на основі суб'єктно-об'єктної взаємодії студента з викладачами та іншими учасниками цілісного навчального процесу.

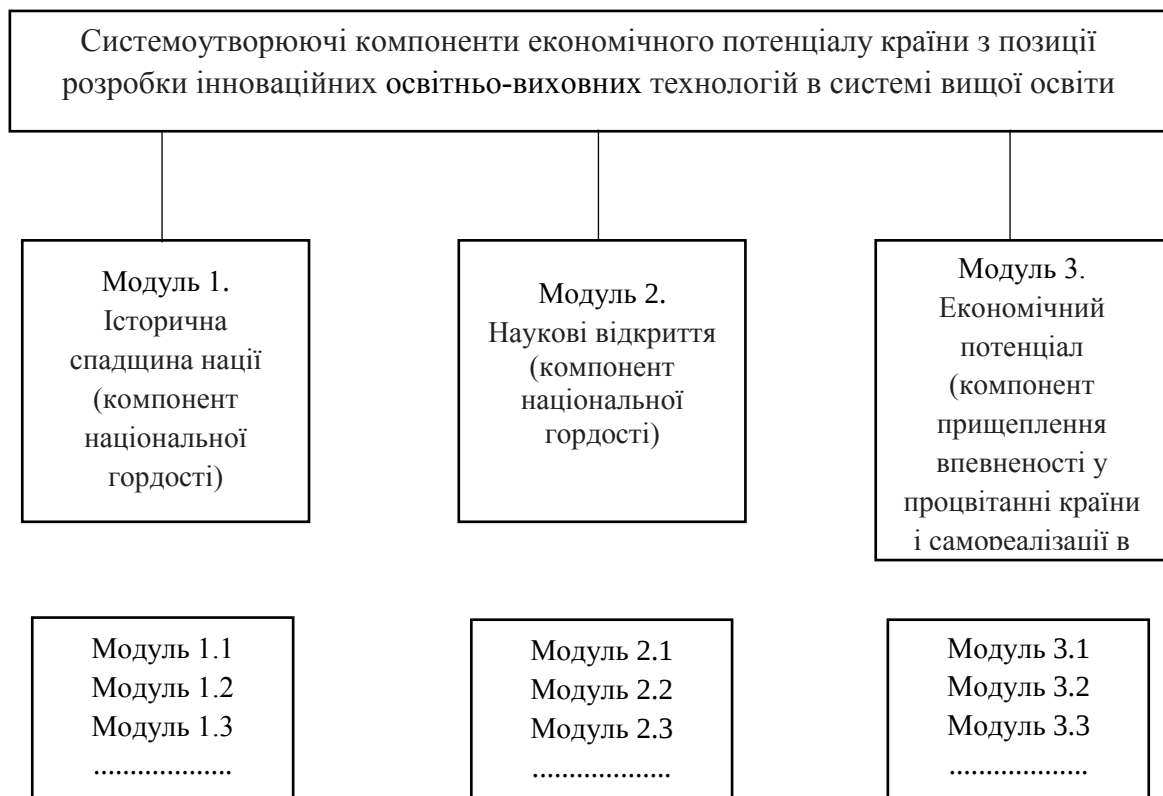

Рис. 5. Комплексні модулі економічного потенціалу країни з позиції розробки і впровадження варіативних виховних технологій та інноваційних моделей навчання у вищій школі

У кожен модуль (рис. 5.) можна внести певну дидактичну мету та стратегічні завдання проблем державного виховання. Наявність достовірної інформації про історичну спадщину наукових відкриттів є компонентом освіченого студента, а вміння оцінити і створити власну модель саморозвитку для розуміння соціально-економічних проблем та самореалізації в житті складають компоненти вихованості та прищеплення якостей самовдосконалення. У межах виховно-освітніх технологій, що реалізуються з позиції осмислення економічного потенціалу країни (Батьківщини), вміння берегти творчу спадщину своєї нації та долучення до розвитку своєї країни з урахуванням невідомо зростаючих можливостей нового століття роблять це завдання важливим та актуальним у найближчій перспективі [123, с. 57].

Як показав аналіз, першочерговими складовими структурними компонентами, що входять до переліку базових нормативно-правових документів у вищій школі, є: перспективний план підготовки кадрів та їхня затребуваність у галузях економічного потенціалу держави; системні вимоги, засновані на прогностичних показниках навичок, знань та умінь претендента на здобуття вищої освіти у конкретних галузях і сферах діяльності фахівця (кваліфікаційні вимоги – професіограми); державні освітні стандарти за напрямками та спеціальностями; навчальні плани спеціальностей, робочі навчальні плани із зазначенням термінів та етапів реалізації графіка навчального процесу; затверджені робочі програми з кожної навчальної дисципліни, розроблені з урахуванням вимог державних освітніх стандартів та низка інших взаємодоповняльних документів [128, с. 80]. Цей комплекс нормативно-правових документів повинен забезпечити випуск конкурентоздатних фахівців, які відповідають не лише галузевим професіограмам, але і міжнародним вимогам, структурна схема яких викладена в узагальненій моделі випускника ВНЗ. Тому нами під конкурентоспроможністю випускника пропонується приймати умову: «... наскільки претендент сумарно засвоїв програмні цілі навчання у ВНЗ

тачи виправдовує рівень його компетенції і професійної мобільності засоби, вкладені у досягнення проектних цілей професіограм та ефективної моделі фахівця з присвоєної йому кваліфікації» [134, с. 111]. Відомості і теоретико-методологічні основи проблем, пов'язані з упровадженням інноваційних моделей навчання та виховання у ВНЗ, розкриті у нормативних актах та звітах Міністерства освіти і науки України – досліджені і систематизовані нами, вказують, що окрім професійних знань, умінь та навичок особливі вимоги висуваються до рівня вихованості і придбаних особистих якостей випускника ВНЗ – майбутнього керівника, члена та лідера успішної команди. Ці питання є важливою і актуальною проблемою теорії та практики наукових досліджень. Важливість та актуальність цієї теми може бути обґрунтована тим, що з точки зору розвитку людини, її суспільного буття ХХІ століття виявило цілу низку надзвичайно глибоких протиріч і парадоксів. Основою цих протиріч стали стосунки «людина – суспільство». Саме тут, у цьому просторі, різко зросла кількість своєрідних «обертань» суспільства, його інститутів проти людини... Усе це призводить до того, що у людини розвивається відчуття залежності від світової матеріально-економічної системи, очікування від неї непередбачуваних небезпек і погроз, до того ж погроз, що зачіпають самі основи людського буття [11]. Ця оцінка ще раз переконує у значущості і актуальності для людини уміти з безлічі варіантів та підходів знаходити оптимальні шляхи для досягнення мети, оскільки зміни, що відбуваються у світі, їхня динаміка і непередбачуваність можуть торкнутися різних проблем, де людина перебуває у взаємодії із зовнішнім світом та в постійному пошуку сенсу самореалізації в житті. Усе це переконує у необхідності моделювання найрізноманітніших процесів для набуття певного досвіду у студента – майбутнього фахівця – у межах реалізації графіка навчального процесу у вищому навчальному закладі. Задля досягнення цієї мети у структурну схему цього графіка включено такі взаємодоповнюючі чинники і параметри, як освоєння теоретичного матеріалу з кожної дисципліни, організація екзаменаційних сесій, періодичні канікули,

навчальні та виробничі практики, включаючи питання дипломного проектування. Кожен з цих компонентів має певний часовий ресурс, що дозволяє розробити і впровадити варіативні виховні технології та інноваційні моделі навчання.

Слід зазначити, що для здобуття відповідного рівня освіти – бакалавра або спеціаліста галузі–студентові у межах передбачених норм вищої школи потрібно до 1500 днів або ж 250–260 тижнів, що витрачаються на освоєння програми, складання заліків та іспитів, проходження практики, виконання дипломної роботи та проходження підсумкової атестації.

З урахуванням проведеного статистичного аналізу можна констатувати, що при підготовці фахівців вищі навчальні заклади можуть виконувати функції своєрідних лабораторій з професійного загартування майбутніх фахівців, реалізуючи при цьому різні моделі виховно-освітніх технологій. Під збірною назвою термінів «варіативні виховні технології», «виховно-освітні технології», «інноваційні моделі навчання» мається на увазі також системна взаємодія основних підрозділів вищих навчальних закладів у підготовці фахівців, що здійснюється у межах державних освітніх стандартів, навчальних планів, класифікаційних вимог та державних атестацій. Це завдання припускає побудову наступного базового модуля, де діяльність студента розглядається у постійному вдосконаленні та у взаємодії парної системи: «викладач – студент», «студент – викладач» та тривимірної системи: «студент – викладач – кафедра», «кафедра – викладач – студент», «факультет – кафедра – студент», «студент – кафедра – факультет», «кафедра – студент – факультет».

Розробка і впровадження державних механізмів управління виховними і освітніми технологіями, що спрямовані на підготовку конкурентоздатних фахівців в умовах інноваційної діяльності ВНЗ, може бути здійснені у наступній послідовності:

1. Розробка концептуальної програми та моделі освітніх реформ підготовки конкурентоздатного фахівця ВНЗ з позиції урахування

загальнолюдських цінностей, національних ідей, проектних цілей галузевих професіограм, нормативно-правових документів, державних освітніх стандартів та вимог міжнародних стандартів за конкретними напрямками і спеціальностями.

2. Розробка і впровадження ВНЗ узагальнених моделей студента, випускника, а також ефективної моделі фахівця і вироблення на цій основі цільової програми впровадження інноваційних педагогічних та виховних технологій.

3. Створення модуля виховно-освітніх технологій як альтернативи навчально-виховним процесам з позиції створення навчальної мотивації, оптимізації, ефективності та прогнозованості в реалізації програмних цілей виховання, навчання та освіти у ВНЗ [60; 61].

4. Розробка рекламного модуля з позиції можливостей навчального закладу, що надаються студентам з урахуванням кадрового потенціалу, матеріально-технічної бази, бібліотечного фонду, центру інформаційних технологій, навчально-лабораторної та наукової бази, зовнішніх зв'язків центрами з впровадження ідей і задумів студентів у взаємодії з професорсько-викладацьким складом, кафедрами, факультетами та іншими структурними підрозділами ВНЗ.

5. Ознайомлення студентів з основними положеннями статуту ВНЗ і нормативно-правовими документами з обраної спеціальності, включаючи навчальні плани та державні освітні стандарти.

6. Ознайомлення студентів з етичним кодексом та ефективною моделлю діяльності студента з позиції постійного пошуку і уміння здобувати знання на основі самоосвіти та прояву усвідомленої активності.

7. Ознайомлення студентів з базисними критеріями, що висуваються до випускника ВНЗ, виходячи з вимог професійної компетентності, мобільності і особистих якостей, що впливають з відповідності вимогам ефективної моделі фахівця, володіння державною та іноземними мовами, уміння користуватися сучасними інформаційними технологіями, знаннями

загальнолюдських, національних ідей та цінностей. У межах прогнозованості і результативності навчання студент офіційно повідомляється, що у міру завершення навчання за обраним фахом у ВНЗ, окрім додатка до диплома, де зазначено підсумкові оцінки за дисциплінами, випускникові видається сертифікат професійних умінь за рішенням завдань у рамках його професії. Цей сертифікат може служити ступенем оцінки його компетенції як фахівця при прийомі на роботу[63].

8. Створення довідково-інформаційної бази, що містить відомості про кафедри і факультети з зазначенням діяльності гуртків, наукових тем викладачів, можливостей навчальних і наукових лабораторій для проведення науково-дослідної роботи студентів та інших довідкових матеріалів, де студенти і викладачі можуть спільно стати учасниками впровадження інноваційних ідей як у ВНЗ, так і в інших сферах діяльності студента з обраної спеціальності.

9. Заповнення кожним студентом опитувача(анкети)у вигляді карти діагностики з позиції набору початкових даних для складання соціально-демографічного та інтелектуального портрета студента до його вступу до вишу і взяття цих даних за вихідну позицію для подальшого варіативного порівняння професійного зростання та розвитку в наступні роки навчання.

10. З використанням теорії і практики методів математичної обробки в психології, психологічного тестування та проведення педагогічних експериментів, створення загальної бази даних усього контингенту студентів, і на цій основі розподіл їх залежно від ідентифікації умовних індексів за нахилами, інтересами і можливими варіантами ефективного залучення до реалізації цільових програм у ВНЗ.

11. Систематизація початкових даних для складання довідково-інформаційної бази по кожній академічній групі деканатами ВНЗ. Дані соціально-демографічного портрета студентів можуть бути використані провідними викладачами для організації наукових гуртків, гуртків за

інтересами та видачі варіативних завдань для самостійних робіт студентів з кожної дисципліни навчального плану.

12. Розробка концепції організаційно-виховної роботи з урахуванням участі професорсько-викладацького складу, кураторів академічних груп, факультетів та інших структурних підрозділів ВНЗ, виходячи з того, що особа студента розглядається як відкрита система, здатна розвиватися в культурному та інтелектуальному середовищі ВНЗ і за його межами.

13. Розробка методологічних основ управління виховним процесом у ВНЗ шляхом складання і ознайомлення учасників навчального процесу з ефективною моделлю професійної діяльності професорсько-викладацького складу, функціональною моделлю кафедр, факультетів і координуючих відділів, виходячи з регулювання та досягнення максимального виховного ефекту у ВНЗ.

14. Розробка порівняльних критеріїв оцінки якості виховання, освіти, навчання і ознайомлення усіх учасників цілісного навчального та виховного процесу із зазначеними критеріями.

15. Ознайомлення студентів з моделлю «суб'єктно-об'єктної» взаємодії з професорсько-викладацьким складом ВНЗ.

16. Проведення тренінгів зі студентами з подальшим ознайомлення їх з основами самооцінки, саморегуляції і самовдосконалення у ВНЗ у межах кураторських занять або курсу «Вступ до фаху».

17. Ознайомлення студентів з узагальненою моделлю студента для системного пошуку і прояву усвідомленої активності та з узагальненою моделлю випускника як об'єкта самооцінки, саморегуляції, самовдосконалення для оцінки рівня професійності з обраного фаху.

18. Ознайомлення студентів із загальними вимогами, правилами і критеріями виконання самостійних робіт за дисциплінами навчального плану, у межах вимог державних освітніх стандартів.

19. У межах стратегічних цільових завдань складання енциклопедії професійного зростання студента з обраної спеціальності, впровадження

інноваційних наукових технологій, спрямованих на розвиток довготривалої пам'яті та уміння викладати свої висновки з використанням правил граматики, блоку мовних дисциплін, забезпечуючи у такий спосіб безперервність самоосвіти студента у ВНЗ.

20. У межах реалізації програми «Вступ до фаху» навчити студентів основ і цільових завдань розробки власної моделі саморозвитку під егідою «Освіта крізь усе життя». Проведення кафедрами і факультетами системної роботи з розвитку цих якостей у студентів на наступних етапах навчання у ВНЗ.

21. Розробка комплексних модулів з позиції освітньої, виховної і розвиваючої функцій кожної дисципліни у межах навчальних планів, спеціальностей та напрямів[200, с. 167].

22. Створення виховного середовища у ВНЗ, що дозволяє студентам спільно з професорсько-викладацьким складом, кафедрами і факультетами удосконалювати свої особисті якості. У межах передбачених цільових завдань створювати виховне середовище та впроваджувати творчі моделі взаємин, що спрямовані на досягнення розвитку професійної комунікативності у студентів – майбутніх випускників ВНЗ.

23. Залучення студентів до вирішення завдань, що впливають з реалізації програмних цілей інноваційних процесів у ВНЗ, шляхом створення різних центрів, клубів, гуртків та інших форм творчих об'єднань студентської молоді, спрямованих на вироблення пропозицій з удосконалення змісту та методів впровадження цих процесів у ВНЗ.

24. Створення у ВНЗ незалежного відділу (центру) з експертизи і сертифікації розробок та впровадження нововведень у межах навчально-виховного процесу. Розробка Положення про функціональну діяльність цього відділу (центру).

25. Створення ініціативної студентської служби з вироблення пропозицій щодо впровадження інноваційних технологій у ВНЗ,

включаючи створення студентського центру апеляційної комісії, що бере участь у розв'язанні суперечок і конфліктних ситуацій за участі кафедр та факультетів.

26. Розробка серії сертифікатів, спрямованих на створення мотивації у навчальній діяльності студентів, визнання професійної компетентності за рішенням конкретних завдань з обраного фаху, професійних умінь і навичок у межах освоєння програми навчання у ВНЗ.

27. Розробка конкурсних умов оцінки діяльності студентів, викладачів, кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів на основі вироблення системних заходів, що мотивують досягнення найкращих результатів кожним учасником або сектором навчально-виховного процесу у ВНЗ.

28. Проведення моніторингу динаміки змін набору особистих якостей і професійних умінь на основі системного аналізу карти діагностики студентів як базисної основи ефективності реалізації програмних цілей навчання та виховання у ВНЗ.

29. Проведення цільових наукових експериментів з метою впровадження виховно-освітніх технологій, спрямованих на підвищення якості виховання, навчання і освіти, сприяючи досягненню рівня конкурентоздатного фахівця на вільному ринку праці з позиції професійної мобільності та компетентності[198, с. 111].

30. Проведення відкритих конкурсів з тем і заявок, спрямованих на впровадження інноваційних ідей із залученням грантів, коштів спонсорів та інших зацікавлених організацій, забезпечуючи паралельно участь студентів, кафедр та факультетів на основі конкурсного відбору у вирішенні необхідних завдань.

31. Складання короткої інформаційно-довідкової бази діяльності ВНЗ за кожен навчальний рік із зазначенням найбільших успіхів і конкретного внеску студентів, професорсько-викладацького складу кафедр та факультетів у досягненні згаданих результатів.

32. Проведення періодичних студентських, кафедральних, факультетських виставок, презентацій з метою створення творчої атмосфери, офіційного визнання таланту у справі досягнення конкретних авторських розробок, відкриттів, пропозицій студентів спільно з професорсько-викладацьким складом кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів ВНЗ у межах програми співпраці і партнерства.

33. Розробка навчальних, прогностико-діагностичних навчальних планів і програм у взаємозв'язку та взаємодоповненні з дисциплінами, спрямованими на раціональне використання навчального часу і розвиток у студентів творчого підходу до виконання самостійних робіт у межах дисциплін, за блоками і напрямками.

34. Впровадження інтерактивних методів навчання у межах вивчення блоку гуманітарних дисциплін та дисциплін за фахом, спрямованих на виховання у студентів якостей працювати у складі колективу та умінь добирати персонал для створення успішної команди у майбутній професійній діяльності.

35. Розробка самонавчальної і саморозвиваючої програми з самоосвіти студентів, спрямованої на ознайомлення їх з традиціями та історичною спадщиною народів світу з позиції, що кожен з народів має свою культуру, менталітет, традиції та звичаї. Для кожного народу такі поняття, як пошана, людська гідність, гордість, взаємопідтримка мають однакову значущість, усвідомлення яких є елементом прояву вихованості та освіченості.

Поданий алгоритм дозволяє послідовно вирішувати організаційні та стратегічні завдання розробки і впровадження виховних та виховно-освітніх технологій у ВНЗ.

3.2. Впровадження інноваційних механізмів сучасних виховних технологій в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів.

Розробляючи напрями концептуальної програми та стратегії освітніх реформ підготовки конкурентоздатного фахівця з позиції урахування загальнолюдських цінностей та національних ідей, вищі навчальні заклади у такий спосіб забезпечують зрозумілість своїх намірів на рівні кафедр, факультетів, відділів, залучаючи до цього процесу професорсько-викладацький та студентський склад. Вони мають конкретні можливості щодо реалізації програмних цілей підготовки кадрів з урахуванням вимог професійної компетентності та мобільності, мають відповідні особисті якостями в умовах вільного ринку праці. Беручи за основу цей документ, кожна структурна одиниця ВНЗ може розробити і залучати працівників до досягнення поставленого завдання.

Узагальнену модель студента, випускника та ефективну модель фахівця кожен виш може розробити, виходячи з цілей і завдань освітніх реформ на конкурсній основі. Це завдання випливає з того, що, знаходячись у закладі вищої освіти, студентові для отримання кваліфікації бакалавра знадобиться щонайменше чотири роки, а для отримання диплома магістра – не менше шести років. Природно, у зазначений період знання, отримані студентом, можуть «застаріти», а отже випускник ВНЗ повинен мати базисні знання та якості, що не можуть істотно піддаватися змінам у часі [73]. В узагальнену модель студента і випускника повинні включатися саме ці параметри. Наприклад, знання, пов'язані із захистом національних інтересів, виступають постійними домінантами, що характеризують рівень зрілості людини та його відданість своїй країні. Також повинна спрацьовувати здатність студента прогнозувати і усвідомлювати ступінь своєї відповідальності у

справі освоєння програмних цілей з обраної спеціальності, до того ж професорсько-викладацький склад повинен стати своєрідним регулятивом в управління цілісним навчальним процесом, що спрямований на формування у студентів основ самооцінки, саморегуляції та самовдосконалення, і прийняти модулі виховно-освітніх технологій на альтернативній та багатоваріантній основі. У цьому контексті кафедри, факультети та інші підрозділи ВНЗ створюють виховне та інтелектуальне середовище, що дозволяє кожному студентові визначити індивідуальну траєкторію та авторські підходи у досягненні мети з обраної спеціальності [97].

При вступі до вишу студент повинен мати вичерпну інформацію про структуру і функціональні обов'язки кожного сектора із зазначенням кафедр, факультетів, лабораторій та центрів, де він має право і може користуватися наданими можливостями для саморозвитку. Це завдання впливає з того, що студент в період навчання у ВНЗ удосконалює навички ефективного використання часу, відведеного на освоєння програми з обраного фаху.

ВНЗ є важливою віхою не лише у розвитку особистості студента з позиції майбутнього фаху, але й виховання у майбутнього фахівця усвідомлення почуття відповідальності, поваги до канонів демократії, захисту прав і свобод людини. На його формування впливають нормативний та організаційний механізми державного управління, а саме: вступаючи до вишу, студент повинен ознайомитися з нормативно-правовими документами, навчальними планами та державними освітніми стандартами з обраної спеціальності. Ознайомившись з зазначеними документами, студент повинен усвідомити, що ВНЗ надає йому можливість не лише стати професіоналом, але й навчитися шанувати закони цивілізованих взаємин між людьми, захищати інтереси та обстоювати свої права у межах етичного кодексу.

Етичний кодекс студента та ефективна модель його діяльності виступають своєрідними регулятивами під час його адаптації у виші. У межах дотримання певних правил студент повинен навчитися основ комунікативної компетентності та уміння реалізувати свій творчий та інтелектуальний потенціал у взаєминах.

Після вступу до вишу, студент повинен чітко уявляти, які вимоги можуть висуватися до нього як випускника. Тому випускник має бути попередженим, що при написанні ділового листа, який складається з 60 слів, він не повинен допустити жодної помилки, за хвилину набрати щонайменше 60 символів за заданим текстом на комп'ютері, за 5 хвилин перекласти щонайменше 20 слів тексту за фахом та виконати низку інших спеціальних вимог у межах майбутньої професійної діяльності [5, с. 89]. У разі невиконання цих вимог, випускникові ВНЗ видається тимчасова довідка із зазначенням термінів його вступу та закінчення, зі збереженням права на повторну перевірку його професійних умінь в спеціальній апеляційній комісії. Через певний проміжок часу, коли випускник упевнений у своїх знаннях, уміннях та навичках, він зможе пройти повторну контрольну перевірку і отримати право на захист підсумкової роботи з метою отримання диплома про вищу освіту. Даний підхід, природно, є спірним і вимагає законодавчого обґрунтування з боку державних органів. Водночас у тих країнах, де є соціально-економічні проблеми і відсутні явні ознаки мотивації для здобуття сучасної освіти та можливості бути працевлаштованим з обраної професії, такі заходи можуть розглядатися як експериментальна модель збереження іміджу вищої освіти з метою виключення прецедентів, які б сприяли падінню престижу здобуття вищої освіти, незалежно від результату навчання у ВНЗ.

Для досягнення ефективної взаємодії студентів з професорсько-викладацьким складом, кафедрами та факультетами є доцільним створити періодичну довідково-інформаційну базу і використовувати ці дані для

реалізації спільних програм. Тому оголошення відкритих конкурсів, проведення виставок семестрових робіт, виконання реальних курсових робіт та проектів можуть стати базисами і надійними компонентами для розробки та реалізації програми професійної адаптації студента у ВНЗ та інших сферах його взаємодії [21, с. 63].

З позиції ефективності вкладених коштів, витрачених на підготовку фахівців незалежно від джерел фінансування, важливим є питання про рівень професійних умінь і особистих якостей абітурієнтів, які вступають до вишу, а також про рівень професіоналізму і набору особистих якостей після завершення навчання. Для досягнення цієї мети кожному студентові пропонується, у міру вступу до вишу, на основі самооцінки заповнити спеціальну карту, виходячи з якої можна уявити його соціально-демографічний портрет. Ця карта виступає початковим пунктом, тобто само презентацією першокурсника у ВНЗ. Для здійснення цього завдання існують різні методи і підходи вивчення та виявлення заданих параметрів оцінки психофізіологічних та особистих якостей людини. Стосовно виявлення особливостей особистих якостей та інтелектуального рівня студентів, то практична реалізація такої методики показала свою ефективність і результативність при складанні соціально-демографічного портрета студента, адже нерідко академічні групи у ВНЗ формуються з визначеної кількості студентів, які вирізняються за своїми індивідуальними здібностями, схильностями та рівнем інтелекту. Якщо ставити за мету класифікувати студентів за умовним індексом «ідентичності» їхніх схильностей та інтересів, то, з точки зору теорії і практики науки про психологію та педагогіку, пропонований умовний пошук може сприяти розробці особистісно-орієнтованих програм розвитку та саморозвитку претендентів на здобуття вищої освіти.

З метою оптимізації завдань, що здійснюються у межах впровадження виховно-освітніх технологій, пропонується розробити стратегію (або концепцію) організаційно-виховної роботи у ВНЗ. Ця

програма повинна забезпечити безперервність і взаємодопомогу виховних робіт у взаємозв'язку з кураторами академічних груп, кафедрами та факультетами вишу. Головна мета концепції має бути спрямована на недопущення повторюваності і безсистемності робіт, що проводяться в єдиному змістовно-смысловому контексті. Передбачені тематики і технології їхньої реалізації повинні розглядати студента як відкриту систему, здатну саморозвиватися у ВНЗ. Незважаючи на випуск численної кількості книг, монографій та інших робіт з теорії і методики виховання, питання, пов'язані з реалізацією програмних комплексів досягнення мети виховання в процесі навчання і освіти у ВНЗ, залишаються маловивченими[28].

На нашу думку, а також виходячи з проведеного аналізу теоретичного наукового матеріалу, впровадження виховно-освітніх технологій вимагає вироблення загальних принципів оцінки ефективності реалізації програмних цілей, досягнення професійних умінь та набору особистих якостей студентів на кожному етапі навчання у ВНЗ. Тому нами детально проаналізовано місце і роль учасників цілісного навчального процесу у вищому навчальному закладі, тобто визначено ефективність професійної діяльності викладача та функціональна модель структурних підрозділів навчальних закладів з урахуванням їхньої значущості в реалізації державних механізмів освітніх та виховних технологій. Для підвищення ефективності і результативності впровадження інноваційних технологій вимагається, щоб учасники навчально-виховного процесу стали прибічниками вивчення та впровадження інноваційних методів своєї діяльності. Для досягнення цієї мети доцільним є проведення цільових соціологічних досліджень, а також тренінгів з професорсько-викладацьким складом та кураторами академічних груп. Якщо у цьому напрямку не буде досягнуто відповідних результатів, то не буде відчутною ефективність проведених заходів із залученням студентських груп та викладачів.

Згідно з висновками робіт, що присвячені проблемі державного управління і розвитку навчально-науково-виховної роботи у вищих навчальних закладах, кожен виш повинен розробити системну програму управління якістю освіти і функціональною діяльністю кафедр, факультетів та інших структурних підрозділів, а також узгоджувати дану програму з регулятивно-нормативними документами Міністерства освіти і науки України. Від того, наскільки цільові завдання цього напрямку будуть сприйняті викладачами та іншими учасниками навчального і виховного процесу, залежать проектні показники якості виховання, навчання і освіти у ВНЗ [32, с. 128].

У межах реалізації державних механізмів управління виховними і виховно-освітніми технологіями потрібні особливі творчі форми співпраці та співтворчості у взаєминах студента і викладача, викладача і студента на основі визнання одне одного як осіб з творчим та інтелектуальним потенціалом. Деякі відомості про особливості і виховний потенціал різних форм взаємин викладачів та студентів ВНЗ, наведені у спеціальній літературі, були нами визначені та проаналізовані у ході роботи з теоретичним матеріалом за темою нашого наукового дослідження, адже стратегічна мета формування державних механізмів виховного потенціалу – викликати у студентів усвідомлену активність в освоєнні програми з обраного фаху і прищепити їм якості самооцінки, саморегуляції та самовдосконаленням. Є доцільним надати студентам можливість ознайомитися з узагальненою моделлю студента і фахівця у міру вступу до вишу. Вивчаючи структурні вимоги згаданих моделей у межах кураторських та інших видів тренінгів, студент повинен навчитися складати програми саморозвитку і раціонально використовувати можливості ВНЗ, різних центрів та базових підприємств для досягнення цієї мети.

Студент, як майбутній управлінець та керівник, працівник галузі публічного управління і людина, яка знаходиться у сфері підготовки

рішень, прийому, обробки та складання різної документації, ділового листування, повинен набути навичок роботи з основ ділової кореспонденції. Головним резервом набуття цих якостей студентом є виконання семестрових завдань, курсових робіт та проектів, наукових повідомлень, рефератів, звітів у сфері його діяльності. Якщо у межах виконання кожної роботи студент у взаємодії з викладачами, кафедрами та іншими навчальними центрами стикатиметься з різними вимогами, то у результаті по закінченні ВНЗ він, як фахівець галузі публічного управління, може виявити некомпетентність в цій сфері. Для попередження цього негативного факту доцільно розробити серії навчально-регулятивних документів, де мають бути наведені основні принципи з виконання письмових робіт, виходячи з вимог нормативних документів [47, с. 118].

Студент на основі самооцінки і зовнішньої оцінки повинен навчитися складати енциклопедію свого професійного зростання. Виховний ефект від цього процесу є одним з показників розвитку діагностованого студента. У межах реалізації виховних і виховно-освітніх технологій передбачається, що студент, виходячи з базових принципів філософії освіти XXI століття, навчиться проектувати, планувати та аналізувати етапи свого зростання.

Структурними компонентами комплексних модулів державних механізмів освітньо-виховних технологій виховного процесу у вищих навчальних закладах України є: концепція управління якістю освіти, виховання та навчання у вигляді узагальненої моделі студента і випускника ВНЗ, прогностико-діагностичний навчальний план з кожного напрямку і фаху, ефективна модель випускника, системні вимоги до професійних знань та умінь студентів на кожному етапі навчання у ВНЗ.

Проте без реальної участі студентів у реалізації стратегічних напрямів інноваційного процесу у ВНЗ неможливо досягти очікуваного ефекту від впровадження різних наукових технологій, в яких розглядаються питання

підвищення ефективності і результативності навчальних занять, лабораторних робіт, практичних занять та інших чинників, що визначають значущі компоненти якості виховання, навчання і освіти у вищих навчальних закладах. У зв'язку з цим пропонується залучати студентів до проведення тематичних соціологічних досліджень, конкурсів з розробки ідей удосконалення навчально-виховних процесів у ВНЗ [51, с. 56]. Актуальним є питання створення тематики, на базі якої можна виконати курсові роботи і проекти, семестрові і дипломні роботи та низку інших робіт, в яких студенти під керівництвом викладача можуть створити «мозковий центр» і на цій основі запропонувати наближені до реальних завдань варіанти вирішення проблем, що існують у ВНЗ. Виховним ефектом цього процесу є те, що студент у цьому процесі навчиться здійснювати науковий пошук і знаходити варіативні рішення, які мають прикладне значення у сфері його майбутньої професії.

Як показує вивчення теоретичного наукового матеріалу за обраною тематикою, будь-яке нововведення вимагає ретельного аналізу і експертної оцінки змістовної суті з позиції теоретичної та практичної значущості, оскільки при проведенні освітніх реформ з урахуванням загальнолюдських цінностей і національних ідей вимагається наукове осмислення кожного з варіантів рішення. Отже, у ВНЗ можна створити спеціальний центр з експертизи, сертифікації, розробки і впровадження нововведень у межах навчально-виховних процесів. Це завдання передбачає, що викладачі, кафедри та інші структурні підрозділи до внесення нововведень на розгляд науково-методичної або вченої ради звертаються до цього відділу (центру) для експертної оцінки нововведень, що впроваджуються у навчально-виховний процес. Цей відділ (центр) видає авторам і розробникам спеціальний сертифікат на право утілення запропонованої ідеї в навчальній практиці. Забезпечуючи практичну реалізацію завдань, що впливають з реформування різних аспектів навчання, виховання і освіти у ВНЗ, відділ експертизи та сертифікації в логічному взаємозв'язку працює з науково-

методичною радою. Стосовно прагнення кафедр, факультетів і професорсько-викладацького складу брати участь у впровадженні інноваційних ідей у навчально-виховний процес, то ця робота пов'язана з різними видами мотивації, заснованими на фінансовій підтримці, піднятті престижу авторських підходів або іміджу новаторських підходів у ВНЗ [73]. Наприклад, викладачі, які отримують від Центру експертизи і сертифікації сертифікат на право впровадження нових навчальних технологій у межах викладання конкретної дисципліни, отримують надбавку до заробітної плати у розмірі 20 % від базового показника.

Але головним з найважливіших пунктів інноваційної діяльності ВНЗ є створення атмосфери довіри при складанні заліків та іспитів за підсумками освоєння блоку дисциплін навчальних семестрів. Методи підсумкового контролю, що практикуються у ВНЗ, можна умовно поділити на класичні методи та комбіновані форми організації екзаменаційних сесій, передбачені навчальними планами за напрямками і спеціальностями. Класична модель, здебільшого, передбачає організацію перевірок знань за системою «студент – викладач». Модернізований варіант перевірки знань студентів передбачає виставляння підсумкових оцінок на предметних комісіях у складі щонайменше двох екзаменаторів. При організації екзаменаційних сесій практикуються як тестові форми складання іспитів, так і діалогова система спілкування студента з викладачем. Кожен ВНЗ з урахуванням специфіки підготовки кадрів на рівні кафедр і факультетів приймає загальні правила і процедури прийому заліків та іспитів і впроваджує індивідуальні підходи реформ та нововведень в цьому напрямі.

Для створення творчої атмосфери, що активізує діяльність студентів, підняття престижу і ролі викладача у справі впровадження інноваційних навчальних технологій, пропонується розробка та впровадження серії документів, що стимулюють досягнення найкращих результатів. До таких документів можна віднести розробку і впровадження почесних студентських сертифікатів успішності, почесного титулу визнання таланту, сертифіката

професійних умінь та низку інших заохочувальних заходів, що сприяють природній мотивації у межах навчально-виховного процесу у ВНЗ. У роботах українських вчених наведено детальну інформацію із зазначенням методологічних основ і шляхів практичної реалізації цих методів в умовах впровадження нових державних механізмів державного управління освітніми та виховними технологіями в системі вищої освіти[76; 82; 98].

Тому інноваційні процеси у ВНЗ вимагають створення творчої і ділової психологічної атмосфери між студентами, викладачами, кафедрами, факультетами та іншими структурними підрозділами. У цьому сенсі має бути поміченим і оціненим кожен почин та намір авторів бути реалізованими на практиці. Для управління загальними інноваційними процесами у ВНЗ потрібна розробка системних заходів, спрямованих на мотивацію учасників освітнього та виховного процесу. Порівняльні модулі тут можуть бути використані як критерії конкурентної оцінки діяльності усіх учасників освітнього та виховного процесу. У ході навчально-виховного процесу із залученням інноваційних технологій можна виявити викладача, який має найкращу результативність у межах функціональної діяльності, кафедр, факультетів, що досягли проектних цілей концептуальної стратегічної програми підготовки конкурентоздатного фахівця.

Визначаючи початковий рівень інтелектуального потенціалу і набору особистих якостей у студента, у міру його вступу до вишу, на кожному наступному етапі його навчання необхідно відслідковувати динаміку зміни цього процесу у вигляді заповнення карти діагностики студента. Дослідження цього процесу і проведення порівняльного аналізу має назву «Моніторинг навчального процесу»[82, с. 89]. Оскільки ВНЗ є складною багатофункціональною системою, потрібне періодичне виявлення чинників, що впливають на загальну ефективність цієї системи. У структурній моделі організації навчально-виховного процесу студентський склад розподілено у вигляді академічних груп за рівнями їхнього навчання та фаху. У кожній академічній групі навчаються студенти, які мають різні рівні здібностей,

схильності та інші параметри, що характеризують їх як цілісну систему, здатну розвиватися і набувати відповідного досвіду з обраного фаху. Для впровадження будь-яких наукових ідей і нововведень необхідним є проведення серії цільових науково-навчальних експериментів. З цією метою в умовах інноваційної діяльності ВНЗ є дуже важливим, аби навчальні мотивації ставали базисними основами розвитку особистих якостей у студента.

Для цього важливою є розробка і впровадження цільової програми пошуку та підтримки талантів серед студентів і професорсько-викладацького складу вишу, яка є важливим компонентом результативності та ефективності робіт, що здійснюються у межах реалізації виховних і регулятивно-виховних технологій у вищому навчальному закладі. Ця робота повинна містити компоненти досвіду діяльності міжнародних організацій, що підтримують програми освітніх реформ, спрямованих на максимальне розкриття творчого потенціалу людини. Для особливо обдарованих студентів, які виляють активність і мають конкретний результат, та тих викладачів, котрі мають наукову школу і цільові програми самореалізації, треба розробляти спеціальні заходи, що сприяють їхньому саморозвитку, фінансовій підтримці з різних джерел. Також до цієї роботи можуть бути залучені спонсори, міжнародні організації та інші структури, з якими ВНЗ має угоди про співпрацю.

Також у межах державних механізмів виховних та виховно-освітніх технологій слід домогтися створення такої мотиваційної атмосфери, за якої особисті заслуги і досягнення кожного студента, викладача, кафедри та факультетів фіксуються у спеціальних літописах, звітах та інших видах документаційної діяльності ВНЗ. Проведені заходи можуть стати активними елементами для порівняльних аналізів діяльності структурних підрозділів ВНЗ з урахуванням ступеня їхньої участі в реалізації програми реформ для наступних поколінь вишу. Тиражування результатів та їхнє поширення серед кафедр, факультетів, студентських груп у рамках зустрічей, презентацій,

кураторських робіт, виставок науково-технічних досягнень, семестрових робіт матиме відповідний виховний ефект щодо підняття престижу вишу і розробки програм спільної співпраці між кафедрами, факультетами та іншими підрозділами [106].

Для ефективного використання часу, відведеного на освоєння програми навчання студентів у межах обраного фаху, та оптимізації роботи кафедр щодо максимального залучення студентів до пізнавальної творчої діяльності, прищеплення якостей новаторства і системного пошуку міждисциплінарний зв'язок грає особливу роль. При вирішенні цього завдання досягається максимальне використання інтелектуального потенціалу студента і творчої майстерності викладача з кожної наступної дисципліни, що вивчається за навчальним планом.

Таким чином, у межах впровадження виховних і виховно-освітніх технологій ставиться завдання формувати у студентів основи побудови психологічного та інтелектуального портрету умовного персоналу майбутньої професійної діяльності. Тому у межах вивчення циклу гуманітарних та інших взаємопов'язаних дисциплін передбачається проведення ділових ігор та інших методів активного навчання. Студент повинен усвідомити, що від його уміння працювати у складі успішної команди залежить його кар'єра та професійне зростання.

Державні механізми виховних і виховно-освітніх технологій повинні сприяти розвитку у студентів поваги до традицій, звичаїв, менталітету, творчої спадщини не лише свого народу, але й інших націй та національностей світу. Випускник вищого навчального закладу повинен усвідомити згубний вплив шовінізму, націоналізму, екстремізму та інших негативних чинників, що можуть перешкодити йому самоствердитись у сучасному світі, і працювати на благо своєї країни та обстоювати загальнолюдські цінності.

Для реалізації цієї ідеї передусім потрібна розробка робочого навчального плану підготовки фахівців із зазначенням кількості годин, видів

виконуваних семестрових робіт, а також форма підсумкового контролю з кожної дисципліни. На другому етапі необхідно урахувати, що реалізація графіка навчального процесу у межах освоєння кожної дисципліни здійснюється на основі вимог державних освітніх стандартів та затверджених робочих програм з кожної дисципліни. Для створення навчальної мотивації і досягнення прогнозованих показників якості навчання та освіти з кожної дисципліни, що вивчається, розробляються альтернативні варіанти навчальних завдань, що пов'язані з вирішенням прикладних завдань з обраного фаху. При цьому обсяг цих завдань може становити до 50 % від планованих, тобто необхідних обсягів, передбачених вимогами щодо освоєння навчальної програми дисципліни. Багатоваріантність запропонованих прикладних завдань дозволяє студентам обрати різні варіанти пошукових завдань залежно від своїх бажань та здібностей. За підсумками навчального семестру передбачається проведення виставки семестрових робіт, де студентам вручаються різні титули і сертифікати. Такий підхід містить в собі елементи професійних та інтелектуальних методів виховання, що діагностуються, тобто усвідомлення важливості вирішуваних завдань і бажання запропонувати конкурсній комісії найкращий варіант вирішення завдання. Взаємозв'язок дисциплін у результаті забезпечить наближення студента до досягнення відповідного рівня професійної компетенції. Одна з особливостей впровадження цих інноваційних технологій полягає у тому, що прикладні завдання можуть бути сформульовані на основі замовлення підприємств, організацій, фірм, тобто конкретних працедавців або зацікавлених осіб [113, с. 123]. Найбільша прогнозованість і результативність досягається, коли на кожному етапі навчання складається успішна модель діяльності студента, а зі свого боку студент розробляє і «захищає» власну модель саморозвитку на початку та по завершенні кожного навчального семестру. Своєрідне інтелектуальне змагання створює сприятливу атмосферу у співпраці не лише студента і викладача, але й студентів між собою. Окремі аспекти вирішення прикладних

завдань також дозволяють досягти відповідного ефекту у взаємозв'язку студента з виробництвом або ж у його участі на відкритих конкурсах з отримання грантів.

Практична реалізація сформульованого завдання здійснюється у наступній послідовності:

1) Розробляється або ж береться за основу затверджений робочий план із зазначенням резерву часу та переліку виконання семестрових робіт.

2) В обсязі часу, що відведений для самостійної роботи студента, визначається необхідний перелік завдань, при цьому надається до 25 % від передбаченого обсягу для виконання прикладних завдань взаємозв'язку дисциплін з дисциплінами спеціалізації, тобто вимог професіограм.

3) Розробляється успішна модель студента з позиції набору компетенції як діагностико-прогностичної карти, і на цій основі проводиться професійна атестація студента з видачею сертифікату відповідного зразка.

4) Створюються умови для виконання завдань, що засновані на принципах розвиваючої та проблемної моделі навчання.

5) Студентові пропонується альтернативний вибір завдань, що виконуються, спрямованих на максимальне урахування його творчого та інтелектуального потенціалу.

6) У міру закінчення навчального семестру проводиться виставка семестрових робіт для визначення найбільш оригінальних ідей та результатів.

7) За найкращі досягнення та вироблення оригінальних підходів у зв'язках з виробництвом студентам, які найбільше проявили свій талант, та викладачам вручаються титули визнання талантів, гранти та інші види заохочення.

Таким чином, під ефективною моделлю студента у процесі реалізації державних механізмів виховно-освітніх технологій мається на увазі комплекс системних вимог, на базі яких студент може на кожному етапі навчання створити енциклопедію професійного зростання і виробити критерії ефективного використання часу у ВНЗ. З цієї позиції

ефективну модель студента у процесі самопізнання та саморозвитку в умовах інноваційної діяльності вищого навчального закладу можна представити таким чином:

- є прибічником життєвого ідеалу – чесною і наполегливою працею стає конкурентоздатною особою;

- уміє правильно визначати для себе місію ВНЗ, місію викладача та принципи самореалізації у житті;

- усвідомлює, що кожна країну розвиненою і конкурентоздатною роблять громадяни самої держави;

- визначає для себе те, що бажання служити ідеалам прогресу і розвитку своєї держави не можливо прищепити людині насильно;

- прагне до самоосвіти, визнає, що кожна людина є по-своєму гордою та індивідуальною;

- уміє створити власну модель саморозвитку, і на цій основі може визначити для себе найближчі та перспективні завдання. На кожному етапі навчання у ВНЗ уміє створити енциклопедію професійного зростання, енциклопедію допущених помилок, і на цій основі виявити самотійність у виборі орієнтирів досягнення мети;

- шанує історичну спадщину свого народу і вважає, що кожна інша країна світу має своїх видатних діячів та свої віхи досягнень;

- усвідомлює у взаєминах з іншими людьми важливість дотримання етичних норм та правил етикету;

- визначає для себе, що авторитет і пошана людини складаються з взаємно проникних компонентів високої освіченості і необхідного рівня вихованості;

- усвідомлює, що у світі, який постійно змінюється, окрім рідної мови слід володіти й іншими іноземними мовами;

- має навички користування сучасними засобами інформаційно-комунікативних технологій;

- може надати практичну допомогу у надзвичайних ситуаціях;

– не має утриманських схильностей [120].

Реалізація державних механізмів виховно-освітніх технологій припускає, що в контексті усвідомлення почуття національної гордості, отримання сучасних знань, досягнення своєї мети в житті надзвичайно важливу роль відіграє викладач вищої школи. Отже, ефективну модель викладача в умовах інноваційної діяльності ВНЗ, що здійснює цю місію, можна представити таким чином:

– уміє переконати і доказово рекламувати значущість та роль дисципліни, що викладається, керується принципами суб'єктно-об'єктної взаємодії зі студентами на основі пошани їхніх прав, свобод і вважає, що кожен студент по-своєму талановитий;

– усвідомлює, що, окрім як озброїти студентів знаннями, він може вселити певну віру майбутнім фахівцям у їхні можливості і починання; це Г. Н. Гершунський у контексті філософії освіти визначає таким чином: «Перша і, можливо, головна складова глобального виклику XXI століття, зверненого до цивілізації, полягає в проблемі гармонійного поєднання знання і віри, їхнього світоглядного синтезу, повернення людині розуміння сенсу її життя, віри у своє унікальне призначення та знання шляхів якнайповнішої життєвої самореалізації» [113, с. 79]; усвідомлює, що у сфері професійної діяльності він взаємодіє з особами, які формуються, потенціалом інноваційної діяльності майбутньої країни та майбутньої нації; уміє виокремити виховні та освітні компоненти дисципліни, яку викладає, і на цій основі скласти альтернативні і варіативні завдання, сприяючі досягненню професійної компетентності та конкурентоспроможності студента – майбутнього фахівця; в процесі реалізації програмних цілей дисципліни, яку викладає, та взаємодії із студентами з інших аспектів виховного спрямування може створювати атмосферу взаємопідтримки, взаєморозуміння і взаємозбагачення студентів новими ідеями, технологіями та професійними навичками, а

також володіє сучасними знаннями у сфері теорії і практики психології та професійної педагогіки.

3.3. Модернізація механізмів управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах України

Механізми державного управління організації навчального процесу в умовах впровадження інноваційних моделей навчання, наукових та виховних технологій вимагає здійснення низки організаційних змін та осмислення змістовної суті удосконалення функції управління, підходів та структурних компонентів, включаючи якість освіти у вищій школі. Окрім якості освіти, прогнозованість і результативність реалізації комплексу нормативно-правових, методичних документів та освітніх стандартів вимагають також досягнення необхідного рівня якості виховання і навчання як інтеграційних характеристик, що демонструють досягнутий рівень конкурентоспроможності студента-випускника у міру закінчення студентом вищого навчального закладу[117,с. 117].

Для координації державного управління інноваційними процесами в цих умовах пріоритетними стають методи створення навчальних мотивацій для студентів і розробка стимулів підвищення якості навчання з позиції регулюючої та проектуючої ролі професорсько-викладацького складу у ВНЗ. Для системної координації поставленої мети вимагається вироблення критеріїв оцінки діяльності кожного з учасників навчального процесу, а саме: студента, викладача, завідувача кафедри, декана факультету та інших керівників відділів і структурних підрозділів навчального закладу. При вирішенні окресленого кола завдань за основу можна узяти наступні тактичні та методологічні підходи в управлінні вищими навчальними закладами.

По-перше, це створення нових відділів за рахунок переорієнтації виконуваних функцій працівників, які здійснюють інспекційну та координуючу функцію різних аспектів діяльності навчального закладу.

По-друге, проведення системних реформ і глобальних перетворень. Як перший, так і другий підхід має реальне підґрунтя для свого існування. Водночас, на початковому етапі реформ, що проводяться, перший підхід є більш реалістичним. Стосовно проведення реформ і перетворень, віднесених до другого напрямку, то у цьому випадку вимагається створення команди однодумців у вищих навчальних закладах, відділах, на кафедрах, факультетах переважно однакового вікового цензу, які можуть дотримуватися певних принципів, тобто етико-професіонального кодексу при впровадженні різних моделей інновацій у вищих навчальних закладах. Стосовно ж реального стану справ, то мінливість показників різниці у віці у викладачів порівняно з віком основної маси студентів, може становити від 3–5 до 50–70 років[119, с. 70]! Різниця у віці і педагогічний досвід при цьому розглядаються з позиції залучення викладачів до навчального процесу, їхнього знайомства і досвіду застосування інноваційних, виховних та освітніх технологій у реальній навчальній практиці. Тому доцільно на першому етапі впровадження інноваційних ідей, моделей і підходів організувати служби та соціологічні центри з координації і реалізації цього завдання. Ці відділи і управління повинні забезпечити правову та методологічну основу здійснюваних реформ і впроваджуваних інновацій на рівні кафедр, факультетів та інших структур вищого навчального закладу. Мають бути вироблені критерії оцінки діяльності кожної структури, що входить у систему управління ВНЗ. Наприклад, навчальний відділ, що існує в системі традиційної форми функціонування ВНЗ, може бути перетворений на управління навчальним процесом та якістю освіти. З позиції системного аналізу ефективності реалізації особистісно-орієнтованих діагностико-прогностичних моделей виховання і навчання у ВНЗ доцільно в структурі цього управління передбачити наступні відділи і сектори: навчальний відділ; відділ

інноваційних технологій та управління якістю освіти; сектор координації тренінгів та моніторингу навчального процесу; сектор експертизи та сертифікації.

Коло виконуваних функцій і завдань зазначених секторів та відділів може бути розподілений таким чином:

– навчальний відділ – координує роботу професорсько-викладацького складу факультетів і кафедр щодо виконання ними навчальної та навчально-методичної роботи; проводить експертну оцінку робочих програм за дисциплінами, що закріплені за факультетами і кафедрами та рекомендує їх для розгляду науково-методичною радою ВНЗ; здійснює контроль за реалізацією державних освітніх стандартів за напрямками і спеціальностями; за підсумками кожного навчального семестру готує звіт про діяльність професорсько-викладацького складу по факультетах і кафедрах та ставить їх на обговорення вченої ради ВНЗ; визначає загальні принципи складання розкладів занять, контролює точність та своєчасність виконання навчальних навантажень викладачами; проводить експертну оцінку професійних якостей учених і фахівців, які приймаються на роботу по факультетах і кафедрах ВНЗ; бере участь в плануванні випуску і розробки методичних посібників та вказівок [120];

– відділ інноваційних технологій та управління якістю освіти – створює культурно-освітнє середовище з питань підвищення якості навчання і освіти, проводить роботу з розробки та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес;

– розробляє альтернативно-варіативні методи навчання та інтелектуального розвитку студентів згідно з їхніми здібностями та інтересами, що засновані на сучасних методах ділових взаємин студентів, викладачів, кафедр, факультетів та інших структур з навчальної та виховної діяльності системо-утворюючих елементів ВНЗ, базові модулі кожної дисципліни, що вивчається, з позиції їхнього структурного взаємозв'язку за освітніми цілями, виховними завданнями і функціями, що розвивають їх,

системно-порівняльний модуль самооцінки і зовнішньої оцінки діяльності студента на основі узагальненої моделі студента та фахівця; розробляє і впроваджує спеціальні курси і тренінги з реалізації програм пошуку та підтримки талантів; здійснює експертизу, діагностику, моніторинг освіти та розробку концепції підвищення якості навчання, виховання і освіти; розробляє концепцію підвищення якості освіти, визначає структурні розділи якості освіти у розрізі дисциплін, що викладаються, за блоками, розробляє модулі оцінювання діяльності залежно від ступеня їхньої участі в навчальному процесі;

– сектор статистики та експертизи – проводить роботу з системного порівняльного аналізу запропонованих ідей та інновацій у навчальний процес, розробляючи при цьому порівняльні модулі їхньої ефективності і прогнозованості, модель статистичної звітності за вищим навчальним закладом на основі дотримання чинника ефективності порівняння і обробки даних з урахуванням ефективної моделі організації навчально-виховного процесу та раціонального використання робочого часу;

– сектор координації тренінгів та моніторингу навчального процесу у взаємодії з кафедрами і факультетами забезпечує безперервність реалізації програм підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу з використанням інтелектуального потенціалу ВНЗ, провідних фахівців галузі, можливості міжнародних організацій, Академії педагогічних наук та інших секторів, що займаються питаннями координації підвищення кваліфікації працівників вищої школи; у межах робіт, що проводяться, визначає пріоритетні напрямки проведення тренінгів з урахуванням впровадження інноваційних ідей, методик та переходу ВНЗ на різні моделі освіти; проводить системну роботу з моніторингу навчального процесу з позиції проведення порівняльного аналізу класичної моделі та підходів, що містять елементи новизни та експерименту; на основі моніторингу проводить роботу з удосконалення навчального процесу, впроваджуючи модулі з самооцінки і зовнішньої оцінки професорсько-викладацького складу, що ґрунтується на

результатах оцінюванні якості навчання студентів по кафедрах і факультетах; регулярно проводить анкетування студентів і професорсько-викладацького складу з питань стратегії та оцінювання ефективності реалізованих ідей у навчальному процесі [138].

Для розробки єдиного модуля етики відповідальності учасників цілісного навчального процесу вимагається внести зміни і корективи у секторах та управліннях, що координують наукову діяльність, зовнішні зв'язки та фінансову діяльність ВНЗ. Також на базі наукового сектору доцільно організувати відділ з упровадження інноваційних ідей і технологій на виробництві, створюючи при цьому різні форми заохочення та стимули для вчених ВНЗ. При відділі зовнішніх зв'язків можна організувати сектор з вивчення світового досвіду реформування і практикованих моделей підготовки фахівців з урахуванням державного механізму фінансування їхнього навчання в освітніх центрах. При управлінні фінансовими ресурсами ВНЗ слід передбачити організацію аналітичної групи зі стратегічного планування ефективного використання засобів, що дозволяють впроваджувати конкурсні методи заохочення студентів, професорсько-викладацького складу, завідувачів кафедр, деканів факультетів та інших учасників виховного і навчального процесу, включаючи працівників науково-дослідницького сектору вищого навчального закладу.

Певним структурним змінам повинні піддатися відділи та управління виховним процесом, що враховують особливості реалізації цих завдань в системі вищої освіти. До того ж особливого значення набуває координація реалізації різних моделей, концепцій, доктрин, крізних програм з виховної роботи у ВНЗ. Також доцільно в структурі управління виховним процесом передбачити відділи і сектори з координації програми пошуку та підтримки талантів, підтримки студентських ініціатив, проведення відкритих конкурсів.

Розглядаючи стратегічні цілі конкретного втілення висунутих ідей, підходів і цільових завдань з розробки та реалізації освітніх і виховних технологій в реальній навчальній практиці вищої школи.

Особистісно-орієнтована структура професійного та інтелектуального виховання студентської молоді в процесі навчання, у взаємодії з викладачами, кураторами та іншими учасниками виховно-освітнього процесу виходить з досягнення програмних цілей системного ефекту культурного середовища ВНЗ, уміння студента самотійно розвиватися, визначати місію ВНЗ, місію викладача та інших учасників цілісного навчального процесу. Реалізація крізної програми не виключає кураторства, яке традиційно практикується у вищій школі, але в цих умовах куратор академічної групи насамперед виконує свою особливу місію, тобто на основі складання і систематичного аналізу соціально-демографічного та інтелектуального портрета студентів разом з академічною групою здійснює програму адаптації та максимальної самореалізації студента у виші. Місія куратора в цій ролі, на наш погляд, відповідає висловлюванню Є. С. Полат, і полягає у тому, що «... система освіти у будь-якій країні покликана сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, бо саме школа та ВНЗ готують людину до активної діяльності у різних сферах економічного, культурного, політичного життя держави» [142, с. 111]. Стосовно реалізації цільової виховно-освітньої програми слід зазначити і вимоги сучасних та майбутніх працедавців, зацікавлених у працівникові, який вміє «... думати самотійно та вирішувати різноманітні проблеми; має багатий словарний запас, заснований на глибокому розумінні гуманітарних знань» [146, с. 130]. Отже, куратор академічної групи виконує місію не лише наставника, але і «диригента» з вибору виховних методів, що базуються на мотивації і самотійному виборі студентами, дискусій, оцінки подій та явищ. Факультети у межах реалізації діагностико-прогностичних виховних програм передбачають формування у студентів почуття колективізму і вміння працювати у складі команди, ставлячи завдання об'єднання і максимального розкриття талантів студентських груп.

Відділи з виховної роботи вищого навчального закладу у взаємодії зі структурними підрозділами, міністерствами, відомствами, вченими

виконують роль збору і систематизації стратегічних документів та морально-етичних програм з осмислення місця і ролі людини в суспільстві та ухвалюють такі концептуальні програми, в яких усі працівники, задіяні в навчально-виховному процесі, могли б в єдиній гармонії створити умови для самовдосконалення та самореалізації студентів. Виховні програми і технології повинні виходити з того, що кожна країна має інтелектуальний запас та економічний потенціал для розвитку і процвітання. Стосовно діагностико-прогностичних виховних програм і технологій, що реалізуються у ВНЗ, то ця мета досягається шляхом створення умов з самопроекування намічених цілей і завдань з наступним умовним порівнянням у різних моделях, модулях та критеріях оцінювання. Як модулі оцінювання (у вигляді аналогів) нами прийнято: «Узагальнену модель студента» та «Узагальнену модель випускника» [178, с. 70]. У структуру діагностико-прогностичних виховних програм і технологій включені критерії, що характеризують основні якості особистості. У структурній основі цієї програми особлива роль належить питанням самовиховання студента на основі самооцінки, самоаналізу та самокритики. Пропонуючи студентів, як порівняння, прийняти певні аналоги, моделі та інші критерії оцінювання, ця порівняльна процедура не може у вигляді абсолютних закінчених критеріїв «відповідати» тим або іншим характерним ознакам, а лише дає можливість на основі порівняння досягти рівня професійного та особистого розвитку. Через це, пропонуючи студентів провести самоаналіз, одночасно йому пропонується висловити свою оцінку щодо питання особистих досягнень. Системні ефекти прогнозованості виховних програм і технологій досягаються завдяки тому, що студентів після завершення кожного навчального семестру пропонується скласти енциклопедію професійного зростання і багаторазово відповісти на запитання стосовно його уявлення про критерії вихованості людини. Чи співпадають його оцінки і судження та наскільки вони відповідають вимогам конкурентоздатної особи? Державні механізми управління виховними програмами і технологіями передбачають, що випускник ВНЗ може стати

конкурентоспроможним, якщо професійні уміння та знання гармонізуються з критеріями його вихованості. Конкурентоздатний випускник повинен уміти цінувати не лише минуле і важливі досягнення своєї нації, але й уміти займатися самоорганізацією, досягати намічених цілей та робити певний внесок, оцінюючи при цьому причини своїх успіхів і недоліків. Саме для набуття цих якостей складено нижченаведену діагностико-прогностичну виховну програм у виховно-освітніх технологій у період навчання студента у ВНЗ, тобто на п'ять років. Структуру програми побудовано таким чином, що протягом кожного місяця навчального семестру реалізуються взаємоузгоджені програми наступного спрямування:

Перший напрям. Виховні програми і виховно-освітні технології, спрямовані на прищеплення студентам комунікативної компетентності, почуття обов'язковості, акуратності та набуття навичок дискусії. Цей напрям здійснюється у межах кураторських занять, тобто за участі кураторів академічних груп.

Другий напрям. Виховні програми і виховно-освітні технології, спрямовані на прищеплення студентам почуття колективізму, реалізацію ідей у колективі, уміння обстоювати свої права та вироблення у студентів компонентів інтелектуального виховання. Цей напрям відслідковують факультети ВНЗ. У програмі цей напрям забезпечує результативність і діагностику робіт, що проводяться, наприклад, при різноманітних анкетуваннях, опитуваннях, інтерв'ю та інших формах дослідження і методів, що застосовуються в реальній практиці професійного, інтелектуального, естетичного, економічного, екологічного виховання студентської молоді [191].

Третій напрям. Виховні програми і виховно-освітні технології, спрямовані на осмислення історичної спадщини нації, дбайливе і шанобливе ставлення до досягнень країни та прищеплення упевненості студентам ідеї, що кожна країна має певні ресурси та економічний потенціал для подальшого розвитку. У межах цієї програми студенти повинні озброюватися ідеями, що

будь-яку країну роблять процвітаючою саме її громадяни. Ця програма реалізується із запрошенням експертів, вчених, фахівців, відомих осіб.

Четвертий напрям. Виховні програми і виховно-освітні технології, спрямовані на набуття студентами навичок самопроектування, самоаналізу, самооцінки, самокритики, самовдосконалення, тобто самовиховання.

При складанні програми за основу взято наступні базові принципи і положення про виховання, навчання та освіту у вищій школі:

- Особистісно-орієнтоване навчання, що за своєю суттю припускає необхідність диференціації навчання, орієнтації на особу студента, його інтелектуальний та моральний розвиток, розвиток цілісної особистості, а не окремих якостей. Ніхто не може дати іншому того, чого не має сам, так і не може розвивати, виховувати і навчати інших той, хто сам не є розвиненим, вихованим та освіченим. Він лише доти здатен насправді виховувати і створювати, поки сам працює над своїм власним вихованням та освітою [198, с. 110].
- Мистецтво виховання має ту особливість, що майже усім воно видається справою знайомою і зрозумілою, а іншим – навіть справою легкою, і тим зрозумілішою і легшою здається вона, чим менше людина з ним знайома, теоретично або практично. Майже усі визнають, що виховання вимагає терпіння. Дехто гадає, що є навички; але мало хто дійшов висновку, що окрім терпіння, природженої здатності та навичок потрібні ще спеціальні знання [199, с. 107].
- Усебічний розвиток особистості базується на розумовому, моральному, трудовому, естетичному та фізичному вихованні. Воно неможливе також без релігійного, суспільного, патріотичного, військового, правового, екологічного виховання. Усі сторони (частини) виховання є взаємопов'язаними, тому навчальний процес створює передумови для реалізації їхньої єдності. У кожній зі сторін (частин) виховання ми стикаємося з процесами навчання, що спрямовані на гармонійний розвиток особистості в усіх її сферах: інтелектуальній, поведінковій, чуттєвій тощо. Це

дозволяє систематизувати завдання за напрямками, що характерні для кожної зі сторін виховання:

- опанування необхідних знань і формування на цій основі переконань та світогляду;
- формування умінь, навичок, звичок, рис характеру;
- формування почуттів, переживань, душевних властивостей людини, що емоційно забарвлюють його діяльність;
- забезпечення якісного прояву інтелектуальних, рухових, моральних, емоційно-вольових, трудових, естетичних властивостей особи [204, с. 307].

Ідея університету за якою: «Університет ... – це плоть і кістка, мрії і реальність, задуми і втілення. Його велика суть – неохватна полотном, неуловима для друку. Його сезони – усі плодоносні і забезпечені урожаєм. Університет, передусім, – це досвід. Він існує в серцях і умах тих, хто перейняв від нього мудрість і примножив його славу. Так, університет – це не просто місце, а місце духу. Він зберігається назавжди в пам'яті його членів не як архітектурне творіння, а як особа, що також визначила перетворення» [235, с. 67]. Престиж університету визначається становленням його випускників. Вони – його голос до світу. Деякі з них досягають вершин, отримують титули, управляють корпораціями, міняють структури, будують, створюють, оповіщають, публікують, керують, захищають, викладають. Вибір нових моделей функціонування вищих навчальних закладів та визначення програмних цілей реалізації виховно-освітніх технологій у вищій школі покликані забезпечити реалізацію базового принципу, який полягає у тому, що студент є головним суб'єктом освітнього та виховного процесів, здатним виявити усвідомлену самоініціативу і досягти поставлених цілей у житті.

Таким чином, ефективність функціонування вищого навчального закладу забезпечується досягнутими показниками конкурентоспроможності його випускника на виході, тоді системні оцінки діяльності ВНЗ складаються з міри участі кожного підрозділу цієї підсистеми у досягненні кінцевого

результату. Відомо, що головними перетворюючими структурними елементами вищого навчального закладу є студенти, викладачі, кафедри, факультетів та інші працівники, здатні ставити та вирішувати завдання інтелектуального і творчого саморозвитку за заданими цілями та програмами. Отже, при виборі методики і траєкторії досягнення мети в центрі розрахункової моделі підвищення якості виховання, освіти та навчання слід розглядати окрему особу або групу осіб з мотиваційно-ціннісними стосунками, тобто, коли студент розуміє своє призначення – вчиться розвиватися, удосконалюватися усвідомлено; викладач – освоювати та впроваджувати нові інноваційні моделі і технології; кафедри, факультети та інші структури – залучати до роботи професіоналів та людей, що усвідомлюють своє місце у справі поповнення кожної нації інтелектуальними, вихованими людьми, які спроможні змінити світ і працювати на свій добробут та добробут суспільства [233]. Саме складові інтелектуального компонента моральних якостей з володінням основ етикету, правилами хорошого тону і певним рівнем вихованості, зрештою, визначають реальні показники якості виховання та навчання у виші. Це завдання має на меті створення у ВНЗ культурного середовища з елементами досягнення мети на основі мотивації, конкуренції та визнання таланту. Пріоритетом тут виступає особистісно-орієнтована технологія навчання, за умови використанні якої усвідомлені кроки студента стають причиною його тріумфу, а викладача – до морального задоволення від прикладених зусиль щодо впровадження нових підходів та навчальних інновацій. Для професорсько-викладацького складу, що працює на кафедрах і факультетах, також потрібно створювати максимально сприятливі умови для самовдосконалення та самореалізації. Творчі взаємини викладачів на рівні кафедр і факультетів, а також їхні взаємини зі студентами на основі співтворчості та співпраці можуть стати головними елементами навчального та виховного ефекту для студента – майбутнього випускника.

Висновки до третього розділу

У представленому розділі дисертаційної роботи нами на основі загального аналізу стратегічних цілей розробки державних механізмів управління виховно-освітніми технологіями, серії проведених констатуючих і формуючих експериментів, а також вироблення основних принципів реалізації дидактичних ідей та цілей виховно-освітніх технологій, методів оцінки якості виховання, навчання та освіти в контексті підготовки конкурентоздатних фахівців доведено практичне втілення провідних ідей поставлених завдань у реальній навчальній практиці вищої школи. Як і в попередніх розділах, при виробленні загальних принципів реалізації поставленого завдання використано сучасні теорії та практика державного управління вищими навчальними закладами в умовах інноваційної діяльності, а також оцінки ефективності виховно-освітнього процесу у вищій школі.

У результаті проведеного аналізу ми дійшли наступних висновків:

- затребуваних фахівців здебільшого підготовлено із застосуванням виховно-освітніх технологій у вищій школі;
- державне управління навчально-виховним процесом у контексті реалізації виховно-освітніх технологій є досконалим закінченим циклом підготовки конкурентоспроможних фахівців для галузей економіки;
- при підготовці фахівців у контексті досягнення конкурентоспроможності і формування розвинених особистих якостей, що відповідають вимогам гуманізму і толерантності, найважливішим пріоритетним завданням виступає раціональне використання часу, оптимальна завантаженість учасників цілісного навчального процесу, уміння студентів створювати моделі саморозвитку.

Таким чином, під системним ефектом і морально-етичними аспектами державних механізмів виховно-освітніх технологій у системі вищої освіти необхідно розуміти, що студенти та інші учасники цілісного навчального-

виховного процесу досягають такого рівня взаємодії та взаємозбагачення, у результаті якого усвідомлюють, що виховний компонент у переважаючій більшості випадків виступає основним критерієм оцінки самопрезентації та самореалізації особистості.

Найголовніший принцип реалізації програми будь-якої дисципліни полягає у тому, що діагностуються структурні компоненти знань, умінь і навичок та їхній системний взаємозв'язок з професіограмами і галузевими кваліфікаційними вимогами. У цьому разі на перший план виходить самовиховання студента, а виховний потенціал навчальних дисциплін, потенціал викладача і культурне середовище ВНЗ у такому контексті виконують роль системних регуляторів у досягненні професіоналізму студента та усвідомленні ним того, що між високою освіченістю і вихованістю особистості не існує прямого зв'язку. Самореалізація особистості в умовах сьогодення вимагає від студента не лише вивчати основи інновацій у ВНЗ, а й навчатися далі у сфері професійної діяльності передавати ці інноваційні ідеї та підходи своїм підлеглим, організаційній структурі, уміти проводити тренінги для свого персоналу, знати основи добору персоналу, складати вимоги до професіограм для кожного працівника, кожного відділу та вміти виробляти основні принципи управління конкурентоспроможною організацією. Студент усвідомлює важливість складання етичного кодексу і важливість виховного чинника на особистому прикладі для оточення. Отже, вищий навчальний заклад у процесі розробки прогностико-діагностичних навчальних планів та управління вищим навчальним закладом повинен урахувати ці чинники і створювати відповідні структури з управління виховно-освітнім процесом в умовах впровадження виховно-освітніх технологій у системі вищої школи.

При виробленні основних принципів критеріїв оцінки системного ефекту державного управління виховно-освітніми технологіями враховано, що не існують і не мають перспективи на існування наукові методи та дії насильницького «прищеплення» людині гуманістичних поглядів, почуттів

патріотизму, самодостатності, відповідальності та професійної гордості. Тож на кожному етапі розвитку студентів як особистостей, що формуються, повинні уточнюватися основні форми і методи інтелектуального та професійного виховання студентів, і на цій основі розроблятися адекватні методи проведення моніторингу та діагностики ефективності реалізації виховних і освітніх технологій у вищому навчальному закладі.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дисертаційного дослідження одержані результати дозволили розв'язати науково-прикладне завдання стосовно обґрунтування теоретичних засад та опрацювання методичних положень щодо удосконалення державних механізмів управління виховними технологіями в системі вищої освіти, вибору ціннісних орієнтацій студентської молоді України.

На основі узагальнення результатів наукового пошуку, спрямованого на вирішення визначених дослідницьких завдань, нами сформульовано ряд висновків, які мають теоретичне і практичне значення та містять певну новизну.

1. Проаналізовано результати наукових напрацювань та досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сутності й завдань механізмів впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі. На основі концептуально-порівняльного аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів визначено, що незважаючи на велику кількість наукових праць, досліджувана проблема розглядалася фрагментарно, що можна пояснити соціально-політичними та економічними обставинами. Теоретичні і концептуальні розробки науковців присвячені лише окремим аспектам розв'язання цієї проблеми, що потребує проведення системного наукового аналізу змісту, особливостей та удосконалення державних механізмів впровадження виховних та освітніх технологій у вищій школі.

2. Окреслено особливості вибору пріоритетів реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі, його структурно-функціональні аспекти та пріоритети реалізації виховних і освітніх технологій у вищій школі та систематизовано методологічні засади підготовки майбутніх фахівців.

Наведено комплексне бачення щодо удосконалення систематизації теоретичних підходів до формування та реалізації державного управління формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі, що дало змогу визначити закономірності досліджень вітчизняними та західними науковцями даного процесу у XXI столітті.

3. Узагальнено використання зарубіжного досвіду розвитку інструментарію реалізації виховних концепцій в Україні, у вирішенні проблем підвищення ефективності державного управління, що передбачає поглиблену конкретизацію та деталізацію законодавчого забезпечення державної регуляторної політики з метою її спрямування на розширення інноваційної діяльності у сфері виховання студентської молоді.

4. Обґрунтовано державні домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти. Визначено, що держава повинна формувати зони випереджувального розвитку, на яких проходять випробування нові технології управління якістю тому у нашому дослідженні було проаналізовано сучасний інституційний механізм формування та реалізації державної політики України на основі обґрунтування домінанти виховно-освітніх технологій в системі вищої освіти, посилення кадрового забезпечення та налагодження міжгалузевої координації та взаємодії.

5. Проведено ґрунтовне дослідження механізмів і регулятивів виховного потенціалу вищого навчального закладу. З урахуванням специфіки сфери виховання вони повинні будуватися на основі спадкоємності і базуватися на державних і національних цінностях українського народу. Державні вищі навчальні заклади вирішують завдання підготовки фахівців, роль яких в соціально-економічних процесах надзвичайно велика. Побудова гнучких, відкритих, здатних до саморозвитку виховних систем розвитку громадянськості студентів здатна вирішити завдання підготовки соціально-активних фахівців, що мають високу активність, що у свою чергу, сприятиме успішному рішенням завдань розвитку інноваційної економіки України.

6. Визначено напрями удосконалення державних механізмів формування студентської виховно-освітньої програми в контексті підвищення якості виховання у вищій школі. На основі проведеного аналізу основних принципів та категорій виховної політики держави у вищих навчальних закладах, розроблено та науково обґрунтовано теоретичні положення концептуального підходу до реалізації державного управління впровадженням іноваційних механізмів сучасних виховних технологій в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів на основі впровадження: організаційного механізму (проведення моніторингу та оцінки результативності управлінського впливу в рамках реалізації програмних заходів); інформаційно-контрольного механізму державної виховної політики, спрямованих на виконання критеріїв впливу та успішне впровадження Концепції національно-патріотичного виховання молоді України.

7. Удосконалено понятійно-категорійний апарат галузі науки “Державне управління” шляхом уточнення поняття державне управління виховними технологіями у вищих навчальних закладах України, що передбачає собою нормативно визначений процес впливу органів влади на регулятиви виховного потенціалу вищого навчального закладу, з метою підвищення рівня та якості виховання студентської молоді шляхом формування та реалізації організаційних і правових механізмів державного впливу з урахуванням постійного моніторингу отриманих результатів та необхідного корегування завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверин А. Н. Социальная политика и подготовка управленческих кадров: учебное пособие/ А.Н. Аверин. – М.: Дашков и К, 2004. – 280 с.
2. Актуальні питання реформи центральних органів виконавчої влади в Україні [Електронний ресурс] / [Луговий В. І., Нижник Н. Р., Князев В. М. та ін.] // Державне управління: теорія та практика – К. : НАДУ, 2005. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-1>
3. Алещенок С. В. Мировой опыт разработки и осуществления государственной молодежной политики / С. В. Алещенок, В. А. Луков. – К., 1991. – С. 53–128.
4. Алещенок С. В. К проблеме новой концептуализации молодежи. Методологические проблемы исследования молодежи НИЦ при Институте молодежи / С. В. Алещенок. – М. : Институт молодежи, 1998. – С. 34.
5. Андрущенко В. Організоване суспільство / В. Андрущенко. – К. : Інститут вищої освіти АПН України, 2006. – 634 с.
6. Асланян Г. Державні цільові програми як бюджетний інструмент інвестування в соціально-економічний розвиток / Г. Асланян // Часопис Парламенту. – 2005. – № 7. – С. 2–14.
7. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : [курс лекций] / Г. В. Атаманчук. – М. : Юридическая литература, 1999. – 387 с.
8. Артемчук Г. І. Вища школа України: діяльність і тенденції розвитку: монографія / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко–К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.
9. Афанасьєв А. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України/ А. Афанасьєв

– К., 2005. – 266 с.

10. Баглик В. С. Механізми вдосконалення державної молодіжної політики /В. С. Баглик/Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи [Електронний ресурс] : матеріали VI Міжнар. наук. конф. аспірантів та докторантів з державного управління, 22 трав. 2015 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – С. 62–64.

11. Баглик В. С. Механізми реалізації державної молодіжної політики України. /В. С. Баглик/«Ольвійський форум – 2015: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» : тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – Том 1.– С. 91–93.

12. Баглик В. С. Державні механізми формування сучасної виховної роботи серед студентської молоді України/В. С. Баглик/Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : збірник наукових праць/за заг.ред. д-ра філос. наук Журби М. А. – Рубіжне : вид-во СНУ ім.Даля, 2015. – С. 203–205.

13. Баглик В. С. Специфіка і механізми формування молодіжної політичної субкультури в сучасному українському суспільстві /В. С. Баглик/Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Серія: Державне управління. – 2015. – Т. 236. – Вип. 224. – С. 151–154.

14. Баглик В. С. Напрями залучення молодіжних організацій до реалізації сучасної молодіжної політики/В. С. Баглик/Збірник наукових праць «Теорія та практика державного управління» –Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. – Вип. 2 (49). – С. 57–62.

15. Баглик В. С. Механизмы формирования воспитательной концепции для студентов высших учебных заведений Украины /В. С. Баглик/сб. науч. ст. «Образование в современном мире» Национального исследовательского Саратовского государственного университета имени Н. Г. Чернышевского– Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, – Вып. 4. – 2015 – С. 67–76.

16. Бажал А. Проблемний портрет молодії людини / А. Бажал // Дзеркало тижня. – 2006. – № 8 (587). – С. 3.
17. Балакірева О. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві [Електронний ресурс] / О. Балакірева // Український соціум. – 2002. – № 1. – Режим доступу до журн.: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&n=23&c=253>
18. Балакірева О. М. Формування економічної активності молоді: інформ. брошура / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Т. О. Паладійчук. – К. : СПД Соколянський А. Ю., 2013. – 51 с.
19. Баранівський В. Ф. Принцип соціальної справедливості як критерій демократизму сучасної вищої освіти / В. Ф. Баранівський // Гуманітарний вісн. ДВНЗ Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. – Дод. 1., Вип. 29, Т.м V: Міжнародні челпанівські психолого-педагогічні читання : тематич. вип. – К. : Гносис, 2013. – С. 7–14.
20. Баранова А. В. Державна політика у сфері виховання молоді: автореф. дис ... на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» /А. В. Баранова// – Харків, 2014. – 20 с.
21. Бабинцев В. П. Государственная молодежная политика // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – № 1. – С.63–64.
22. Бакуменко В. Методологія державного управління: проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князєв, Ю. Сурмін // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 11–27.
23. Бідниченко О. Організація навчально-виховного процесу в технічних вищих навчальних закладах / О. Бідниченко //Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 38–44.
24. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України / за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 185 с.
25. Білоус І. Політична активність молоді: форми вияву та

особливості трансформації [Електронний ресурс] / І. Білоус // Соціальна психологія. – 2007. – № 5 (25). – Режим доступу до журн. : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=76&c=1834>

26. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. – К. : Либідь, 2006. – 272с.

27. Белова Л. О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики : монографія / Народна українська академія – Х.: Вид-во НУА, 2004. – 263 с.

28. Белова Л. О. Виховна система сучасного ВНЗ : соціологічні аспекти аналізу : автореф. дис ... на здобуття наук. ступеня д-ра соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Л. О. Белова. – Х., 2005. – 35 с.

29. Бова А. Довіра до соціальних інститутів: крос-національні зіставлення / А. Бова // Соціальна психологія. – 2004. – № 2 (4). – С. 90–100.

30. Бодров А. В. Неурядові організації як індикатор суспільного розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс] / А. В. Бодров // Державне будівництво – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/4/05.pdf

31. Боришевський М. Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.

32. Бородін Є. І. Держава і молодь: історія ювенального законодавства в Україні (середина 80-х – початок 90-х років ХХ ст.) / Є. І. Бородін. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2004. – 238 с.

33. Бородін Є. І. Розробка та прийняття Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» / Є. І. Бородін // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. – Л. : ЛРІДУ УАДУ, – 2003. – Вип. 3. – С. 18–25.

34. Бородін Є. І. Укази й розпорядження Президента України в галузі державної молодіжної політики / Є. І. Бородін // Актуальні

проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, – 2003. – Вип. 3 (13) – С. 22–32.

35. Брудный В. И. Социальный заказ в Украине: обоснование и внедрение / В. И. Брудный, И. С. Каминник, А. С. Крупник. – О. : Ковчег, 2009. – 111 с.

36. Бурдые П. Начало : [сборник : пер. с фр.]. / П. Бурдые. – М. : Socio-Logos : Фирма «Адапт», 2000. – 287 с.

37. Бурега В. В. Соціально-адекватний менеджмент: концептуалізація моделі: автореф. дис. ... д-ра соціолог. наук: спец. 22.00.04 / В. В. Бурега. – К., Інститут соціології НАН України, 2003. – 34 с.

38. Вишневский Ю. Р. Практикум по социологии молодежи / Ю. Вишневский. – М. : Социум, 2000. – 111 с.

39. Виховання національно-свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналітично-інформаційні матеріали. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191 с.

40. Гаман М. В. Державне регулювання інноваційного розвитку України: монографія / М. В. Гаман. – К.: Вид-во НАДУ при Президентові України, 2005. – 388 с.

41. Гаман М. Особливості державного управління у сфері інноваційної діяльності / М. Гаман // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 158–166.

42. Гамаюнов В. Г. Формування дидактичного менеджменту в системі державного управління освітою: автореф. дис ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.05 / В. Г. Гамаюнов; Дон. державний ун-т управління.– Донецьк, 2003. – 25 с.

43. Герріт Й. С. Європейський досвід децентралізації системи надання послуг / Й. С. Герріт // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 4 (20). – С. 34–41.

44. Гидденс Э. Ускользящий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. М. : Весь мир, 2004. – 72 с.
45. Глазунова Н. И. Система государственного управления : учебник для вузов / Н. И. Глазунова. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 494 с.
46. Головатий М. Ф. Проблеми перебудови соціальної політики в сучасній Україні в контексті світового досвіду / М. Ф. Головатий // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. – К. : МАУП, 2004. – С. 2.
47. Головатий М. Ф. Соціологія молоді : курс лекцій / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006. – 2-ге вид. перероб. і допов. – 304 с.
48. Головатий М. Ф. Підготовка молодшої політичної еліти як дієвий засіб розвитку політичного консенсусу [Електронний ресурс] / М. Ф. Головатий // Політичний менеджмент. – 2007. – спецвипуск (вересень). – Режим доступу до журналу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=83>
49. Головатий М. Ф. Організаційно-управлінські засади практичної реалізації соціальної політики / М. Ф. Головатий // Управлінські аспекти соціальної роботи : курс лекцій – К. : МАУП, 2002. – С. 175.
50. Головатий М. Ф. Національна самосвідомість як засаднича умова формування державності / М. Ф. Головатий // Персонал. – 2007. – № 11. – С. 16–21.
51. Головенько В. А. Нове покоління незалежної України / В. А. Головенько // Інформаційні матеріали для слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників галузі Мінсім'ядітимолоді / за заг. ред. Г. Л. Черепанової – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – Кн. 4. – 136 с.
52. Головенько В. А. Український молодіжний рух в алгоритмі суспільних процесів / В. А. Головенько // Інформаційні матеріали для слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників галузі Мінсім'ядітимолоді / за заг. ред. Г. Л. Черепанової – К. : Державний ін-т

проблем сім'ї та молоді, 2004. – Кн. 4. – 136 с.

53. Головенько В. А. Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх розв'язання / В. А. Головенько, О. О. Яременко // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 112–125.

54. Гончар М. В. Форми участі молоді у виробленні та провадженні політики в своїх інтересах на прикладі Херсонської області / М. В. Гончар : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Органи влади та молодіжні громадські організації. Інноваційні рішення в молодіжній політиці», (Харків, 26–27 черв. 2007 р.). – Х. : Нове слово, 2007. – С. 148–150.

55. Горінов П. Молодіжний рух як об'єкт і суб'єкт молодіжної політики, важлива умова сталого розвитку суспільства / П. Горінов // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць – О. : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1 (29). – С. 309–313.

56. Грийс Ю. Структура и построение организаций по работе с молодёжью / Ю. Грийс // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. – К. : МАУП, 2004. – 336 с.

57. Громадські ради в Україні / [довідник / упорядник М. Дациба]. – К. : Укр. незалеж. центр політ. досліджень, 2003. – 232 с.

58. Громадянське суспільство в Україні : аналіт. звіт за результатами загальнонаціонального опитування недержавних організацій України / [упоряд. : Я. Бачинський, І. Кучерів, І. Бекешкіна, О. Стегній, В. Полуйко]. – К., 2013. – 54 с.

59. Гурч Л. Готуємо висококваліфікованих фахівців / Л. Гурч // Персонал. – 2007. – № 9. – С. 6–9.

60. Губенко А. О. Механізми визначення виховних технологій в сучасному студентському середовищі / А. О. Губенко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». – 2016. – № 4. – С. 203–209.

61. Губенко А. О. Механізми державного впливу на формування

виховної стратегії вищих навчальних закладів в Україні/А. О. Губенко/[Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 2. – Режим доступу : http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/10.pdf

62. Губенко А. О. Напрями удосконалення державних механізмів реалізації виховно-освітніх технологій/А. О. Губенко// Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. праць. – Вип. 2 (5). – Х. : НУЦЗУ, 2016. – С. 72–77. – (Серія «Державне управління»).

63. Губенко А. О. Використання зарубіжного досвіду при впровадженні державних механізмів реалізації виховних концепцій в Україні / Губенко А. О// Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. праць. – Вип. 1 (6). – Х. : НУЦЗУ, 2017. – С. 72–77. –(Серія «Державне управління»).

64. Губенко А. О. Державного регулювання патріотичного виховання у вищих навчальних закладах/А. О. Губенко// Публічне управління та митне адміністрування. – 2016.– № 2 (15).–С. 49–53. – (Серія «Державне управління»).

65. Губенко А. Механизмы внедрения воспитательных и образовательных технологий в высшей школе /А. Губенко//Власть и общество (история, теория, практика)– 2017.– № 1 (41). – Тбилиси, Грузия, – С. 64–73.

66. Губенко А. О. Державні механізми виховного потенціалувищого навчального закладу[Електронний ресурс] / А. О. Губенко// Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика :матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 22–23 лютого 2017 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2017. – Режим доступу : <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration>

67. Губенко А. О. Механізми формування патріотичного виховання українського студентства/ А. О. Губенко// Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика :матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції, 28–29 квітня 2016 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. – С.20–21.

68. Губенко А. О. Механізми формування екологічного виховання у студентів вищих навчальних закладів /А. О. Губенко // збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика». –Х. : НУЦЗУ, 2016. –С. 121–123.

69. Губенко А. О. Державні механізми формування виховних технологій у вищих навчальних закладах України/А. О. Губенко // збірник статей та тез доповідей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук:проблеми та перспективи»(м. Дніпродзержинськ, 27 травня 2016 р.) / відп. за випуск професор К. Ю. Богомаз. – Д.: ДДТУ, 2016. – С. 40–42.

70. Дегтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення: монографія / А. О. Дегтяр. – Харків : вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2004. – 224 с.

71. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 р. № 2859-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіційний сайт. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12357>

72. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України. [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://www.ukrproject.gov.ua>

73. Дергачов О. Особливості розвитку й організації структур громадянського суспільства / О. Дергачов // Україна: плоди дванадцяти бурхливих років : зб. ст. / упоряд. та ред. В. Андрійко і Г. Курт. – К. : Заповіт, 2003. – С. 31.

74. Державін В. Взаємодія третього сектора економіки з державним сектором / В. Державін // Персонал. – 2007. – № 9. – С. 16–20.

75. Державна цільова соціальної програма «Молодь України» на

2009–2015 роки/ Кабінет Міністрів України; Постанова, Програма, Паспорт [...] від 28.01.2009 № 41–остаточна редакція № 458 від 26.06.2013–Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-п>

76. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Сомі, 1999. – 265 с.

77. Діяльність громадських об'єднань в Україні: стат. бюл.[Електроннийресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу :http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publposl_u.htm

78. Дмитренко О. Громадська думка як чинник демократизації політичної системи України / О. Дмитренко // Персонал. – 2007. – № 4. – С. 18–21.

79. Дмитренко Г. Стратегічна спрямованість розвитку системи освіти в контексті трансформації українського суспільства / Г. Дмитренко, С. Мудрая // Персонал. – 2006. – № 9. – С. 73–80.

80. Додон Н. Г. Упровадження соціокультурної політики щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні // Державне будівництво. – 2008. – № 1. – С. 38–46.

81. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія / С. М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2010. – 176 с.

82. Донченко Т. О. Формування державної молодіжної політики в Україні: історико-правовий аспект. //Наукові праці.Том 125. Випуск 112. –К., 2009. –С. 141–145.

83. Жук С. Мотиви громадської діяльності молоді / С. Жук // Соціальна психологія. – 2008. – № 1. – С. 15–18.

84. Загородній Ю. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю. Загородній, В. Куріло, С. Савченко. – К. : Генеза, 2004. – С. 21–27.

85. Закон України «Про громадянство України» / Основні чинні кодекси і закони України / уклад. Ю. П. Єлісєнко. – 2-ге вид. – К. :

Махаон, 2003. – С. 195–200.

86. Закон України «Про молодіжні і дитячі громадські організації» // Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1999. – № 1. – С. 2.

87. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» // Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1993. – № 16. – С. 168.

88. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо молодіжних та дитячих громадських організацій» // Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – № 50. – С. 501.

89. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Нормативно-правове забезпечення діяльності центрів соціальних служб для молоді. – К. : ДЦССМ, 2002. – С. 5–11.

90. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (у редакції закону № 271-V від 19.10.2006) // Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – № 50. – С. 501.

91. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 19.10.2006 // Відомості Верховної Ради. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – № 8. – С. 91.

92. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Редакція від 24.07.2014, підстава 1508-18/Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

93. Звіт про результати роботи Міністерства молоді та спорту України у 2015 році [Електронний ресурс].– Режим доступу :<http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/13138>

94. Звіт про роботу Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму протягом четвертої сесії Верховної Ради України сьомого скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://komsport.rada.gov.ua/komsport/control/uk/publish/article;jsessionid>

95. Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих

навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22–23 травня 2014 р.) / за ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 412 с.

96. Калінічева Г. І. Конституційно-правові засади формування соціальної держави в сучасній Україні / Г. І. Калінічева // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. – К. : МАУП, 2012. – С. 53.

97. Карамишев Д. Системний підхід як напрям методології управління соціальними системами / Д. Карамишев, Я. Радиш // Вісн. НАДУ при Президентові України. – 2006. – № 1. – С. 58 – 65.

98. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / А. Карнаух // Політичний менеджмент. – К., 2005. – № 4. – С. 63–69.

99. Карнаух А. Проблеми становлення сучасної політичної культури в Україні / А. Карнаух // Персонал. – 2007. – № 9. – С. 26–32.

100. Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді [Електронний ресурс] / А. Карнаух // Політичний менеджмент. – 2007. – № 6 (27). – Режим доступу до журн. : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m>

101. Карпеко Н. М. Механізми підготовки конкурентоздатних фахівців / Н. М. Карпеко / Інформаційний простір. Українські реалії: досвід трансформацій : матеріали V Міжнар. наук.-практич. конфер. (м. Хелм, Польща 28 листопада 2015 р.): україномовний варіант / за заг. ред. О. Є. Бухтатого, О. В. Радченка – Хелм : Вид-во ВШМВСК, 2016. – С. 86–90.

102. Кжаклевська Е. Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи // Е. Кжаклевська, Г. Вільямсон. – Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2013. – С. 9.

103. Кодекс про шлюб та сім'ю ; Сімейний кодекс України / Основні чинні кодекси і закони України / уклад. Ю. П. Єлісєв. – 2-ге вид. – К. : Махаон, 2003. – С. 740–783.

104. Кодекс законів про працю України / Основні чинні кодекси і

закони України / уклад. Ю. П. Єлісєвєнєкє. – 2-ге вид. – К. : Махаєн, 2003. – С. 868–869.

105. Кєзакєв В. М. Соціалъний змїст і цїннїснї засадї державного управлїння [Електронний ресурс] / В. М. Кєзакєв // Державне будївництво – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/1/02.pdf

106. Кєзубєвський В. До питанъя про можливєстї застєсування Британського досвїду соціалъної роботи з дїтьми та молоддю в Українї / В. Кєзубєвський // Соціалъна полїтика і соціалъна робєта. – К. : НАУКМА, 2002. – № 3, 4. – С. 49–53.

107. Колїснїченєкє Н. М. Управлїння людськими ресурсами як глобалъна перспектива [Електронний ресурс] / Н. М. Колїснїченєкє // Державне будївництво – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/3/01.pdf

108. Конституція України : прийнята на п'ятїй сесїї Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Прєса України, 1997. – 80 с.

109. Концепція Державної цїлъвої соціалъної проєрами «Молодь України» на 2016–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://dimp.org.ua/files/youth-conception-rev5.pdf>

110. Концепція націєнальєно-патрієтичного виховання молодї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kinu.gov.ua/sport/control/uk/pufalisri/article7artid=99794&catid=9426>

111. Концепція націєнального виховання студентської молодї [Електронний ресурс]. – Режим доступу:zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.2285.0 (Заголовок з екрану)

112. Корженєкє В. В. Фїлософія виховання: змїна орієнтацій: моноєрафія/ Українська академія державного управлїння при Президентєві України. – К. : УАДУ, 1998. – 303 с.

113. Корецький М. Теоретичні засади державного управління / М. Корецький // Персонал. – 2007. – № 5. – С. 28–42.
114. Корпоративна благодійність в Україні : звіт про результати дослідження. – К : Творчий центр Каунтерпарт, 2005. – 40 с.
115. Кривачук Л. Ф. Основні принципи діяльності інститутів виконавчої влади у сфері державної молодіжної політики в Україні / Л. Ф. Кривачук // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції : матеріали науково-практ. конф.–Київ. – Т. 2. / відп. ред. В. І. Луговий, В. М. Князев. – К. : НАДУ, 2003. – С. 450–451.
116. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті / В. В. Крижко. – Запоріжжя: Просвіта, 2003. – 272 с.
117. Крижко В. В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою: навчальний посібник /В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.
118. Круглов М. М. Стратегическое управление компанией : учеб.для вузов. – М. : Рус.деловая лит-ра, 1998. – 356 с.
119. Крупник А. С. Соціальне замовлення – нова технологія розв’язання соціальних проблем в Україні / А. С. Крупник // Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. – № 3, 4. – С. 3–12.
120. Крутій О. М. Сучасний стан діалогової взаємодії влади та громадськості в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Крутій // Державне будівництво – Х. : ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2007/doc/1/04.pdf
121. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія / В. С. Куйбіда – К. : МАУП, 2004. – 432 с.
122. Кулік В. Молода Україна : сучасний організований молодіжний рух танеформальна ініціатива / В. Кулік., Т. Голобуцька, О. Голобуцький – К. : Центр дослід. проблем громад. суспільства, 2008. – 339 с.

123. Кулик О. М. Політико-управлінська діяльність у системі молодіжної політики: сутність, структура, функції [Електронний ресурс] / О. М. Кулик // Державне управління: теорія та практика – К. : НАДУ, 2007. – № 2. (6). – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-2.pdf>

124. Курилюк Н. Активна громадянська позиція молоді: поняття, сучасний стан, фактори впливу сучасного інформаційного простору : матеріали І Науково-практичної конф. «Актуальні проблеми громадянської освіти: український та зарубіжний досвід» [Електронний ресурс] / Н. Курилюк. – Режим доступу : <http://eprints.oa.edu.ua>

125. Левковська Н. Динаміка ціннісних орієнтацій молоді / Н. Левковська // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1 (16). – С. 85–93.

126. Лисовский В. Т. Духовный світ і ціннісні орієнтації молоді Росії // В. Лисовский. – СПб., 2000. – С. 53.

127. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / А. О. Лігоцький. – К. : Техніка, 1997. – 210 с.

128. Лимачко Е. Е. Человеческий капитал в современной экономике – некоторые теоретические аспекты/ Е. Е. Лимачко – Режим доступа : <http://econom.nsc.ru/ieie/smu/conference/articles>

130. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни / В. С. Лозниця. – К.: Екс об, 2000. – 304 с.

131. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України : досвід, проблеми та перспективи : монографія / І. П. Лопушинський. – К.; Херсон : Олді-плюс, 2006. – 456 с.

132. Лопушинський І. П. Концепції державної мовної політики в Україні: освітянський аспект / І. П. Лопушинський // Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 102. – С. 129–135.

133. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Х.: ОВС, 2002. – 400 с.

134. Лукс Г. А. Социальное инновационное проектирование в региональной молодежной политике / Г. А. Лукс – Самара : Самарский университет, 2013. – 278 с.

135. Мазуренко Л. А. Теоретичні засади реформування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розмежування їх повноважень [Електронний ресурс] / Л. А. Мазуренко // Державне будівництво – Х. : ХарPI НАДУ «Магістр», 2007. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2007/doc/2/27.pdf

136. Макковій О. Молодіжна політика сьогодення / О. Макковій // Аспекти самоврядування. – К. : фундація Україна – США. – 2009. – № 4. – С. 39–44.

137. Марущак В. П. Державне управління та функції управління / В. П. Марущак // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : ХарPI НАДУ «Магістр», – 2006. – № 1 (27). – С. 101–102.

138. Маркіна І. А. Методологія сучасного управління : монографія / І. А. Маркіна. – К.: Вища школа, 2001. – 311 с.

139. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) / В. М. Мартиненко. – Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2003. – 220 с.

140. Масюк О. Міфологеми соціального партнерства / О. Масюк // Політичний менеджмент – 2008. – № 2 (29). – С. 24–26.

141. Матвієнко О. Навчання методом дискусій як спільна діяльність студентів і викладачів у вищій школі / О. Матвієнко // Вісник Львівського університету. – 2005. – Вип. 19. – Ч. 2. – С. 26–31.

142. Матвієнко П. В. Освіта : формування структури чи розвиток функцій? / П. В. Матвієнко // Американська філософія освіти очима

українських дослідників : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 22 грудня 2005 р. – Полтава, 2005. – С. 110–117.

143. Матеріали до щорічної доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні за підсумками 2013 року «Стратегічні пріоритети молодіжної політики України: освіта, зайнятість, житло». – Л., 2014. – С. 54.

144. Майбутнє молодіжної політики Ради Європи: порядок денний 2020», [Електронний документ] Режим доступу : http://www.kirovograd.net/science_culture/2008/10/16/v_ukrayini_vidbulas_vosma_konferencija.htm

145. Мачулін В. Ф. Забезпечити наукову та інноваційну конкурентоспроможність держави/ В. Ф. Мачулін // Вісн. НАН України. – 2006. – № 12. – С. 19–21.

146. Менделєва Ю. Соціальне партнерство як механізм державного управління соціальною політикою / Ю. Менделєва // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1 (29). – С. 130–133.

147. Метьолкіна Н. Б. Міжнародний досвід молодіжної політики / Н. Б. Метьолкіна // Економіка розвитку. – наук. журнал. – Х. : ХНЕУ, 2007. – № 1 (37). – С. 68–71.

148. Метьолкіна Н. Б. Механізми залучення молоді до державної служби в Україні / Н. Б. Метьолкіна // Держава і регіони. – наук.-виробн. журнал. – З. : ГУ ЗІДМУ, – 2006. – № 1. – С. 110–112.

149. Метьолкіна Н. Б. Активізація громадської складової як необхідна умова підвищення ефективності державної молодіжної політики / Н. Б. Метьолкіна : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Органи влади та молодіжні громадські організації. Інноваційні рішення в молодіжній політиці», (Харків, 26–27 черв. 2007 р.). – Х. : Нове слово, 2007. – С. 72–76.

150. Михайлова К. Г. Соціальні ініціативи як елемент соціальної

політики / К. Г. Михайлова // Соціальна робота : теорія, досвід, перспективи : матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. І. В. Козубовської – Ужгород, 1999. – Ч. II. – С. 97–98.

151. Міністерство молоді і спорту України.– Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/292>

152. Міністри Європи ухвалили в Києві стратегію розвитку молодіжної політики на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.molodukraine.org.ua/?q=news/read/24>. – Назва з титул. екрану.

153. Мищишин І. Я. Національна ідея та реформування освіти в Україні – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/23/01_myshchyshyn.pdf

154. Молодежь в меняющемся обществе : региональный мониторинговый доклад. – Детский фонд ООН, 2000. – № 7. – 193 с.

155. Молодь України у дзеркалі соціології / заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. – К. : УІСД, 2001. – 210 с.

156. Молодь в Україні. Дослідження молодіжного сектору: проблеми та перспективи / за ред. О. І. Локшиної. – К. : Студія «uStudioDesign», 2006. – С. 61–169.

157. Молодь України [Електронний ресурс] : аналіт. звіт за результатами соц. дослідження, черв. 2007 р. – К. : Держ. ін-т. розвитку сім'ї та молоді – 2007. – Режим доступу до ресурсу : http://www.dipsm.org.ua/e107_files/dokuments/analit_zvit.pdf

158. Молодь в умовах становлення незалежності України (1991–2011 рр.): щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні. – К. : ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2011. – 316 с.

159. Молодь Києва: вироблення ефективної політики у відповідь на виклики часу [Електронний ресурс]. – К. : Лабораторія законод. ініціатив, 2006. – Режим доступу до ресурсу : http://www.parlament.org.ua/docs/files/8/1164030465_ans.pdf

160. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www/mon.gov.ua/images/files/.../4455/pdf](http://www.mon.gov.ua/images/files/.../4455/pdf)

161. Національна доктрина розвитку освіти. Книга керівника навчально-виховного закладу. Нормативні та інструктивно-методичні документи. МОН України. – Х. : Торсінг плюс, 2006. – С. 82–96.

162. Наказ Державної служби молоді та спорту від 28 січня 2013 р. № 187 «Про організацію та проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених всеукраїнськими молодіжними та дитячими громадськими організаціями» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

163. Некрутенко Н. П. Проблеми працевлаштування сільської молоді та шляхи їхнього вирішення / Н. П. Некрутенко // Державне управління та місцеве самоврядування : тези VII Міжнар. наук. конгресу, (Харків, 29–30 березня 2007 р.) – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – С. 202–203.

164. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. – К. : УАДУ, 1998. – 160 с.

165. Нікітін В. В. Політична соціалізація молоді в контексті формування громадянського суспільства / В. В. Нікітін : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Органи влади та молодіжні громадські організації. Інноваційні рішення в молодіжній політиці», (Харків, 26–27 черв. 2007 р.). – Х. : Нове слово, 2007. – С. 26.

166. Нікітін В. В. Концептуальні засади «діалогічної моделі» державного управління [Електронний ресурс] / В. В. Нікітін // Державне будівництво – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – № 1. – Ч. 2. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2007/doc/1/06.pdf

167. Новак В. Неурядові організації або соціальне партнерство між

державою і громадянським суспільством: зарубіжний досвід / В. Новак // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 359–364.

168. Ньюман К. Сравнительные исследования и законы по вопросам социального партнерства / К. Ньюман. – Алмати : МЦНП, 2001. – 156 с.

169. Одінцова Г. С. Теорія і історія державного управління : опорний конспект лекцій і методичні вказівки до проведення практичних занять / Г. С. Одінцова, Н. М. Мельтюхова. – Х. : УАДУ (ХФ), 2001. – 136 с.

170. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета: [пер. с исп.] / Хосе Ортега-и-Гассет. Минск: Изд-во БГУ, 2005. – 104 с

171. Павловский В. Ювенология: становление науки о молодежи / В. Павловський. – Красноярск, 1997. – С. 186.

172. Павлюк А. Молодь і сучасна культура: психологічні проблеми / А. Павлюк // Психологічні проблеми сучасної молоді. – К. : МАУП. – 2003. – Вип. 12. – 165 с.

173. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М. П. Перепелиця – К. : УІСД, 2001. – 242 с.

174. Перелік діючих міжнародних договорів України про співробітництво у галузі молодіжної політики, фізичної культури і спорту / Міністерство молоді і спорту України. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/292>

175. Петров О. Що обумовлює низьку довіру населення України до політичної еліти? [Електронний ресурс] / О. Петров // Соціальна психологія – 2007. – № 5 (25). – Режим доступу до журн. : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=76&c=1835>

176. Плоский К. В. Участь молоді у розвитку місцевої демократії в Україні: проблеми та перспективи / К. В. Плоский // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 101–111.

177. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні / [І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова, С. Рябов]. – К. : Тандем,

2004. – 125 с.

178. Поліщук О. Стратегічне завдання системи управління вищою освітою України / О. Поліщук // Персонал. – 2008. – № 8. – С. 66–72.

179. Пономаренко О. В. Механізм реалізації державних проектів [Електронний ресурс] / О. В. Пономаренко // Державне будівництво – Х. : ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/4/03.pdf

180. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань. Про проблему бездомних громадян та безпритульних дітей і шляхи її подолання» // Інформація й право. – 2004. – № 1. – С. 162–168.

181. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 215 «Питання забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2006. – № 9. – С. 73.

182. Постанова Кабінету Міністрів України № 1125 від 27.08.2004 р. «Про утворення Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді» // Офіційний Вісник України. – Офіц. вид. – К., 2004. – № 35. – С. 2339.

183. Постанова Кабінету Міністрів України № 1620 від 15.11.2006 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» // Офіційний Вісник України. – Офіц. вид. – К., 2006. – № 47. – С. 3128.

184. Постанова Кабінету Міністрів України № 78 від 01.02.2006 р. «Про затвердження типових положень про управління у справах сім'ї, молоді та спорту обласної, Севастопольської міської державної адміністрації, про відділ у справах сім'ї, молоді та спорту районної, районної у м. Севастополі державної адміністрації» // Офіційний Вісник України. – Офіц. вид. – К., 2006. – № 5. – С. 220.

185. Постанова Кабінету Міністрів України № 1757 від 19.12.2006 р.

«Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України» // Офіційний Вісник України. – Офіц. вид. – К., 2006. – № 51. – С. 3410.

186. Попов В. Р. Четыре модели государственной молодежной политики. Опыт сравнительного анализа. – Режим доступа : <http://www.e-conference.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=4314>

187. Постовий В. Г. Про концепцію національної ідеї та механізми її впровадження // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 20–23.

188. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / В. І. Луговой, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.] ; за заг ред. В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. – К. : Пед. думка, 2011. – 260 с.

189. Пробийголова Н. Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 70–81.

190. Пробийголова Н. Політична освіта як складова політичної соціалізації молоді [Електронний ресурс] / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент – 2008. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=81&c=1972>

191. Проблемы участия молодежи в общественной жизни [Электронный ресурс] : [аналит. исследование]. – К. : Ассоциация молодых политологов Украины. – 2005. – Режим доступа : <http://www.politolog.org.ua>

192. Про становище молоді в Україні: щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соц. захисту дітей та молоді у 2001–2007 рр. : [щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України / Т. В. Безулик, А. І. Білий, Є. І. Бородин та ін.]. – К. : Гопак, 2007. – 360 с.

193. Развитие личности в школах Великобритании [Электронный ресурс] – Режим

доступа: http://www.britishschools.ru/about/individual_development/

194. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи : монографія / [кол. авт. : В. В. Цветков, С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник та ін.]. – К. : Оріяни, 1998. – 364 с.

195. Робоча група з питань патріотичного виховання молоді при апараті РНБО ініціює розробку загальнодержавної концепції патріотичного виховання молодих людей [Електронний ресурс] // Рада національної безпеки і оборони України [веб-сайт] – Режим доступу : <http://www.rainbow.gov.ua/news/450.htm>

196. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Загальнодержавної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009–2015 роки» від 11 червня 2008 р. № 825-р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/825-2008-%D1%80>

197. Россохатський П. М. Механізми і заходи соціалізації підростаючого покоління та реалізації молодіжної політики / П. М. Россохатський // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. – Х. : Магістр, 2014. – Вип. 1 (44). – С. 202–207.

198. Ромін А. В. Механізми державного управління вищими навчальними закладами у сфері ДСНС України / А. В. Ромін. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2013 – 200 с.

199. Савченко Б. Г. Особливості державного управління молодіжною політикою в Україні / Б. Г. Савченко, Н. Б. Метьюлкіна // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1 (29). – С. 99–107.

200. Садковий В. П. Державне управління у сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : монографія / В. П. Садковий. – Х. : НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2013. – 237 с.

201. Семигіна Т. В. Порівняльна соціальна політика : навч. посіб. / Т. В. Семигіна. – К. : МАУП, 2005. – 276 с.
202. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.
203. Слуцкий Е. Ювенология в XXI веке: комплексное междисциплинарное знание о молодом поколении / Е. Слуцкий. – П. : Петрополис, 2007. – 216 с.
204. Сокурянская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода. – Харьков: Харьковский нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2006. – 576 с.
205. Соловйов В. М. Урядовий контроль – ефективний спосіб забезпечення законності в державному управлінні України [Електронний ресурс] / В. М. Соловйов // Державне управління: теорія та практика – К. : НАДУ, 2005. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-1>
206. Соціологічні дослідження: вивчення соціальних проблем дітей, сім'ї та молоді / [О. М. Балакірева, О. О. Яременко, О. В. Бабак, Н. К. Ходько та ін.]. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – Кн. 3. – 176 с.
207. Сіданіч І. Л. Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка», 2013. – Вип. 23. – С. 233–241.
208. Статінова Н., Кущенко О. Пріоритети та цінності сучасної студентської молоді // Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/03/12.pdf>
209. Стрельчук Л. Виховання у професійній освіті // Режим доступу : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/86.pdf>
2010. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс] / Р. П. Сторожук // Державне будівництво – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу :

http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/5/07.pdf

211. Сторожук Р. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації. //дис. ... канд.наук з держ.упр. 25.00.02– Р. Старожук // О.;ОРІДУ НАДУ, 2007, – 206 с.

212. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки /від 01.02.2012 № 45/2012.

213. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року / затверджено Указом Президента України від 27 вересня 2013 року №532/2013 /Режим доступу до ресурсу : <http://www.president.gov.ua/documents/16094.html>

214. Суятінова Л. Молодь, релігія і трансформація суспільства / Л. Суятінова // Соціальна психологія. – 2005. – № 1 (9). – С. 114–121.

215. Тараканов П. В. Молодежь как объект и социальный субъект политического процесса / П. В. Тараканов // Общество и безопасность: перспективы эволюции, современное состояние : сб. науч. статей / под ред. Н. П. Шебанова. – Саратов : Научная книга, 2006. – С. 123–132.

216. Тарасов А. Роль регионов в реализации молодежной политики / А. Тарасов // Вестник СамГУ. – 2007. – № 3 (53). – С. 49–53.

217. Тато Досвід: позитивний досвід та технології успішної діяльності громадських організацій, які працюють із цільовими групами: діти, молодь, студентство / [посіб. для НУО / ред. В. В. Щербаченка], Луганськ, – 2009. – 36 с.

218. Толстоухов А. Держава і молодь / А. Толстоухов // Соціальна психологія. – 2011. – № 1 (9). – С. 162–163.

219. Толстоухова С. В. Соціальна робота в Україні з молоддю як невід’ємна складова соціальної політики держави / С. В. Толстоухова // Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. – К. : МАУП, 2004. – С. 94–109.

220. Туленков М. П. Особливості управлінської праці в системі менеджменту соціальної роботи / М. П. Туленков // Особливості

соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі : наук. зб. – К. : МАУП, 2004. – С. 134–150.

221. Туленков М. П. Організаційна взаємодія як предметна сфера соціології управління / М. П. Туленков // Соціальна психологія. – 2007. – № 1 (21). – С. 9–13.

222. Указ Президента України «Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту» № 1176/2005 від 18.08.2005 р. // Офіційний Вісник України. – Офіц. вид. – К., 2005. – № 34. – С. 2029.

223. Указ Президента України «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» від 27 вересня 2013 р. № 532/2013 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>

224. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри : щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К., 2012. – 222 с.

225. Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи : щоріч. доп. Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2002 р.). – К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 250 с.

226. Фоменко С. В. Из опыта молодежной политики правительства Великобритании / С. В. Фоменко // Молодежная политика: международный опыт. Материалы «круглого стола». – М.: Институт молодежи ЦК ВЖСМ и Госкомтруда СССР, 1999.

227. Хто є хто в молодіжній політиці [Електронний ресурс] / [довідник]. – К., 2009. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.whoiswho.org.ua/>

228. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори

ефективності (політико-правовий аспект) / В. В. Цвєтков. – Харків : Право. –1996. – 164 с.

229. Цибуліна І. В. Удосконалення структурно-функціонального забезпечення органів державної влади з надання послуг щодо захисту прав дитини [Електронний ресурс] / І. В. Цибуліна // Державне управління: теорія та практика – К. : НАДУ, 2006. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-1/txts/SOCIALNA/06tivzpd.pdf>

230. Чернілевський Д. В. Духовна культура особистості : навчальний посібник–Вид. 2-ге, допов. / Д. В. Чернілевський, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк та ін. / за ред. професора Д. В. Чернілевського. – Вінниця : АМСКП, 2010. – 460 с.

231. Шевцова Ю. М. Методологічний аналіз шляхів оптимізації механізмів залучення молоді до державного управління в Україні [Електронний ресурс] / Ю. М. Шевцова // Державне управління: теорія та практика – К. : НАДУ, 2007. – № 1 (5). – Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-1/>

232. Шипко Г. Молодіжний рух у Німеччині / Г. Шипко // Молодіжні НУО в Україні та світі / ред.-упоряд. Л. Кудіна, Н. Демчук, О. Обухівська. – К. : Молодіжна Альтернатива, 2005. – 104 с.

233. Щєгорцова В. М. Проблеми формування та удосконалення системи мотивації праці державних службовців [Електронний ресурс] / Щєгорцова В. М. // Державне будівництво – Х. : ХарРІ НАДУ «Магістр», 2007. – № 1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2007/doc/3/09.pdf

234. Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія. – К. : МАУП, 2005. – 336 с.

235. Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти: монографія /А. О. Ярошенко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – 156 с.

236. Anderson J. E. Public Policymaking: An Introduction. Boston–N.Y., 2003.

237. Banks M. Careers and Identities. Buckingham: Open University Press, Barber B. Participatory Democracy // Encyclopaedia of Democracy. Vol. 3. New-York, 1995.

238. Bohman J., Rehg W. Deliberative Democracy. Essays on Reason and Politics. L., 1997.

239. Börzel T. Rediscovering Policy Networks as a Form of Modern Governance // Journal of European Public Policy. 1998. Vol. 5. n. 2.

240. Cutler D. Taking the Initiative: Promoting Young People's Involvement in Public Decision Making in the UK. London, 2001.